

**İLKÖĞRETİM DÖRDÜNCÜ ve BEŞİNCİ SINIF
ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET KULLANIM
DURUMLARINA GÖRE SALDIRGANLIK VE
SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Yağız YÜKSELGÜN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

İlköğretim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
Ocak, 2008

ÖZET
İLKÖĞRETİM DÖRDÜNCÜ ve BEŞİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
İNTERNET KULLANIM DURUMLARINA GÖRE SALDIRGANLIK VE
SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSELGÜN, YAĞIZ
Yüksek Lisans-2008
İlköğretim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Programı
Danışman: Doç. Dr. Nilüfer Özabacı

Bu araştırma, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki farkı belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma örneklemini İstanbul ilinin Zeytinburnu ilçesindeki Ziya Gökalp İlköğretim Okulu'nda ve Şişli ilçesinin Resneli Niyazi Bey İlköğretim Okulu'nda dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden 204'ü kız 207'si erkek toplam 411 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmada, öğrencilerin internet kullanım düzeylerini belirlemek amacıyla internet kullanım durumları anketi, öğrencilerin saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla Şahin (2004) tarafından geliştirilen saldırganlık ölçeği ve öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini ölçmek amacıyla Kocayürek (2000) tarafından geliştirilen sosyal beceri ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada öğrencilerinin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulunan bulgulardan, internet kullanımının genel olarak çocukların saldırgan davranışlar göstermesi üzerinde bir etkisi olmadığı ancak interneti denetimsiz ortamlarda kullanan, dolayısıyla sürekli oyun sitelerini tercih eden çocukların diğer çocuklara oranla daha saldırgan oldukları sonucu çıkarılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre sosyal beceri düzeylerine ilişkin bulunan bulgulardan, internet kullanım düzeyi gelişmiş çocukların, sosyal beceri düzeylerinin de geliştiği, ancak çocukların çoğu boş zamanlarını internet başında geçirmelerinin sosyal beceri düzeyleri üzerinde olumsuz etkisi olduğu saptanmıştır

ABSTRACT**OBSERVING THE AGGRESSION and THE SOCIAL SKILL LEVEL OF
FOURTH and FIFTH GRADES STUDENTS IN TURKISH PUBLIC
SCHOOLS ACCORDING TO THEIR INTERNET USING CONDITIONS**

YÜKSELGÜN, YAĞIZ

Master Thesis-2008

Department of Primary Education

Advisor: Nilüfer ÖZABACI, Associate Professor

This study aims to determine the difference between the aggression and the social skill level of the fourth and fifth grades students in Turkish public schools according to their internet usage conditions.

Data were collected from 411 students, of whom the 204 were girls and the 204 were boys. They were chosen from the province İstanbul, its administrative district Zeytinburnu, the Ziya Gökalp Primary School and the district Şişli, and the Resneli Niyazi Bey Primary School.

At the research, the following surveys and scales were used; the internet usage survey to determine the internet usage level of the students, the aggression scale developed by Şahin(2004), to determine the aggression levels of the students and the social skills scale, developed by Kocayürek (2000), to determine the social skills level of the students.

At the research from the findings related to the students' level of aggression according to their internet usage conditions it has been ascertained that in general internet usage has no effect on students' aggressive behaviors, yet it has been concluded that the students who always prefer game sites due to uncontrolled environments are more aggressive than the other students.

At the research from the findings related to the students' level of social skills according to their internet usage conditions it has been established that the children whose internet usage levels are advanced also advance their social skills, however it has been resulted that children's passing their leisure time in internet has negative effect on their social skill

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
Abstract.....	ii
İçindekiler.....	iii
Tablolar Listesi.....	vi
1.BÖLÜM:GİRİŞ.....	1
1.1.Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.3. Sayıtlılar	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Tanımlar.....	4
1.6.İnternet	5
1.6.1. İnternetin Tanımı	5
1.6.2. İnternetin Tarihsel Gelişim Süreci	5
1.6.3. Çocuk ve İnternet	6
1.6.3.1. Çocuklar İçin İnternette Neler Var?	7
1.6.3.2. Çocuklar Hangi Yaşta İnternet Kullanmalı?	8
1.6.3.3. Çocukların İnternet Kullanımında Yetişkinlerin Rolü Nedir?.....	11
1.6.3.4. Çocuklar Açısından İnternetin Olumlu ve Olumsuz Yönleri Nelerdir?	13
1.7. Saldırganlık	16
1.7.1. Saldırganlık Tanımları	16
1.7.2. Saldırganlık Kuramları	17
1.7.2.1. İçgüdü Kuramları	18
1.7.2.2. Engellenme ve Saldırganlık Kuramı	23
1.7.2.3. Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Kuramlar	25
1.8. Sosyal Beceri.....	28
1.8.1. Sosyal Beceri Tanımları	31
1.8.2. Sosyal Becerilerin Sınıflaması	34

1.8.3. Sosyal Beceri Eksikliği ve Sosyal Becerinin Önemi	37
2.BÖLÜM: YÖNTEM	43
2.1. Araştırma Modeli	43
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	43
2.3. Veri Toplama Araçları	44
2.3.1. İnternet Kullanım Durumları Anketi	44
2.3.2. Saldırganlık Ölçeği	45
2.3.3. Sosyal Beceri Ölçeği	45
2.4. İzlenen İşlem Yolu	46
3.BÖLÜM: BULGULAR	47
3.1. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	47
3.2. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yaş Gruplarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	48
3.3. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Anne-Baba Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular	50
3.4. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Bilgisayar ve İnterneti Kullanma Seviyelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular	53
3.5. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular	55
3.6. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Kullanma Sürelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular	57
3.7. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Kullanım Sıklıklarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	60
3.8. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Kullanma Zamanlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular	62
3.9. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular	64
3.10. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Kullandıkları İnternet Hizmetlerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular	67

3.11. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	69
3.12. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Anne-Babalarının İnternet Kullanım Konusunda Koydukları Sınırlamalara Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	73
4.BÖLÜM: SONUÇLAR YARGI VE ÖNERİLER	78
4.1. Sonuçlar ve Yargılar	78
4.2. Öneriler	87
KAYNAKLAR.....	89

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1 Sosyal Yeterlilik Tanımları.....	29
Tablo-2 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar.....	47
Tablo -3 Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar	48
Tablo -4 Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları	49
Tablo -5 Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar	50
Tablo -6 Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları	51
Tablo -7 Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar.....	52
Tablo -8 Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları	52
Tablo -9 Öğrencilerin Bilgisayar ve İnterneti Kullanma Seviyelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeyleri Anketlerinden Aldıkları Puanlar	54
Tablo -10 Öğrencilerin Bilgisayar ve İnterneti Kullanma Seviyelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları	54

Tablo-11 Öğrencilerin İnterneti kullandıkları Ortama Göre Saldırganlık Puanları	56
Tablo -12 Öğrencilerin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Saldırganlık Düzeylerinin ANOVA Sonuçları	56
Tablo -13 Öğrencilerin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	57
Tablo -14 Öğrencilerin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları	57
Tablo -15 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	58
Tablo -16 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	58
Tablo -17 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sürelerine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	59
Tablo-18 Öğrencilerin İnternet Kullanma Sürelerine Göre Sosyal Beceri Düzeylerini Gösteren ANOVA Sonuçları	59
Tablo-19 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	60
Tablo -20 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	60
Tablo-21 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	61

Tablo -22 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	61
Tablo-23 Öğrencilerin İnternet Kullanım Zamanlarına Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	62
Tablo-24 Öğrencilerin İnternet Kullanım Zamanlarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	63
Tablo-25 Öğrencilerin İnternet Kullanım Zamanlarına Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	63
Tablo-26 Öğrencilerin İnternet Kullanım Zamanlarına Göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	64
Tablo-27 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	65
Tablo-28 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	65
Tablo-29 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	66
Tablo-30 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	66
Tablo-31 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Hizmetine Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	67
Tablo-32 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Hizmetine göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	68

Tablo-33 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Hizmetine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	68
Tablo-34 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Hizmetine göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	69
Tablo-35 Öğrencilerin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	70
Tablo-36 Öğrencilerin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	71
Tablo-37 Öğrencilerin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	71
Tablo-38 Öğrencilerin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	72
Tablo-39 İnternet Kullanımı Konusunda Anne-Babalarının Koyduğu Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	73
Tablo-40 Anne-Babalarının İnternet Kullanımı Konusunda Koydukları Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	74
Tablo-41 İnternet Kullanımı Konusunda Anne-Babalarının Koyduğu Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar	75
Tablo-42 Anne-Babalarının İnternet Kullanımı Konusunda Koydukları Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları	76

1. GİRİŞ

Teknoloji alanındaki gelişmeler insanların yaşamını kolaylaştırmakta, hayat standartlarını arttırmakta, önlerinde yeni ufuklar açarak onların dünyayı algılayışlarını değiştirmektedir. Bu gelişmeler, insan hayatında olumlu değişikliklere sebep olduğu gibi kimi zaman da yanlış kullanımlardan ve kötü niyetli insanların idaresine geçmesinden dolayı insanlık açısından olumsuz neticeler vermektedir. Atomu parçalayarak ondan enerji elde eden bilim adamı insanlık açısından iyi bir gelişme sağladığını düşünürken atom bombasının yapılmasını sağlayarak on binlerce insanın ölümüne sebep olmuştur.

İnternet, yaşadığımız yüzyılın en büyük keşifleri arasındadır. İnternetin sunduğu olanaklar insan yaşayışını kolaylaştırmakta, bilgi alış-verişini hızlandırmakla birlikte bilgiye ulaşmayı çok kolay bir hale getirmektedir. Ancak içeriği açısından denetimsiz bir ortam olan internette ulaşılan bilgiler her zaman yararımıza olmamakta bazen de olumsuz, gayri ahlaki ve rahatsız edici öğeler içermektedir. Özellikle kendileri açısından neyin yararlı neyin zararlı olduğunu bilemeyecek yaşta bulunan çocuklarımızın bu tür olumsuz içeriklerle karşılaşması zaman zaman tedavisi imkansız rahatsızlıklara sebep olmakta, bunun yanında internetin yanlış kullandırılmasından dolayı bilgisayar karşısında geçirilen saatler kimi zaman fiziki kimi zaman psikolojik kimi zaman da sosyal rahatsızlıkların sebebi olmaktadır.

1.1. Problem

Günlük hayatımızda giderek yaygınlaşan internet bir çok açıdan hayatımızı kolaylaştırmaktadır. Bu kolaylıklar insanın bilgisayar ve internet başında geçirdiği zamanın giderek daha çok artmasına ve bu teknolojinin hayatımızın ayrılmaz bir parçası durumuna gelmesine yol açmaktadır. Her teknolojiye olduğu gibi internetin de yanlış kullanılması çeşitli olumsuzluklara yol açmaktadır. Bu sebeple çağdaş insanların hayatına internet bağımlılığı gibi yeni kavramlar girmiştir.

İnsan gelişiminin fiziksel, bilişsel, ahlaksal ve kişisel yönleri, kalımsal ve çevresel faktörlerden etkilenecek kişinin davranışlarına yön verir (Erden ve Akman, 2000, 21-39). Teknolojinin gelişmesi, interneti, kişilerin özellikle çocukların gelişimlerini etkileyen, önemli bir çevresel faktör haline getirmiştir. Çocuklar, fiziksel, bilişsel ve ahlaksal yönlerden internette buldukları ortamların etkisini davranışlarında da göstermekte ve bir takım olumlu ve olumsuz davranışlar göstermektedirler.

Bu araştırmada, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıfa giden öğrencilerin internet kullanma sürelerine, sıklıklarına ve alışkanlıklarına göre saldırganlık düzeylerinin ve sosyal yeterliliklerinin farklılaşıp farklılaşmadığı nicel araştırma yöntemleri kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık durumlarının ve sosyal beceri düzeylerinin, interneti kullanma süreleri, sıklıkları, interneti kullandıkları ortamlar ve interneti ne şekilde kullandıkları gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacı ile yapılmıştır.

Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1. İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık ve sosyal beceri düzeyleri; cinsiyet, yaş, annelerinin mezun olduğu okul, babalarının mezun olduğu okul gibi değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?

2. İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık ve sosyal beceri düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Bilgi, iki yönü keskin bir kılıca benzer İnternet, teknolojinin her dalında olduğu gibi yanlış kullanıldığı takdirde insana zarar verebilir. Oysa ki, iyi kullanıldığı takdirde verebilecekleri sınırsızdır (WWW.döküman:http://www.yeniasya.de/bizimaile/?page=article_wiew&article_id475.)

Çocukların bizden çok daha hızlı öğrendiği gerçeğini göz ardı edemeyiz. Biz bilgisayarın tuşlarına acemice basmaya çalışırken onlar kendilerine web sitesi bile kurabilmektedir. Onların zararlı olana değil faydalı olana meyketmesini istiyorsak aslı görevimiz olan bilgilendirme ve kontrol mekanizmasını devreye sokmalıyız (WWW.döküman:http://www.yeniasya.de/bizimaile/?page=article_wiew&article_id475)

Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile ilgili literatürde birtakım çalışmalar yer almakla birlikte interneti kullanan ve kullanmayan öğrenciler ve bu öğrencilerin saldırganlık ve sosyal beceri düzeylerine yönelik pek fazla çalışma yapılmamıştır. Bu araştırmanın alanda bu yöndeki eksikliğe katkı sağlayacağı ve daha sonraki çalışmalar için veri niteliğinde özgün bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

İnternet kullanım durumlarına göre öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin ve sosyal becerilerinin birbirinden farklı olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda İnternet kullanım durumlarına göre öğrencilerin saldırganlık düzeylerini hangi etmenlerin, ne düzeyde ve nasıl etkilediklerinin incelenmesi, öğrencilerin internet kullanımından olumsuz etkilenmelerinin en aza indirilmesi için bize yardımcı olacaktır. Aynı zamanda internet kullanım sıklığının ve süresinin çocuklarda sosyal becerileri olumlu mu yoksa olumsuz mu etkilediği gibi konuların incelenmesi açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Geleceğimizin teminatı olan öğrencilerimizin, çağımızın vazgeçilmezi olan bilgisayar ve internetten etkili bir şekilde yararlanabilmesi ve bununla birlikte duygusal ve bilişsel açıdan doğabilecek gelişimsel ve psiko-sosyal sorunların önlenmesi açısından önemlidir.

1.3. Sayıtlılar

Bu araştırma yapılırken öğrencilerin ölçme araçlarına verdikleri yanıtlarda samimi oldukları varsayımında bulunulmuştur.

1.4. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, 2006-2007 eğitim öğretim yılında İstanbul'un Zeytinburnu ve Şişli ilçelerinden random örnekleme yöntemiyle seçilen iki ilköğretim okulunun dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

2. Araştırma bulgularının elde edilmesi, internet kullanım durumları ölçeği, saldırganlık ölçeği ve sosyal beceri ölçeği ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

İnternet: Dünyadaki bilgisayarları birbirine bağlayan bir ağlar ağı (Mebretti, 1999; Young, 2000, 17) .

İnternet Bağımlılığı: Bireylerin bilgisayar başında saatlerce zaman geçirmesi ve sosyal hayattan uzaklaşması sonucunda, yoksunluk endişe, titreme, terleme, huzursuzluk ve paranoid gibi belirtilerin görülmesidir (WWW.döküman: [http //www .thehealthnews. org/tr/news/05/12/4](http://www.thehealthnews.org/tr/news/05/12/4)).

Saldırganlık: Buss, saldırganlığı, bireylere kasti zarar veren her türlü eylem biçimi olarak tanımlamıştır. (Brewer ve Crano, 1994 ; Bilgi, 2005).

Boşalma: Saldırganlığın dışavurumu bir boşalım sağlamakta ve sonradan gösterilecek saldırgan davranışları engellemektedir şeklindeki ilke. (Brewer ve Crano, 1994 ; Bilgi, 2005).

Sosyal Beceri: Kişiler arası ilişkilerde kullanılan, başkalarından olumlu pekiştireçler alınmasını sağlayan öğrenilmiş davranışlardır (Kelly, 1982).

Sosyal Yeterlilik: Bir kişinin sosyal ilişkilerini yürütebilmesinde gerekli becerilerin kazanılmış olup olmadığıdır (Burger, 2006).

1.6. İnternet

1.6.1. İnternetin Tanımı

Çağımızın en yeni ve önemli iletişim araçlarından olan internet bu gün birçok ev ve iş ortamında bulanmakta ve hızla yaygınlaşmaktadır. Kullanım amacının ve içinde barındırdığı araçların çokluğu nedeniyle internetin birçok tanımı yapılmıştır. Bazı tanımlamalar interneti içinde barındırdıkları ve kullanımına yönelik olarak ele almışlardır, örneğin Akgül (2002, 12) 'e göre internet bir ortam ve bir araçlar topluluğudur. Bazı tanımlamalar ise internetin insana etkisini ön planda tutmuşlar ve interneti düşüncelerimizi ve davranışlarımızı şekillendirmeye aday bir ortam, birçok bilgisayar sisteminin birbirine bağlanmasıyla ortaya çıkmış, dünya çapında yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağı olarak tanımlamışlardır (Berkmen ve ark., 2001, 263). Tanımlamalar içerisinde en çok kabul gören ve internetin yapısını ortaya koyan, dünyadaki bilgisayarları birbirine bağlayan bir ağlar ağı biçiminde yapılan tanımdır (Mebretti, 1999 ; Young, 2000, 17) . İnternetin “tüm dünyayı saran bir bağlantılar ağı” olarak tanımlanması; onun “dünya çapında bir ağ” özgün adıyla “ world wide web” kısaca “www” olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Odabaşı, 1998, 97).

1.6.2. İnternetin Tarihsel Gelişim Süreci

İnternetin temelleri askeri araştırmaların yapıldığı kimi enstitü ve üniversiteleri bağlamak amacıyla 1969'da ARPANET adlı bir ağ kuran ABD ordusu tarafından atılmıştır. Bağlantılı bilgisayarların sayısı belli bir sınır aştığında ARPANET yerini National Science Foundation (Ulusal Bilim Vakfı) tarafından işletilen NSFNET almıştır. 1980'lerin sonlarında askeri ve bilim çevrelerinin tekelden çıkıp genel kullanıma açılmıştır. İnternet Servis Sağlayıcı (ISS'ler) aylık bir ücret karşılığında çevirmeli internet hesapları ve kullanıcılara e-posta, tartışma grupları ve dosya transferi hizmeti sunmaya başlamışlar; bunun sonucunda, 1989 yılında World Wide Web (birbirine bağlı bilgi sayfalarından oluşan bir internet tabanlı sistem) adlı sistem ortaya çıkmıştır (Young, 2000, 40).

Her tarihsel sürecin önemli özelliklerini simgeleyen bir ortak motifi bulunmaktadır. O dönemler, genellikle bu motiflerle hatırlanmaktadır. Bilgi toplumlarında da bilgisayarlar bu motifi oluşturmuş ve bizi bilgiye ulaştıran en önemli araç olmuştur. 1990'lı yıllarda da internet bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasına sağlayan, kültürel, siyasal ve ekonomik bütün alanları ilgilendiren geniş bir çerçeveye sahip olmuş ve bilgi toplumunun oluşmasında en önemli öğelerden birisi haline gelmiştir (Akkoyunlu, 1999, 77).

Türkiye'de internet bağlantısı TR-NET (Türkiye İnternet Çalışma Grubu), TÜBİTAK ve ODTÜ'deki internet servisleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Türkiye'de 1993 yılının Nisan ayından bu yana internete bağlanılmaktadır. Türkiye'de ilk internet bağlantısı 1993 yılında ODTÜ'de, ikincisi Ege Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir(Tuna ve Özsoy, 2001, 159).

TR-NET'in kurulmasıyla birlikte internet hizmeti vermek üzere bir çok ISS firma bu hizmeti vermeye başlamıştır. Daha önceleri sadece akademik kuruluşlar ve büyük şirketlerde az sayıda kişinin kullandığı internet, ISS firmaları ile birlikte daha fazla kişi tarafından kullanılmaya başlanmıştır. TR-NET'in kurulmasıyla birlikte internet alt yapısı da belli bir düzene girmiştir(Tuna ve Özsoy,2001, 159).

1.6.3. Çocuk ve İnternet

Erişkinler için olduğu kadar çocuklar için de büyük bir eğlence, iletişim ve eğitim kaynağı olan İnternet'in kullanımı ve erişimi hızla yaygınlaşmaktadır. İnternet, çocukların dünyayı keşfetmeleri, öğrenmeleri ve eğlenmeleri için mükemmel bir ortamdır. Ancak, İnternet kullanımının çocuklar için yarattığı riskler de mutlaka akılda tutulmalıdır. Yasal olmayan, şiddet ve cinsellik içeren sitelere erişim, tehlikeli insanlarla iletişim başta gelen riskler arasındadır (WWW doküman: [http://www.pcgüvenlik.com/makaleler/ebeveynler/internet ve çocuk istismarı.html](http://www.pcgüvenlik.com/makaleler/ebeveynler/internet%20ve%20çocuk%20istismarı.html)).

Uyuşturucu ve terör gibi yasal olmayan yollara destek arayanlar İnternet'i propaganda aracı olarak kullanmaktadır. İnternet, çocukları taciz etmeye çalışan erişkinler için çocukların yaşamlarına önemli bir giriş kapısı oluşturmuştur. Yapılan araştırmalar birçok çocuğun İnternet'te kandırıldığını ve istismarla karşılaştığını göstermektedir(WWWdoküman:http://www.pcgüvenlik.com/makaleler/ebeveynler/inter net ve çocuk istismarı.html.).

Günümüzde kullanımı giderek yaygınlaşan internet tüm iletişim araçlarını içinde barındıran bir ortamdır dolayısıyla kullanıcılarının öğrenme yaşantılarını doğrudan etkilemektedir. Ancak, bu öğrenmeler eğitim programlarının istediği yönde olmakla sınırlanmamakta kişilerin isteklerine göre olmaktadır. Böyle bir durumda da çocukların internet kullanımı ile ilgili olarak bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, “Çocuklar için internette neler vardır?”, “Çocuklar hangi yaşta internet kullanmaya başlamalıdır?” , “Çocukların internet kullanmasında yetişkinlerin rolü nedir?”, “Çocuklar açısından internettin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?” ve “Çocukların daha güvenli internet kullanması için neler yapılabilir?”. Çocukları internettin zararlı etkilerine karşı korumak ve internetten daha etkili bir şekilde faydalanmak için bu soruların üzerinde önemle durulmasının anne babalar çocuklar ve öğretmenler açısından önemi büyüktür.

1.6.3.1. Çocuklar İçin İnternette Neler Var?

İnternette çocuklar için ilginç olabilecek dört ortam bulunmaktadır. Bunlar arama motorları, sohbet odaları, elektronik posta ve web siteleridir.

Arama motorları, internet üzerindeki bilgiyi toplama, dizme, tarama ve sınıflandırma işlemlerini gerçekleştirerek istenilen bilgiye ulaşmayı sağlar. İnternet üzerinde en çok kullanılan arama motorları, Altavista, Yahoo, Lycos, Excite, Info Seek, ve Web Crawler'dir. Bunlara ek olarak, Netbul, Arabul, Nerede, ve Turkvista gibi Türkçe arama motorları da bulunmaktadır (Odabaşı, 2002, 31). Ayrıca Google arama motorunda hem Türkçe hem de İngilizce kelime ve kelime grupları ile arama yapılabilmektedir. Çocuklar bu yolla çok farklı ödev konularını araştırabilir ya da ilgilerini çeken konularda bilgi sahibi olabilirler.

İnternet üzerinden diğer insanlarla iletişim kurmanın en çabuk ve kolay yollarından biri de sohbet odalarıdır. İlgili alanlarına göre ayrılmış, aynı anda etkileşimde bulunan ve yazma yoluyla yapılan sohbetlerdir. Sohbet sırasında iki ya da daha fazla insanla iletişim kurulabilir. Farklı yöre, bölge ve kıtalardan insanlarla sohbet edilebilir (Akkoyunlu, 2001).

İnternetin en çok bilinen ve kullanılan uygulaması elektronik postadır. E-posta ile dünyanın her yanındaki internet bağlantısı olan kullanıcılara mesaj gönderip almak olanaklıdır. E-posta çocukların arkadaşları ve öğretmenleri ile iletişim kurmalarına olanak sağlar; öğrenciler bu yolla ödevlerini yaparken gerek arkadaşlarından gerekse öğretmenlerinden yardım alabilirler (Akkoyunlu, 2001).

Web siteleri aracılığıyla çocuklar, bir kitaba ulaşabilir, bir müzedeki sergiyi gezebilir. Bu siteler çocuklara çok zengin görsel ve işitsel olanaklar sunar. Bu sitelerle çocukların bilgiye ulaşma ve bilgiyi yayma becerileri gelişebilir ve eğlenceli oyunlar oynayarak eğlenceli zaman geçirebilirler (Akkoyunlu, 2001). Web büyük bir aile kaynağıdır. Her yaşta insan, internette kendi ilgilerine ve yeteneklerine uygun web siteleri bulabilir. Web’de bulunan birçok şey hem eğlendirici hem de eğitici olabilir. Örneğin, dinazorlar uzayda yaşam ve buna benzer konulara ilgi duyan çocuklar oldukça fazla bilgiyi web’de bulabilir. Çocuklar web’de araştırma projeleri ya da ev ödevleri için kaynaklara ulaşabilir, müzik dinleyebilir, film izleyebilir, oyunlar oynayabilir ya da ilgilendikleri konularda tartışmalara katılabilirler (Young, 2000, 606).

1.6.3.2. Çocuklar Hangi Yaşta İnternet Kullanmalıdır?

Bilgisayar ve internetin yaygınlaşması ve eğitim ortamlarında kullanılmaya başlaması ile birlikte, eğitimcilerin temel konularından bir tanesi çocukların bilgisayar kullanmaya hangi yaşta başlamaları gerektiği olmuştur. Bu konuyla ilgili iki farklı görüş olmakla beraber tartışmalar genellikle okul öncesi yaş çocukları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Kimi eğitimciler çocuğun okul öncesi çağda bilgisayarla tanışması gerektiğini savunmuşlardır. Bu yaş çocuklarında öğrenmeyi kolaylaştıran ilgi ve merakın yoğun olması nedeniyle okul öncesi dönemde bilgisayar destekli eğitime başlanabilir. Ancak, bilgisayar destekli eğitimin kullanım biçimi ve süresi oldukça önemlidir. Çünkü sadece bilgisayara dayalı bir eğitim çocuğa zarar verebilir (Arı ve Bayhan, 1999, 8). Bu günün çocukları, bilgisayar tutkusu olan bir dünyada doğmaktadırlar. Bilgisayar, çocuklar için son derece yararlı bir öğrenme aracı olabilir, ancak bilgisayarda televizyon gibi yanlış kullanılması durumunda sorunlar yaratabilir (Koçdağ, 2001, 23). Yine çocukların okul öncesi dönemde bilgisayarla tanışmasını savunan eğitimcilere göre, çocuklar bu yaşlarda her türlü araç ve gerece karşı büyük ilgi duyarlar ve bilgisayarla ilgili korkuları da henüz gelişmemiştir (Arı ve Bayhan, 1999, 17).

Diğer grup eğitimciler ise okul öncesi çocukların bilgisayar kullanımına karşı çıkmaktadırlar ve ağırlıklı olarak bu görüş savunulmaktadır. Bu görüşe göre, bilgisayar küçük yaş çocuklarının gelişim düzeylerine uygun düşmemektedir (Dodge ve Colker 1995 ; Akkoyunlu, 2001).

Çocukların hangi yaşta bilgisayar ya da internet kullanması gerektiği konusunda göz önünde bulundurulması gereken temel nokta, her çocuğun gelişim düzeyleri ve olgunluk düzeyleri açısından birbirlerinden farklı özelliklere sahip olduklarıdır. Bu nedenle, çocukların duygusal ve zihinsel gelişimleri ile yeteneklerinin dikkate almak gerekmektedir (Akkoyunlu, 2001).

Günümüzde internetin hem günlük hayatın hem de eğitimin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini düşünürsek çocuklarımızı internetten soyutlamak yerine onları bilinçli bir şekilde interneti öğrenmelerini sağlamalıyız. Bu zorunluluktan dolayı uzmanlar internet kullanımını gelişim dönemlerine ayırmış ve her dönem için yapılması gerekenleri belirtmişlerdir.

2 - 4 yaş grubu başlangıç dönemi : Bu dönemde, çevrimiçi etkinlik genelde ebeveynlerle birlikte gerçekleştirilir. Ebeveynler, çocuklarını kucaklarına alıp aile fotoğraflarına bakabilir, bir Web kamerası kullanarak akrabalarıyla görüşebilir veya PBS

Kids gibi çocuklara yönelik siteleri ziyaret edebilir (WWW.döküman:<http://www.microsoft.com/turkiye/athome/security/children/parensguide.msp>).

5 - 6 yaş grubu kendi başlarına yapma dönemi: Çocuklar 5 yaşına geldiklerinde, web'i kendi başlarına keşfetmek isteyeceklerdir. Bu dönemle birlikte, çocuklar Internet'i kendi başlarına kullanmaya başlayacaklarından, ebeveynlerin çocuklarına Internet'te güvenli şekilde gezinme yollarını göstermesi önemlidir. MSN Kids sayfası, özellikle sekiz yaşın altındaki çocuklar için tasarlanmıştır ve çocuklara yönelik arama araçları sağlar (WWW.döküman :<http://www.microsoft.com/turkiye/athome/security/children/parensguide.msp>).

7 - 8 yaş grubu ilginin arttığı dönem: Bu yaş grubundaki çocukların normal davranış biçiminin bir parçası yasaklanan davranışları sergileme eğilimidir. Bu yaş grubundaki bir çocuk, çevrimiçi ortamda ebeveynlerinin izin vermediği sitelere girebilir veya sohbet odalarında konuşabilir. MSN Premium veya diğer hizmetlerin çevrimiçi etkinlik raporları, özellikle bu dönemde kullanışlı olabilir. Çocuklar ebeveynlerinin onları izlediğini fark etmeyecektir, ancak gönderilen rapor nerelere gittiklerini gösterir. Bu yaş grubundaki çocuklar MSN Çocuklar sitesini kullanmaya devam edebilir (WWW.döküman:<http://www.microsoft.com/turkiye/athome/security/children/parensguide.msp>).

9 - 12 yaş dönemi çevrimiçi ortamı bilme dönemi: Ergenlik dönemi öncesindeki çocuklar her şeyi bilmek ister ve internet'in bu konuda kendilerine ne kadar yardımcı olacağını farkındadır. Internet'in sunduklarını görmeye çalışmaları normaldir. Kabul edilemez olduğu düşünülen konularda (örneğin, cinsellikle ilgili uygunsuz içerik veya bomba yapımını anlatan metinler), ebeveynler, MSN Ebeveyn Denetimleri'ni kullanarak bu tür içeriği engelleyebilir. Ergenlik dönemi öncesindeki gençler, 8-13 yaş grubundaki çocuklar için tasarlanmış olan ve çocuklara yönelik arama araçları sağlayan MSN Çocuklar sitesini de kullanabilir (WWW.döküman: <http://www.microsoft.com/turkiye/athome/security/children/parensguide.msp>) .

13 - 17 yaş dönemi teknik bilginin arttığı dönem: Çevrimiçi güvenlik konusunda gençlere yardımcı olmak oldukça zordur, çünkü genelde İnternet yazılımları hakkında ebeveynlerinden daha fazla bilgiye sahiptirler. Ebeveynlerin, daha ileri yaşlardaki çocuklarının bile İnternet kullanımında etkin bir rol üstlenmeleri önem taşır. Ebeveynler ve çocuk tarafından kabul edilen çevrimiçi güvenlik kurallarına tam olarak uyulması ve çocukların çevrimiçi etkinlik raporlarının sık sık incelenmesi gerekir. Ebeveynler, çocukların onların adıyla oturum açamaması için parolalarının güvenliğini sağlamalıdır (WWW.döküman :[http://www.microsoft.com /turkiye/athome/security/children/parenguide.aspx](http://www.microsoft.com/turkiye/athome/security/children/parenguide.aspx)).

1.6.3.3. Çocukların İnternet Kullanımında Yetişkinlerin Rolü Nedir?

Çocukların etkili biçimde teknoloji kullanmalarının yolu, bir yetişkinin yol göstermesidir. Bunun yaparken de çocuğa ne yapacağını söylemek yerine onu uygun aşamalara yönlendirecek bir yöntem izlenmelidir.

Eski ABD Başkan yardımcısı Al Gore' anne-babaların çocuklarının internete erişmesinin deki işlevinin “Çocuğunuzun internete erişmesini manipüle etmek sansür uygulamak değil, anne-babalık yapmaktır” sözleri ile açıklamaktadır (Odabaşı, 1999, 321).

İnternetin çocuklar tarafından etkili ve verimli kullanımı için yetişkin rollerinden kimileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Healy, 1999; Akkoyunlu, 2001).

- İnternet kullanımı konusunda çocuklara açık bir biçimde kurallar belirlenmeli ve bu kurallara karşılıklı olarak uyma konusunda uzlaşma sağlanmalıdır. Örneğin, yaşamımızı kolaylaştıran kurallardan, trafik kuralları ve söz alırken belli kurallara uyma gerekliliği gibi. İnternetin doğru kullanılmadığı zaman, zararlı olabileceği konusunda çocuklar bilgilendirilmeli; çocukların internet hakkındaki düşünce ve bilgileri günlük olarak izlenmeli ve yanlış bilgi edinmişlerse düzeltilmelidir.
- Çocukların internette geçirecekleri süre belirlenmeli ve bu süreye uyulup uyulmadığı konusunda özen gösterilmelidir. İnternete bağlanmak için

sadece yetişkinlerin bildiği bir şifre kullanılmalı; bu yolla çocukların internete ne zaman bağlandığı kontrol edilmelidir.

- Evde bilgisayar çocuğun odasına kurulmamalıdır. Bilgisayar herkezin kullandığı bir odaya kurulmalı bu yolla çocuğa uygun olmayan sitelere girmesine engel olunmalıdır.
- Özellikle internette gezinirken, sohbet ederken ve e-posta ile iletişim kurarken kendilerine ait bilgi (adres, telefon, kredi kartı numarası, anne babanın iş yeri adresi gibi) isteyen olursa, çocuklara kesinlikle vermemesi gerektiği vurgulanmalıdır.
- İnternette karşılaştığı ortamlarla ilgili deneyimlerini her zaman anne ve babasıyla paylaşabilecekleri konusunda çocuklara güven verilmeli ve paylaşılmalıdır. Örneğin, anne baba olarak çocuğunuzda size internet kullanmayı öğretmesini isteyebilir, birlikte internet kullanabilir ya da çocuklarınıza internet adresi verebilirsiniz.
- Çocuklardan, internette kendilerini korkutan bir site, mesaj ya da sohbet arkadaşı ile karşılaştıkların da anne babalarını haberdar etmeleri istenmelidir. Bu gibi durumlarda, hattı hemen terk etmeleri konusunda çocuklar uyarılmalı ve çocuklara anne babanın her zaman yardıma hazır olduğu güvencesi verilmelidir.
- Sohbet odalarında sohbet ederken, rumuz ya da ilk isimlerini kullanmalarının daha doğru olduğu ve anne baba olarak sizden izin almadan asla soyadını kullanmaması gerektiği vurgulanmalıdır.
- İnternette tanıştığı kişilerle anne baba olarak sizin izniniz olmadan görüşmemesi gerektiği; eğer görüşecekse de mutlaka aile üyelerinden birisi ile ve kalabalık bir ortamda görüşme yapabileceği vurgulanmalıdır.
- Çocuklar internette web sayfası hazırlamak isterse, web sayfasına koyacakları bilgilerin kişisel bilgiler olacağı ve bu bilgilerin tüm aileyi ilgilendirdiği için web sayfasına konulacak bilgilere birlikte karar verilmesi gerektiği belirtilmelidir.
- Çocuklara internetten aldıkları her bilgiye inanmamaları gerektiği belirtilmelidir. Bilginin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda kuşkucu olmaları gerektiği ve özellikle edu, gov ve org uzantılı sayfalardaki bilgilerin daha güvenilir olduğu vurgulanmalıdır.

- İnternette bilgisayarlarına dosya yüklerken dikkatli olmaları gerektiği belirtilmeli; her dosyanın kendisi için uygun olup olmadığı ve virüsleri de beraberinde bilgisayarına yükleyebilecekleri konusunda uyarılmalıdır.
- İnternet üzerinden kredi kartı ile alışveriş yapmanın sakıncaları çocuklara anlatılmalı, anne babaları olarak sizden izin almadan alışveriş yapmamaları konusunda uyarılmalıdırlar.
- Anne baba için kredi kartı ve telefon faturaları da düzenli bir biçimde internet için de kontrol edilmelidir.
- Okul ve evde internet kullanımında eşgüdümü sağlamak amacıyla çocuğun öğretmeni ile işbirliği yapılmalıdır.
- Çocukların interneti uygun kullanıp kullanmadıkları, sık kullanılan ya da daha önce girilen sayfaların listesinden kontrol edilerek denetlenmelidir.

1.6.3.4. Çocuklar Açısından İnternetin Olumlu ve Olumsuz Yönleri Nelerdir?

Çocuklar açısından doğru bir yönlendirme ile internet kullanımını öğrenmenin bu en hızlı olduğu yaşlarda onların öğrenme ihtiyaçlarını karşılaması bakımından son derece geniş bir kaynaktır. Bunun yanında yanlış kullanımlar çocukların ruhsal ve bedensel gelişimlerini olumsuz olarak etkilemektedir.

İnternetin çocuklara özellikle eğitim amaçlı bilgi elde etmede büyük yararlar sağlayacağı söylenebilir. Bu yararları şöyle sıralamak olanaklıdır (Tuncer, 2001, 428).

- Çocuklar internette yararlanarak projeleri için bilgi toplayabilirler.
- Başka bir okuldaki ya da ülkedeki arkadaş ve uzmanlara yazılarını gönderip onların düşüncelerini alabilirler.
- Değişik okullardaki öğrencilerle ortak projeler yürütebilirler.
- Okullardaki araç-gereç yetersizliği nedeniyle yapamadıkları benzetimleri gerçekleştirebilirler.
- Uzman ya da yazarlarla telekonferans gerçekleştirebilirler.

- E-posta ve sohbet odaları aracılığıyla gerek yurt içinden gerekse yurt dışından arkadaş edinebilirler.
- Hoşça vakit geçirebilirler.

Gerçek yaşamın bir parçası olan internet, çocuklara yeni bir dünyanın kapısını açmakla birlikte, içinde birçok tehdit ögesini barındırmaktadır. Yapılan araştırmalar tehdit unsuru taşıyan ögelerin daha çok çocuk ve gençler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Esgin, 2001, 24).

Çocukların internet kullanımlarının olumsuz yöndeki etkilerini fiziksel, psikolojik, cinsel, sosyal, yanlış bilgilendirme ve hukuksal olarak gruplandırabiliriz.

Fiziksel etkiler: uzun süre bilgisayar başında oturmak, az hareket etmek ya da hatalı oturmak kas kemik ağrılarına ve göz rahatsızlıklarına neden olmaktadır (Tuncer, 2001, 429). Hareketsizlik ve bilgisayar başında aşırı yeme gibi alışkanlıklarda şişmanlık sorunlarına yola açmaktadır.

Psikolojik etkiler: İnternet üzerinde uzun süre denetimsiz zaman harcamanın çocuklar ile gençlerin psikolojileri üzerinde olumsuz etkilere yol açtığı söylenmektedir (Sümer, 2001, 29). Bu durum, onların internet bağımlısı olmalarına yola açarak psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

İnternet bağımlılığı, bilgisayar başında, internete bağlı olarak, gereğinden fazla zaman harcama olarak tanımlanmaktadır. İnternet bağımlılığının psikolojik belirtilerini aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır (Tuncer, 2001, 429).

- Bilgisayarda daha fazla zaman harcamayı arzulama,
- İnternet kullanma ya da kullanmanın yarattığı stres, titreme, endişe, sürekli interneti düşünme, parmaklarını istemsiz olarak hareket ettirme,
- İçerik kapanma eğilimi gösterme,
- Önemli iş ve eğlence amaçlı etkinlikleri göz ardı etme.

- Okul başarısını düşürme,
- Anne babaya karşı gelme davranışlarını gösterme,

Cinsellik: Aileler, çocuklarının internete girmesinin en sakıncalı yönü olarak, onların cinsellik ve pornografi içeren sitelere erişmesi olarak düşünmektedirler ve bu sebeple evine internet bağlatmayan aileler bile bulunmaktadır. Çocukların bu sitelere erişmeleri fazla abartılmamalı, bunun önlemleri alınmalı gerekirse bilgisayara filitreleme sistemleri konulmalıdır. Çocuklar cinsel içerikli görüntülere maruz kaldıklarında ise aşırı tepki göstermek yerine bu görüntülerin yaşına uygun olmadığı uygun bir dille açıklanmalı, denetim ve aile arasında güvene dayalı bir ilişki izlenerek bu gibi sorunların üzerine gidilmelidir.

Sosyal etkiler: Bilgisayar ve internetin gizli ve olumsuz sayılacak bir etkisi de yabancılaşmadır. Yabancılaşmış birey, kendi niteliklerini anlamama, güçsüzlük, anlamsızlık, normsuzluk, değerlerden uzaklaşma gibi durumlarla karşı karşıyadır. Bilgisayar ve internet karşısında saatlerce vakit geçiren kişiler, bilgisayarın ezici tutsaklığına boyun eğmekte, bilgisayar karşısında yabancılaşmaktadır (Esgin, 2001, 25).

Yanlış bilgilenme: Arama motorlarına rağmen her gün binlerce sayfa eklenen internette hiçbir zaman tam ve doğru bilgiye ulaşıp ulaşılmadığı bilinemez. Ulaşılan bilgi çoğu zaman düzenli değildir. İşe yaramayan bilgiyi elemek de zaman almaktadır. Çoğu zaman ulaşılan bilgi denetlenmemiş durumdadır (Tuncer, 2001, 430).

Çocuklara yönelik hazırlanan web sitelerinde birçok yanlış bilgiye rastlanmaktadır. Özellikle çocuklar için ürün pazarlayan firmalar ve politik temelleri olan siteler çocuklara yanlış bilgiler verebilirler. Bu anlamda çocuklar için internetin en olumsuz yanı cinsellik değil bilgilenme yanlışlığıdır.

Hukuksal sorunlar: Hukuksal sorunlar içerisinde en önemlisi “telif hakkıdır”. Teknik olarak internetten herhangi bir bilgiyi almak olanaklıdır. Ancak, bir bilgi içeren sayfa ya da dosya, genel kullanımı açık değilse, sahibinden izin almak gerekir. Çocuklara küçük yaştan itibaren telif hakkının ne olduğu ve nasıl gözetilmesi gerektiği

anlatılmalıdır. ABD’de, Walt Disney’in karakterlerinden birini ödevinde kullanan çocuğu, Disneyland firması mahkemeye vermekle tehdit etmiştir. Burada çocuk bilmeden yasal bir olaya karışmıştır (Tuncer, 2001, 430).

1.7. Saldırganlık

1.7.1. Saldırganlık Tanımları

Sosyal bir varlık olan insan diğer insanlarla sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşimlerde kimi zaman saldırganca davranışlar sergilemekte kimi zamanda saldırgan davranışlara maruz kalmaktadır. Bu sebeple saldırganlık konusu insanı inceleyen sosyal bilimler, özelliklede psikoloji literatüründe çokça tartışılan bir konu olmuştur. Çalışmalar saldırganlığın kökenlerini, saldırganlığın ne olduğunu, saldırgan davranış şekillerini ve saldırganlığa neden olan faktörleri çokça sorgulamışlardır.

Günlük hayatımızda saldırganlık sözcüğünü sıkça kullanmaktayız. Darp, küfür, canlı ve cansız varlıklara zarar vermek, karşıdakini küçük görmek ve cinayet gibi bir çok davranış beynimizdeki saldırganlık kavramının içinde yer almaktadır. Saldırganlık kavramı bu kadar çok farklı anlamlara sahip olduğu için bu kavramın bilimsel kabul gören dakik bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Aktaş (2001)’a göre saldırganlık ile ilgili olarak yapılan tanımlara baktığımızda bunlar üç temel başlık altında toplanabilir.

Davranışsal Tanımlar: Saldırganlığın en basit ve oldukça kabul gören tanımlarımdan birisi, öğrenme ya da davranışçı yaklaşım açısından yapılan tanımdır. Buna göre, bir davranış başkasına zarar veriyorsa saldırgan davranış olarak nitelendirilir (Worchel, Cooper, Goethals ve Olson, 2000; Aktaş, 2001). Bu tanımın en önemli özelliği davranışın saldırgan olup olmadığının yine davranış tarafından belirlenmesidir, bu tanım saldırganlığın direk gözleme dayalı olarak tanımladığı ve içinde soyut kavramlar barındırmaması yönünden neseldir. Davranışsal tanımların eksikliği ise ; davranışın altında yatan neden dikkate alınmadığı zaman bazı davranışlar saldırgan olduğu halde

saldırgan olarak değil bazı davranışlar da saldırgan olmadığı halde saldırgan olarak nitelendirilebilir (Taylor, Peplau ve Sears, 2000; Aktaş, 2001)

Duygusal Tanımlar: Bu yaklaşım, öfke duygusuyla ortaya çıkan davranışların tümünü saldırganlık olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre, bir davranışın saldırgan olarak nitelendirilebilmesi için başlıca ölçüt o davranışın bir öfke duygusuyla ortaya çıkıp çıkmadığıdır. Bu gruptaki tanımların en önemli eksikliği, bir davranışın temelinde yatan duygunun ne olduğu bilmenin her zaman mümkün olmamasıdır (Taylor ve ark, 2000; Aktaş 2001).

Güdüsel Tanımlar: Bu gruptaki tanımlar kişinin niyetine odaklanır. Saldırganlığa ilişkin en önemli belirleyici kişinin niyetidir. Eğer kişi birini incitmeye çalışıyorsa genellikle biz onu saldırgan biri olarak görürüz; eğer zarar vermeye ya da incitmeye çalışmıyorsa saldırgan davranışta bulunmuyordur. Bu nedenle saldırganlık, başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranıştır, şeklinde tanımlanabilir (Hatunoğlu,1994). Güdüsel tanımın zayıf tarafı, bir davranışın temelinde yatan niyetin ne olduğunu kestirmenin her zaman kolay olmamasıdır.

Saldırganlık tanımlarının tümünde şu sonuçlar ortaya çıkarılmıştır: Saldırgan davranışın oluşması tamamen saldırganın davranışlarına ve amacına bağlanmıştır. Çeşitli sosyal ve temel faktörlere bağlı olarak zarar veren ve yıkıcı davranış olarak nitelendirilen davranış, aslında saldırgan değil, saldırılana bağlı olarak ortaya çıkan durumdur (Bandura, 1973).

1.7.2. Saldırganlık Kuramları

İnsanını, saldırgan davranışına ilişkin tartışmalarda, temel olarak iki farklı görüş vardır. Bunlardan birincisi, saldırganlığın içgüdüsel; ikincisi, sonradan kazanılan bir davranış olduğudur. Saldırganlık, olaylarının yorumlanmasını temellendiren kuramlarda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konudaki yaklaşımlar genel olarak doğuştan ve çevreci kuramlar olarak iki temele dayanmaktadır. Bazı bilim adamları, saldırganlığı

insanın doğasının bir parçası olduğunu bazıları da öğrenme ve çevre etkinlikleri sonucunda ortaya çıktığını belirlemişlerdir (Köksal, 1991 , 20-21).

Saldırganlıkla, ilgili pek çok görüş ortaya atılmıştır. Ortaya atılan bu görüşlerin sınıflamasında da farklı yaklaşımlar izlenmiştir. Örneğin Johnson'ın (1972; Köksal, 1991, 21) yaptığı sınıflama aşağıdaki gibidir:

1. İçgüdü Kuramları,
2. Sosyal ve Gelişimsel Kuramlar,
3. Öğrenme Kuramları,
4. Psikolojik Kuramlar,
5. Politik Kuramlar,
6. Çevresel Kuramlar.

Bandura'nın (1973) güdüleyici nedenlere göre yaptığı sınıflandırma ise şöyledir:

1. İçgüdü Kuramları,
 - a. Psikoanalitik Kuram
 - b. Etholojik Kuram
2. Engellenme ve Saldırganlık Kuramı
3. Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Kuramlar

Burada saldırganlığa ilişkin kuramların açıklamasında Bandura'nın yapmış olduğu sınıflama esas alınmıştır. Bu sınıflamada üçüncü sırada bulunan “Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Kuramlar” günümüzde daha çok kabul görmektedir.

1.7.2.1. İçgüdü Kuramları

Saldırganlığın nedenlerini açıklayan kuramlardan en çok bilineni ve tartışılanı içgüdü kuramlarıdır. Bu kuram insandaki saldırgan davranışların aynı acıkmak, susamak ve cinsel istek gibi içgüdülere dayalı olduğunu, öğrenilen bir davranış şekli değil, kalıtsal

olarak geçen ve türlerin tüm üyelerinde yaygın olarak görülen bir davranış olduğunu savunmuşlardır. Örneğin Ardrey'e (1961; Çetinkaya,1991. 5) göre, insan silahla öldürme içgüdüsüne sahip yağmacı bir varlıktır. Dart (1953; Çetinkaya, 1991. 6) ise acımasızlık ve zulmün insanın kaçınılmaz özelliklerinden biri olduğunu ve bunu ancak insanın yamyamcıl ve etobur kökeni ile açıklanabileceğini öne sürmektedir.

Başta Freud olmak üzere, içgüdü kuramcılarının çoğunluğu saldırganlık dürtüsünün insan için, libido gibi biyolojik mutlaklığı kabul etmişlerdir. Bu nedenle içgüdü kuramcılarının göre, saldırganlık; kaçınılmaz ve değişmez bir içgüdüsel dürtüdür. Sonuçta, içgüdüsel yaklaşım ve bu yaklaşımdan meydana gelen gelişmeler bilinçaltı süzgeçlerinin varlığını saldırganlıkta da temel olarak kabul ederler (Aşkın, 1981; Hatunoğlu, 1994).

Eğer saldırganlık bir içgüdü ise, belirli şartlara tepki olmaktan ziyade, kendi kendini üreten bir durumdur. Saldırganlık yönündeki baskı bir çıkış yolu buluncaya kadar içsel olarak oluşmaktadır. Bir diğer yaratığın varlığı, özellikle de bunu başka bir türden olması bu çıkışı sağlamaktadır (Bilgin, 1988 ; Hatunoğlu, 1994). Freud'a göre saldırgan davranışların ortaya çıkması için bir dış uyarıcıya gerek yoktur; çünkü insanlar saldırganlık iç güdüsüyle doğarlar. Şiddet eğilimi insanın doğasında bir iç güdü olarak var olduğu için de yok edilemez ancak kontrol altına alınarak hedefi değiştirilebilir. Saldırgan davranış sergileme yıkıcı enerjinin boşalmasını sağlayarak bireyin gerginliğini azalttığı için insanlara yıkıcı ve zararlı olmayan şekillerde saldırganlıklarını gösterebilme fırsatı vermek önemlidir (Taylor ve ark. 2000 ; Aktaş, 2001.)

Saldırganlığa ilişkin içgüdüsel kuramlar organizmadaki biyolojik bir mekanizmanın kaçınılmaz biçimde saldırgan davranışlara yol açtığını varsaymaktadır. Ancak içgüdü kuramını kabul etmeden de saldırganlığa ilişkin biyolojik bir kuram ortaya konulabilir. Bazı kuramcılar, beynin, merkezi sinir sisteminin ve endokrin sinir sisteminin şiddet içeren saldırgan davranışlara yol açtığını öne sürmektedirler (Delgado ve ark.1960; Hatunoğlu, 1994) . Saldırganlığa ilişkin biyolojik yaklaşımlardan bir diğeri, çeşitli hormonların saldırganlığa etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bazı bulgular erkeklik hormonu salgısı olan androjen salgıları ile saldırganlık arasında bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır (Scot, 1958 ; Hatunoğlu, 1994.).

İçgüdüsel kuramın en bilinen savunucuları psikoanalizin kurucusu Freud ve bir etolog olan Lorenz'dir. Aşağıda içgüdüsel kuramlar psikoanalitik ve etolojik kuramlar başlıkları altında daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Psikoanalitik Kuram: Freud'un saldırganlığa ilişkin incelemesinde bekli de en dikkat çekici öge 1920'ye kadar, insan yıkıcılığı ve saldırganlığı konusuna hemen hemen hiç ilgi göstermemesidir. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan dolayı bu sorun artık göz ardı edilemeyecek bir boyuta boyutta ulaşmıştır. Bu savaş, Freud'un saldırganlık kuramını geliştirme sürecinde ayırım çizgisini oluşturmaktadır (Fromm, 1995, 222).

Freud bu konuyla ilgili ilk görüşlerinde, saldırganlığı cinsel içgüdünün "bileşimine giren içgüdülerden biri sayıyordu. Bu dönemde Freud saldırganlığın doğuştan gelen, bütün canlılarda gözlenen ve öğrenme yaşantıları ile değiştiremeyecek olduğunu öne sürmüştür.

Saldırganlığı psikoseksüel kuram içerisinde açıklamaya çalışan Freud, çocuğun gelişimin birinci dönemi olan oral dönemin geç aşamalarında çocukta ısırma, yıkma, yok etme eğilimlerinin başladığını ve bu tür eğilimlerin ona haz verdiğini söyler (Köknel, 1996, 45).

Annenin anal dönemdeki tutumu ve dışkılama işlevine karşı kendi duyguları , çocuğun ileride kazanacağı karakter özelliklerini ve değerlerini önemli ölçüde etkiler. Eğer anne katı ve cezalandırıcı bir yöntem uygularsa, çocuk ya korkudan dışkısını tutar yada tepki olarak dışkısını sıklıkla ve rastgele bırakma alışkanlığı geliştirir. Bu koşullarda yetişen bir çocuk ya tutucu bir karakter geliştirir ve ileriki yaşamında olumsuz duygularını baskı altında tutan biri olur ya da tepkici bir karakter geliştirerek başkaldırıcı, yıkıcı, kızgınlık nöbetleri ya da eziyet etme eğilimleri gösteren bir kişilik yapısı geliştirir (Geçtan,1994, 63-64).

Fallik dönemde Oedipus kompleksinin çözümlenmeye başlanması üstbenliğin gelişimini tamamlamaya başlamasıyla, çocuk kendi üstbenliğinden çekinmeye başlar. Kişilik, üstbenliğin yarattığı korku ve kaygıya karşı benliğini korumak için şiddet

eylemlerine baş vurur. Toplumsal şiddeti psikoanaliz kuramıyla açıklamaya çalışanlar oedipus karmaşasının başkaldırmanın, karşı gelmenin, kargaşanın, savaşın, terörün nedeni olarak görmüşlerdir(Köknel, 1996, 46).

Bu düşüncesine karşı Freud daha sonra ki dönemlerde bilinen özkorunma ve cinsellik iç güdülerinin yanında ve onlarla aynı ayarda özel bir saldırganlık güdüsünün varlığını keşfedecek, her iki düşünce çizgisinde yıkıcılığın hem cinsel içgüdü'nün bir birleşeni olduğu düşüncesini hem de cinsellikten bağımsız bir güç olduğu düşüncesini sürdürecektir. Freud yıkıcılıkla ilgili düşüncelerini ilk evresinin sonlarına doğru, saldırganlığın cinsel içgüdüden bağımsız olduğu tutumunu benimseyecektir(Fromm, 1995, 223).

Freud, ikinci devrede ayrıntılı biçimde ego-içgüdüleri üzerinde durmuştur. Bu dönemde Freud'un amacı kendi kendini korumak olan ego içgüdülerinin kaynaklarından çok, amaçlarıyla ilgilenmek olmuştur. İki çeşit içgüdü ele alınmıştır. Bunlar, cinsel içgüdüler ve ego-içgüdüleridir. Ego-içgüdüleri kendini koruma eğilimini kapsamaktadır. Ego-içgüdüleri kendini koruma ve devam ettirmesinde saldırganlığın önemli bir rolü bulunmaktadır. Böylece saldırganlık libido'nun değil, ego-içgüdülerinin bir parçası olarak ele alınmıştır (Aşkın,1981; Köksal, 1991, 24). Yaşam ve ölüm iç güdüsünden oluşan bu yeni ikilemi Freud (1930; Fromm 1995), canlı maddeyi korumaya ve onu gitgide büyüyen birimlerde birleştirmeye yönelik içgüdü'nün yanın sıra, bu birimleri dağıtmaya, onları yeniden ilksel, inorganik durumlarına döndürmeye uğraşan bir başka içgüdü'nün olması gerekir. Bir başka deyişle yaşamın yanı sıra bir de ölüm içgüdü'sü vardır sözleri ile ortaya koyar.

Freud'a göre, dürtüler davranışı etkileyen ana etmendir. Saldırganlık dürtüleri diye de anılan ölüm dürtüleri, yaşam dürtüleri gibi, başta kişinin kendine yöneliktir. Ancak bu durumda yaşam dürtüleri ile çatıştığında daha sonra dış dünyaya yansıtılır. Dış dünyaya yansıtılan bu dürtüler bu yönüyle egemenlik, güç arzusuna dönüşebilir ya da diğer insanlara yönelik şiddet davranışları şeklinde belirebilir(Geçtan, 1998; Tura, 2000, 15). Ancak saldırgan davranışın ifade edilmediğinde belirli türden bir enerji olarak içeride kalacağını da savunmuştur. bir çok davranış bozukluğunun ifadesini bulmamış saldırganlık eğiliminden kaynaklandığını ifade etmiştir (Cüceloğlu, 1997). Bastırılan bu

kızgınlıklar birikir ve belirli bir sınırı aştıktan sonraki ilk olayda tümünden dışa vurulur. Ancak bu kez de tepki yaşanmış olan en son olayla orantısız biçimde şiddetli olur ve kişinin suçluluk duyguları yaşamsına yol açar ya da çevresindeki insanların tepkilerine anlam veremez (Geçtan, 1994, 65).

Saldırganlık konusunda Freud'un görüşlerini benimseyen ve psikoanalitik gelenekten ayrılan psikologlar bulunmaktadır. Bunlar, Jung ve Adler'dir. Adler, saldırganlığı tüm ihtiyaçları gidermek için çaba sarf eden bir içgüdü olarak ele alıp saldırgan içgüdülerin birçok değişik şekilde kanalize edileceğini savunmuştur. Ayrıca Adler, kültürün etkisiyle saldırgan dürtülerin çeşitli görünümde ortaya çıkabileceğini belirtmiştir(Aşkın,1981; Hatunoğlu, 1994).

Yaşam ve ölüm içgüdülerini tek içgüdü olarak ele alan Jung'da yaratmak ölüm severliğin tam karşıtıdır. O, yıkıcı güçlerini iyileştirme arzusu ve yeteneği ile dengeleyerek ve geçmişe, ölüme ve yıkıma duyduğu ilgiyi, parlak spekülasyonların konusu yaparak kendi içindeki çatışmayı çözmüştür(Fromm,1992 ; Hatunoğlu.1994).

Dinamik psikoterapinin kuramcılarında Fosshage hakkını savunma ve saldırganlığı iki ayrı olgu olarak görür. Bu görüşü ile klasik kuramdan ayrılır(Ardalı ve Erten, 1999, 43).

Çağımızın önde gelen psikoanalizcilerinden Fromm(1995) saldırganlığı; oyuncu şiddet, tepkisel şiddet, dengeleyici şiddet, arkaik(ilkel) şiddet, olarak dörde ayırır. Ve insandaki yaşam sevgisine karşı saldırganlığı da içinde barındıran bir ölüm sevgisinin olduğunu öne sürer.

Etholojik Kuram: Hayvanların davranışlarını onların doğal ortamlarında gözlemleyen ethologların çoğu, saldırganlığın doğuştan gelen hayvanın yaşamını sürdürmesinde önemli rolü olan bir davranış olarak görürler. Ethologlara, göre hayvanın çevresindeki tehlikeleri önlemesinde en kuvvetli erkeğin dişileri döllemesi sonucunda kuvvetli bir neslin doğmasında ve yiyeceğin daha kolay temininde, saldırganlık davranışı önemli bir işleyişi yerine getirmektedir (Eibesfeld, 1970 ; Cüceloğlu, 1997, 314).

Lorenz'in saldırganlığa ilişkin görüşlerinin temelinde, yaşamın hizmetinde olan ve yaşamın sürdürülebilmesine hizmet eden hidrolik saldırganlık anlayışı yatmaktadır. Savaşta , suçta, kişisel çatışmalarda ve her türden yıkıcı ve sadistçe harekette açığa çıkan saldırganca davranışın, boşalma yolları arayan ve kendini açığa vurmak için uygun bir durumun doğmasını bekleyen, kalıtsal olarak programlanmış doğuştan bir içgüdüden kaynaklandığını belirtmiştir(Fromm ,1995). Lorenz (1966; Hatunoğlu, 1994) saldırganlığı zaman zaman boşalması gereken bir içgüdüsel enerji olarak, saldırganlığın insanda yaşamı kolaylaştıracağı yerde onu tehdit eden önemli bir etken olduğunu ileri sürmüştür. Saldırganlık enerjisinin, belirli bir düzeye ulaştıktan sonra patlama halinde boşalması saldırgan davranışlara yol açmaktadır. Bu nedenle, bireyleri saldırgan davranışlarda bulunmaya iten sıkıştırılmış saldırganlık enerjisinin boşalmasını sağlayacak bazı faaliyetler düzenleyerek, bu tür davranışları bir dereceye kadar kontrol altında tutmak mümkündür(Lorenz, 1966; Çetinkaya, 1991).

Lorenz, saldırganlık içgüdüğü ile ilgili tartışmaların çoğunu kalabalığa tepki üzerine temellendirmektedir. Aynı türden bir çok başka hayvanla birlikte dar yerlere kapatılan hayvanların kaçınılmaz olarak saldırganlaşacağını ileri sürmektedir (Hatunoğlu, 1994). Tür üyelerinin kendi bölgelerinde dağılımını ve yerleşimini, rekabete dayalı kavgalarla daha güçlü üyelerin seçilmesini ve grup içerisinde sosyal hiyerarşinin oluşmasını sağlamaktadır.

Bu kurama yöneltilen en büyük eleştiri, Lorenz'in insan ve hayvan davranışları arasında paralellik kurması ve evrim süreci içerisinde öğrenme ve kültürel gelişmeyi dikkate almamış olmasıdır (Köksal, 1991, 29). Pervin'e (1978; Çetinkaya 1991.) göre, evrim ölçeğinde görece olarak daha alt basamaklarda yer alan hayvanların sergiledikleri saldırgan davranışlarda içgüdü önemli bir rol oynamakla birlikte, evrim basamağında yukarılara doğru çıktıkça içgüdü önemini kaybetmeye başlamaktadır.

1.7.2.2. Engellenme ve Saldırganlık Kuramı

Bu kuram, saldırgan davranışların çevredeki bir dengesizliği düzeltmek amacı ile ortaya çıktığını öne sürmektedir. Yetersiz besin, açlık dürtüsünü ortaya çıkarmaktadır ; organizma besin elde etme davranışına girmekte ve açlık dürtüsünü gidermektedir.

Yetersiz su, susuzluk dürtüsüne yol açar. Bunlar ve benzeri durumlarda da saldırganlık dürtüsünü ortaya çıkartan engellenmedir (Bilgin, 1998, 247).

1939 yılında bu kuramı ilk kez ortaya atan Yale grubu olarak adlandırılan Dollard, Dood, Miller, Mowrer, ve Sears'a göre, saldırganlık bir içgüdü değildir. Birey saldırgan bir şekilde davranmaya güdülenir. Ancak, bu güdülenmenin nedeni içsel olmaktan çok, dışsal bir engellenmeye bağlanmaktadır (Hewston ve ark., 1996; Aktaş, 2001). Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, saldırganlık her zaman için bir engellenmenin ürünüdür. Engellenmenin olduğu her durumda herhangi bir biçimde ve derecede bir saldırganlık kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır (Dollard ve ark.,1939; Hatunoğlu, 1994). Engellenme-saldırganlık kuramına göre, engellenme bir bireyin yapmak istediği bir şeyi yapamamasıdır (Worchel, Cooper, 1983; Çetinkaya, 1991). Kuramın diğer temel kavramı olan saldırganlık ise, amacı yöneltildiği kişiye zara vermek olan bir davranış olarak tanımlanmıştır (Dollard ve ark ; Çetinkaya, 1991).

Engellenme-saldırganlık kuramının önemli kavramlarından biride “yer değiştirmiş saldırganlıktır”. Engellenme sonucunda ortaya çıkan saldırganlığı birey her zaman anında ifade edemeyebilir. Bu durumda saldırganlığı kendinden daha zayıf kişilere yöneltebilir. Kızgınlığın esas kaynağına değil de gerçekte ilgisi olmayanlara yöneltmeye yer değiştirmiş saldırganlık adı verilir (Masalcı, 2001. 18). Geçten (1994, 55) bunu birleşik kaplar yasasına benzeterek kızgınlık duyduğumuz kişi, yitirmekten korktuğumuz ya da bizi sevmesini istediğimiz biriye bu duygunun bastırılma olasılığı daha fazladır. Bazen böylesi durumlarda bastırılan kızgınlık nasıl olsa yitirmeyeceğimizi düşündüğümüz kişilere yöneltilir şeklinde açıklamaktadır.

Bu kuramın en yoğun ve şiddetli eleştirilere hedef olan yönü, her engellenmenin saldırganlıkla sonuçlanacağı yolundaki temel varsayımdır. Engellenme-saldırganlık kuramına iki önemli eleştiri yapılmıştır. Bunlardan birincisi, kişinin kendini engellenmiş hissettiği bazı durumlarda saldırganlaştığı, ancak diğerlerinde sakin kalabildiğidir. Bunun ana nedeni olarak da, kişinin, onu engelleyen bireyin niyetini göz önüne alması olarak gösterilir. Eleştirilerin ikinci önemli noktası ise kişilerin engellenme durumu olmadan da saldırgan davranışlarda bulunmalarındır.

Engellenme-saldırıcılık kuramının yazarlarından biri olan Miller (1941; Çetinkaya, 1991), eleştirileri dikkate alarak, kuramın temel varsayımının şu şekilde değiştirilmesini önermiştir: Engellenme bireyde değişik tepki eğilimleri ortaya çıkartır. Bu tepki eğilimlerinden biride şu ya da bu şekilde ifade bulan saldırıcılıktır. Engellenmeler karşısında bireylerin, depresyon, öğrenilmiş çaresizlik, başka insanlara bağımlılık gibi bilinçsiz tepkiler sergiledikleri gözlenmiştir. Saldırıcılık engellenmeye karşı gösterilen bilinçsiz tepkilerden sadece bir tanesidir (Cüceloğlu, 1997, 317-319). Sonuçta, engellenme saldırıcılık için ne yeterli sebep ne de gerekli bir neden olmamakla beraber, bu eğilimi artırıcı önemli bir durumdur (Kağıtçıbaşı, 1999, 353).

1.7.2.3. Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Kuramlar

Kanadalı psikolog Albert Bandura'nın görüşlerini temel alan sosyal öğrenme kuramına göre, çocuklar belli durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini, başka insanların davranışlarını gözleyerek öğrenirler. Bandura'ya göre insan gelişimi, doğuştan gelen özelliklerin, kişinin davranışlarının ve çevrenin etkisinin karmaşık etkileşimleri sonucunda gerçekleşir. Saldırıcılık davranışlarının pekiştirilmesinde en önemli etken de çevredeki modellerin davranışlarının gözlenmesidir. Çocuklar anne-babalarının sorunları çözerken başvurdukları saldırıcılık davranışları öğrenerek bunları benimserler (Zülal, 2001, 37).

Bandura, saldırıcılık davranışlarının çevreyle olan etkileşim sonucunda öğrenildiğini ve korunduğunu, saldırıcılık davranışlarının diğer yeni davranışların öğrenilmesi gibi, pekiştiriciler ve cezalar tarafından kontrol edildiğini savunmuştur. bu görüşe göre, kişi saldırıcılık davrandığında olumlu bir sonuçla ödüllendirilmişse saldırıcılık davranışlar kazanmaktadır. Eğer saldırıcılık davranış cezalandırılmışsa, yeni saldırıcılık davranışlardan kaçınılırlar. Bu kurama göre yeni davranışlar edinmede bir diğer yol da model almadır. Saldırıcılık davranışlar değişik sosyal araçlar özellikle ebeveynler, öğretmenler ve arkadaş grupları sayesinde ve ayrıca televizyondaki şiddetli modelleri izleyerek öğrenilmektedir (Bandura,1973).

Bandura'nın kuramla ilgili çocuklar üzerinde yaptığı deneyde öğrenmenin etkisi açık seçik ortaya konmuştur. Araştırmada, çocuklar üç grubu ayrılmış birinci grup içi doldurulmuş oyuncak bir bebeğe saldıran çocukların olduğu film izletilmiş, ikinci grup çocuğa oyuncak bebeğe saldıran yetişkinlerin filmi izletilmiş ve üçüncü grup çocuğa saldırgan davranışlar içermeyen bir film izletilmiştir. Bu çocuklar daha sonra bebekle baş başa bırakılmış ve davranışları gözlenmiştir. Saldırgan davranışlar içeren filmi izleyen çocuklar bebeğe tekme, tokat atarak saldırgan davranışta bulunmuşlardır (Cüceloğlu, 1997, 314-315).

Bandura'ya göre saldırganlığın kökeninde, ne şiddete yönelik içsel bir istek ne de engellenmeye bağlı olarak doğan saldırganlık dürtüsü bulunmaktadır. Bandura'nın kuramında insanların birbirine karşı saldırganlık göstermelerinin nedeni;

1. Geçmiş deneyimleri sonucunda saldırgan davranışlar kazanmaları,
 2. Bu türden tepkileri yüzünden takdir görmeleri ya da ödüllendirilmeleri,
 3. Özel, sosyal ve çevresel şartlar tarafından doğrudan teşvik edilmeleridir
- (Görmez ve ark., 1998, 12).

İçgüdü ve dürtü kuramının tersine, sosyal öğrenme kuramı, saldırganlığa yol açan bir veya birkaç potansiyel neden olmadığını, çok çeşitli nedenlerle saldırganlığın ortaya çıkabileceğini savunur; saldırganlık davranışının altında kişinin geçmiş yaşantıları ve öğrenmelerinden bir çok dışsal ve durumsal etkene uzanan geniş bir alanda yer alan nedenlerin yattığını öne sürer (Michaud, 1991; Görmez ve ark., 1998, 12).

Sosyal öğrenme kuramına göre, saldırgan davranış gözlem yapılarak öğrenilirken, çocuğun davranışlarını, onun sosyal iletişimi nasıl kurduğunu belirlemektedir. Saldırganlığın olumlu ve olumsuz sonuçlarını gözlemleyen ve yaşayan çocuklar, saldırgan davranışa katkıda bulunan tepki-sonuç ilişkisini öğrenmektedirler. Saldırgan davranış sonrasında alabilecekleri tepkileri tahmin eden, çocuklar kabul edilen ve edilmeyen davranışları ayırt etmeyi öğrenmekte ve davranışlarını buna göre düzenlemektedirler. Saldırgan davranışların devam etmesi ise çevreden gelen pekiştiricilerin kullanım ilkeleri ile ilgilidir. Kural olarak pekiştirilen davranışlar tekrarlanmakta pekiştirilmeyenler ise sönmektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre

saldırganlık genellikle olumlu ve olumsuz pekiştirme ya da kaçınma ilkeleri tarafından kontrol edilmektedir (Eron, 1994).

Saldırganlık ile ilgili yapılan tanımlamaların çoğunda, saldırgan davranışın oluşması, tamamen saldırganın amacına ve davranışına bağlanmıştır. Çeşitli sosyal ve temel faktörlere bağlı olarak zarar veren ve yıkıcı davranış, olarak nitelendirilen davranış, aslında saldırgan değil, saldıranla bağlı olarak ortaya çıkan durumdur (Bandura 1973). Bazı araştırmacılar, çocukların (televizyondaki, vs.) hem yaralı programların olumlu mesajlarından etkilendiklerini hem de bu programlarda geçen kötü davranışları (kötüler cezalandırılrsa bile) öğrenebildiklerini göstermiştir. Örneğin çocukların izledikleri çizgi filimler de iyi kahramanların davranışlarının övülerek kötü kahramanların yerilmesi, çocukların iyi kahramanların davranışlarını örnek alacakları anlamına gelmemektedir. Çocuklar kötü kahramanların davranışlarını da örnek alabilmektedirler (Zülal, 2001, 38). Bandura, bireylerin kitle iletişim araçlarını izleyerek, işbirliği yardımseverlik gibi olumlu birtakım sosyal davranışları taklit edebilecekleri gibi, saldırganlık ve benzeri birtakım istenmeyen davranışları da taklide yönelebileceklerini belirtmektedir (Dökmen 1998).

Bilişsel kurama göre ise sosyal davranış, bireyin ön öğrenmeleri doğrultusunda geliştirdiği davranış programları tarafından kontrol edilmektedir. Bu programlar, hafızada depolanan bilişsel yapılar olarak tanımlanmakta ve “şema” olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu şemalar, gözlem, pekiştirme ve saldırgan davranış içeren kişisel deneyimler yoluyla edinilmektedir. Şemalar, diğer bilişsel davranış stratejilerinde olduğu gibi kodlanmakta, tekrar edilmekte, depolanıp geri, getirilmektedir. Bir şema kodlandığında o şemanın orijinal duruma olan benzerliğine göre geri getirilmesi kolaylaşmakta ya da zorlaşmaktadır. Buna rağmen geriye getirilen bütün şemalar davranışa çevrilmemektedir. Bir şema geriye getirildiğinde çocuk bunun uygunluğunu ve olası sonuçlarını var olan normlara göre değerlendirmektedir. Bu şemanın değerlendirilmesinde önemli olan, çocuğun kendi davranışının sonucunun nasıl olacağına dair düşüncesi olmaktadır. Saldırgan davranmanın normal olduğunu düşünen çocuk saldırgan şemaları oluşturma eğilimindedir. Çocuğun kritik gelişim dönemlerinde saldırganlıkla ilgili oluşturduğu şemalar, saldırganlığı olumlu bir davranış olarak tanımlıyorsa çocuk ileride de saldırgan davranışlar sergileyebilir (Eron, 1994).

Bilişsel kuramcılar ağırlıklı olarak bireyin tahrik yaşantısını nasıl algıladığı ve yorumladığı üzerinde durmaktadırlar. Masanın üzerinde bir tabanca görmek gibi dışsal faktörler, engellenme yaşayan bireye durumun saldırgan yanlarını çağrıştırabilir. Düşmanlık ve saldırganlık dolu filimler, izleyicileri daha sonraki yaşantıyı saldırganlığa davet edildiği olarak yorumlamaları konusunda provake edebilir(Bilgin, 1998). Saldırgan modeller bilişsel öğrenme yoluyla, yeni davranış kalıplarının öğrenilmesini sağlar. Ayrıca, modelin saldırgan davranışının ödüllendirilmesi halinde dolaylı pekiştirilme yoluyla bu tür davranışların taklit edilme olasılıkları artar. Özellikle arada bir pekiştirme programları uygulanırsa bu tür davranışların oluş sıklığı da çoğalır. Böyle durumlarda saldırganlık oldukça yerleşik bir davranış kalıbı haline gelerek söndürülmesi güçleşir (Köksal, 1991, 39).

Sosyal öğrenme ve bilişsel kurama yapılan en önemli eleştiri ise saldırganlık konusundaki içsel faktörlerin etkisini bütünüyle göz ardı etmesi ve bütünüyle dışsal koşullara odaklanmasıdır (Aktaş, 2001).

1.8. Sosyal Beceri

Günlük yaşamda zaman zaman bireyler kendilerini yeterince ifade edememekten ya da başkalarını doğru anlamamaktan dolayı bir takım sorunlar yaşayabilmektedirler. Karşılaşılan problemleri çözmek ya da etkili ve doğru kararlar almak zorunda kalındığında kişiler bazen kendilerini çaresiz hissedebilmektedirler. Ayrıca sosyal bir varlık olan insan başkaları tarafından onaylanmak istemektedir. Tanımlanan bu tür güçlüklerin üstesinden gelebilmek için bir takım becerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu becerilere sosyal beceriler denir (Şahin, 2004, 178).

Sosyal beceriler, sosyal yeterlilik diye bilinen daha geniş bir yapının bir parçasıdır (Forman, 1987; Seven, 2006). Sosyal becerileri daha iyi anlayabilmek için bu yapı hakkında giriş bilgilerine sahip olmak gerekmektedir.

Sosyal yeterlilik ve sosyal beceri kavramlarını birbirinden ayırt etmek güçtür. Merrel ve Gimpell, sosyal beceri ve sosyal yeterlilik kavramlarının çok boyutlu,

birbirleri ile ilişkili ve aynı zamanda bağımsız yapılar olduklarını belirtmişlerdir (Avcıoğlu, 2005).

Sosyal becerinin tanımı gelişim literatüründe “sosyal yeterlilik” terimi, sıklıkla üzerinde çalışılan bir konudur. Pek çok yazar sosyal yeterliliğin tanımıyla ilgili çok farklı görüşler ortaya atmışlardır. Tablo 1’de bu görüşler ve bu görüşleri ortaya artan araştırmacılar sunulmuştur (Seven, 2006, 2):

Tablo-1 Sosyal Yeterlilik Tanımları

Yazar	Sosyal Yeterlilik Tanımı
White (1959:297)	Organizmanın çevreyle etkili etkileşim kapasitesi.
Weinstein (1969: 755)	Kişiler arası ödevleri gerçekleştirme yeteneği. Diğerlerinin tepkilerini yönetme yeteneği.
Goldfried ve D’Zurilla (1969:161)	Bir bireyin onu rahatlatıcak değişik problem durumlarına uygun tepki gösterebilme yeterliliği ve etkililiği.
Ogbu (1981: 414)	Kültürel olarak belirlenmiş ödevleri gerçekleştirme yeteneği.
Ford (1982: 323)	Sosyal bağlam da belirlenmiş hedefleri, pozitif gelişimle sonuçlanacak uygun anlamları kullanarak kazanma.
Taylor ve Asher (1984:57)	Belirli sosyal durumlara uygun kişisel hedefleri benimseme ve hedeflere ulaşmada etkili davranışsal stratejileri yerine getirme.
Howes (1987: 253)	Başarılı sosyal işlevselliği yansıtan davranış.
Yeates ve Selman (1989: 66)	Sosyal bilişsel becerilerin gelişimi ve duygusal kontrol kapasitesi içeren ve belirli durumlarda kendisi ve diğerleriyle ilgili karar verme davranışlarının performansına aracılık eden bilgi.
Duck (1989: 92)	Arzulanan ürünleri başarma yeteneği ve değişik durumlara uyum gösterme.
Attali (1990: 241)	Sosyal başarı.
Rubin ve RoseKrasnor (1992: 285)	Sosyal etkileşim de eş zamanlı olarak pozitif ilişkiyi koruyarak kişisel hedefleri başarma yeteneği.

Sosyal yeterlilik içeren davranışlar tipik olarak ; sosyal değerleri benimseme, kişisel kimliğiyle ilgili bir duygu geliştirme, kişiler arası beceriler kazanma, kişisel davranışların sosyal beklentilere uyumlu olarak nasıl düzenleneceğini öğrenme, planlama ve karar verme, kültürel yeterliği geliştirme, kategorilerine ayrılmışlardır (Kostelnik ve Diğerleri, 2002; Seven, 2006).

Çocukların sosyal yeterliliğinin tanımlanmasında öne çıkan tanım ise farklı durum ve ilişkilerde neyin uygun ve etkili olduğuyula ilgili bilgidir (Cartledge ve

Milburn, 1980; Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2001). NAEYC tarafından çocuklarda gözlenebilir sosyal yeterlilik davranışları belirlenmiştir (Kostelnik ve Diğerleri, 2002; Seven, 2006). Bu davranışlar şunlardır:

Kişisel nitelikler: Çocuk; 1- Genelde olumlu ruh halindedir, aşırı bir şekilde öğretmene bağlı değildir. 2 - Genelde, kuruma veya programa istekli olarak gelir. 3- Terslenme ve geri çevrilme durumlarıyla başa çıkabilir. 4- Diğerleriyle empati kurma yeteneği gösterir. 5 - Bir veya iki arkadaşıyla pozitif ilişkisi vardır; onları koruma davranışı gösterir. 6 - Ortamda olmadıklarında onları özler. 7 - Mizahi davranışlar gösterir.

Akran ilişkileri: Çocuk; 1- Diğer çocuklar tarafından ihmal ve reddedilmeden çok, genellikle kabul görür. 2- Diğer çocuklar tarafından oyuna, arkadaşlığa ve çalışmaya davet edilir.

Sosyal beceriler:Çocuk genellikle; 1- Diğerlerine olumlu yaklaşır. 2- Tercihlerini ve isteklerini net bir şekilde ifade eder ve her davranışına ve durumuna sebep gösterir. 3- H aklarını uygun bir şekilde arar. 4- Zorbalar tarafından kolaylıkla gözü korkutulamaz. 5- Düş kırıklıklarını ve kızgınlıklarını diğerlerine ve kendisine zarar vermek sizin etkin olarak ifade eder. 6- Oyun ve çalışmada devam eden gruplara girmekte zorlanmaz. 7- Süren etkinliklerden payı olduğuna dair sürmekte olan tartışmalara girer. 8- Kolayca kurallara uygun bir biçim de fikrinden dönebilir. 9-Diğerlerine ilgi gösterir; bilgilerini diğerlerinin istenilen bilgileriyle uygun şekilde değiştirebilir. 10- Diğerleriyle uygun şekilde görüşür ve uzlaşır. 11- Diğerlerinin oyunlarını veya işlerini bozucu uygunsuz hareketler göstermez. 12- Kendi etnik grubu dışındaki yetişkin ve akranlarını kabul eder ve onları sever. 13- Diğer çocuklarla gülümseyerek, başını sallayarak ve uygun jestlerle sözsüz etkileşim de bulunur (Kostelnik ve Diğerleri, 2002; Seven, 2006).

Gresham ve Rescly'e göre, sosyal yeterlilik, uyumsal davranış ve sosyal beceriler olmak üzere iki ayrı boyuttan oluşmaktadır. Uyumsal davranış, çocukların ve gençlerin bağımsız işlev becerilerini, fiziksel gelişimini, akademik yeterliliğini ve dil gelişimini içermektedir. sosyal beceriler ise kişisel arası davranışlar, kendiyle ilgili ve

görevleriyle ilişkili davranışlar olarak üç boyuttan oluşmaktadır. Kişiler arası davranışlar; otoriteyi kabul etme, konuşma becerilerini,, iş birliği ve oyun becerilerini içermektedir. Kendisiyle ilgili davranışlar; duygularını ifade etme, ahlaki davranış ve kendine karşı olumlu tutum geliştirme gibi davranışlardan oluşmaktadır. Görevlerle ilgili davranışlar ise; uyarılara dikkat etme, sorumluluklarını yerine getirme, yönergeleri izleme, bağımsız çalışma gibi davranışları içermektedir (Avcıoğlu, 2005).

Sonuç olarak, sosyal yeterlilikle sosyal beceri aynı kavramlar değildir. Sosyal yeterlilik, bireyin belli durumdaki performansının genel niteliği hakkında sosyal yargı bildiren geniş bir kavramdır. Sosyal beceri ise sosyal durumda sergilenen davranış biçimidir. Sosyal olarak yeterli olan bireyler sosyal beceriye de sahiplerdir. Ancak bireylerin sahip oldukları bu becerileri hangi durumlarda ve nasıl kullanacaklarını yeterince öğrenmemiş olmaları sosyal beceri eksikliğini doğurmaktadır (Hops, 1983; Seven, 2006).

1.8.1. Sosyal Beceri Tanımları

Sosyal beceriler, diğer insanlarla iletişimde bulunmayı kolaylaştırıcı olduklarından birey ve toplum yaşamında önemli role sahiptirler. günümüzde bir çok araştırmaya konu olan sosyal beceri kavramının temelleri 1900’lü yılların başına dayanmaktadır. İlk olarak William James ”Psikolojinin Prensipleri” adlı eserinde sosyal ilişkileri ele almıştır. James’in bu çalışması bu alanda yapılan çalışmalara yol gösterici niteliktedir (Bacanlı 1999a). Bu eserde insanın sosyal ilişkilerinde bir çok sosyal benlikleri olduğu öne sürülmüş ve bu benliklerin sosyal ilişkilerimizde nasıl davrandığımızı gösteren kalıplar olduğu belirtilmiştir (Uzamaz, 2000).

1920’li yılların başlarında Thorndike “soyut” ve “mekanik” olarak belirlenen iki tür insan zekasından farklı olarak, ayrıca “sosyal” zekayı belirlemiştir. Sosyal zekayı da, başkalarını anlama yeteneği ve sosyal durumlarda akıllıca davranma yeteneği olarak tanımlamıştır. Chapin sosyal zeka ile ilgili çalışmasında, sosyal zekada sosyal kalıtım ve eylemi vurgulamıştır. Sosyal zeka ile sosyal iç görüyü de birbirinden ayırt ederek, sosyal iç görüyü, bir kimsenin sosyal bir durumda durumu kendisinin değil katılımcıların

referans çerçevesinde değerlendirme yeteneği olarak tanımlamıştır. Thorndike böyle bir iç görünümün kendisini sosyal zeka olarak kabul etmektedir. Foote, Cotrell ve Weinstein sosyal zekayı kişiler arası yeterlik olarak da adlandırmaktadır. Weinstein böyle bir yeterliliği, başkalarına karşı tepkilerini manipüle etme yeteneği olarak görmektedir ve bu nedenle sosyal zeka ile sosyal etkileme sürecini ilişkilendirmektedir (Egan, 1975).

Sosyal zekanın ardından davranışsal zeka, empati gibi kavramlar ele alınmışsa da, bu kavramlar sınırlı kalmıştır. Özellikle 1970’li yıllardan bu yana sosyal beceri kavramı üzerinde durulmaktadır (Bacanlı, 2002). Sosyal becerilerin ne olduğu ile ilgili üzerinde anlaşılan tek bir tanım yoktur. Son yıllarda sosyal beceriler için sayısız tanımlamalar düşünülmüştür. Hersen ve Bellack (1976; Seven, 2006)’a göre belirgin olarak sosyal beceriler; “kişiler arası bağlamda sosyal gücü kaybetme sıkıntısı çekmeden pozitif ve negatif duygularını ifade etme yeteneğini içerir. Her beceri, kişiler arası bağlamın geniş değişkenliğini gösterir ve sözel ve sözel olmayan uygun tepkileri koordine etmeyi gerektirir. Rinn ve Markle (1979, Seven, 2006) tarafından sosyal beceriler; “kişiler arası ilişkiler bağlamında çocukların, diğer kişilerin (akran, ebeveyn, kardeş ve öğretmen) sözlü veya sözsüz tepkilerinden etkilendikleri bir repertuar” olarak tanımlanmıştır. Bu repertuar çocukların çevrelerinden (kazanarak, ortadan kaldırarak veya sosyal ortamdaki arzu edilen veya edilmeyen ürünlerden kaçarak) etkilenmeleriyle çalışan bir mekanizma gibi hareket eder.

Kelley’e göre, sosyal beceriler kişiler arası ilişkilerde kullanılan, başkalarından olumlu pekiştireçler gelmesini sağlayan öğrenilmiş davranışlardır (Uzamaz, 2000). McFall (1982; Seven, 2006), sosyal becerilerin, belirli durumlarda gösterilen diğerlerinin sosyal yeterliliğine ilişkin kararlarıyla sonuçlanan davranışlar olduğunu savunmuştur. Dowrick (1986; Seven, 2006)’e göre sosyal beceriler; “belli bir ortam da toplumsal olarak kabul görecektir ve hem kişinin kendisi, hem de karşısındaki için yararlı olacak şekilde davranabilme becerisidir.

Marlowe (1986; Seven, 2006), sosyal becerileri, kişiler arası durumlarda, kişinin kendisi dâhil insanların duygu, düşünce ve davranışlarını anlama ve bu anlayışa uygun davranma yeteneği olarak tanımlamaktadır.

Gresham ve Elliott (1990; Seven, 2006) sosyal becerileri, “ Kişinin diğerleriyle daha güçlü bir etkileşim kurması ve sosyal olarak kabul görmeyen tepkilerden kaçınmasına olanak veren sosyal olarak kabul edilen öğrenilmiş davranışlar” olarak tanımlamışlardır. Matson ve Ollendick tarafından sosyal beceri, etkili kişiler arası işlevler için gerekli olan yetenek olup bireyin başkalarıyla yalnız ve akranlar, öğretmenler, ebeveynler ve diğer önemli yetişkinler arasındaki popülerliği belirleyen, sosyal davranışla bağlantılı olan yapı ve da sistem olarak tanımlanmaktadır (Chou,1996).

Matson’a göre, sosyal ve diğer uyum becerileri, içinde iletişim ve bağımsız yaşama becerisinin de bulunduğu ve özellikle günlük yaşamda bağımsızlık becerisi ve acı verici kişiler arası durumlara uyum olarak tanımlanır. Entelektüel yetenekleri düşük olan bireyler özellikle sosyal ve uyum becerilerinde de zorluk yaşarlar. Bu sebeple, sonradan kazanılan bu beceriler (sosyal ve uyum becerileri) Bireyin sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmesi için anahtar bir faktördür (Matson ve diğerleri, 2005).

Yüksel (1999; Kaya ve diğerleri, 2004) sosyal becerileri, kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi alma, çözümlenme ve anlamının yanı sıra uygun tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişen, hem gözlenebilir hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamıştır.

Bacanlı da (1999a) sosyal beceriler, kişinin kendisinin dışındaki kişilerle karşılıklı ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için gerekli olan becerilerdir, şeklinde bir tanımlamaya gitmiştir.

Sosyal beceri tanımlarının ortak öğelerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Başkalarının olumlu tepkiler vermesine yol açacak ve olumsuz tepkileri engelleyecek, başkalarıyla etkileşimi kolaylaştıracak, sosyal olarak kabul edilebilir olan öğrenilmiş davranışlar.
- Çevrede etki bırakan, hedefe yönelik davranışlar.
- Duruma özgüdür ve sosyal içeriğe göre değişirler.

- Hem belirli gözlenebilir davranışlar, hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeler içeren davranışlar (Cartledge ve Milburn, 1983; Kaya ve diğerleri 2004).

Bu tanımlardan çıkarılabilecek en önemli sonuç, sosyal etkileşimin insanın yaşamının evrensel ve ayrılmaz bir parçası olduğudur. Sosyal becerisi olan çocuklar katıldıkları etkinliklerden daha çok zevk alır ve kendi kararlarını verirler. Oysa sosyal becerisi yeterince gelişmemiş olanlar akranları tarafından dışlanabilir, ihmal görebilir ve yetişkinlerin ihmaliyle istismarıyla karşılaşabilirler (Dowrick, 1986; Çetin, Bilbay, Kaymak, 2001).

1.8.2. Sosyal Becerilerin Sınıflanması

Sosyal becerinin çok çeşitli tanımları olduğu gibi çok çeşitli sınıflamaları da bulunmaktadır. Goldstein ve arkadaşları, sosyal becerileri altı kategoride incelemiştir (Palut, 2003). Bunlar; başlangıç sosyal becerileri; ileri sosyal beceriler, duygularla başa çıkma becerileri, ileri sosyal beceriler, stresle başa çıkma becerileri, planlama becerileridir.

Rin ve Markler Sosyal becerileri; kendini anlatma becerileri, çevresini genişletme becerileri, atılganlık becerisi, iletişim becerisi, olmak üzere dört grupta incelemiştir (Bacanlı, 1999b).

Eiser ve Fredericson ise, sosyal becerileri, sözel, sözsüz ve motor olmak üzere üç grupta incelemiştir. Sözel içerik öğeleri; uygun bir istekte bulunma, bir isteği reddetme, kompliman yapma, sözsüz öğeler; göz kontağı, gülümseme sesin yüksekliği, konuşma akıcılığı, ve duygusal ton, motor ve jest öğeleri ise; duruş, jestler, kafa sallama ve yüz ifadeleri olarak belirlenmiştir (Palut, 2003).

Riggio'nun geliştirmiş olduğu Sosyal Beceri Envanteri'nde, sosyal becerileri oluşturan altı yapısal kategori olduğu belirtilmektedir. Bunlar; bireyin sözel olmayan iletişim becerilerini, özellikle duyuşsal mesajları gönderme becerilerini oluşturan "duyuşsal anlatımcılık". Başkalarının sözel olmayan iletişimlerini alma, anlama ve

yorumlama becerilerini içeren “duyuşsal duyarlılık”. Bireylerin duyuşsal ve sözel olmayan tepkilerini düzenleme ve kontrol becerilerini içeren “duyuşsal kontrol”. Sözel anlatımcılığı ve bireylerin birbirleriyle sosyal iletişim kurma ve iletişime katılma becerilerini kapsayan “sosyal anlatımcılık”. Başkalarının sözel iletişimlerini alma, anlama, yorumlamayı sağlayan “sosyal duyarlılık”. Sosyal rol oynama ve bireyin sosyal olarak kendini ortaya koyma becerilerini içeren “sosyal kontrol” dır (Yüksel, 2004, 12).

Calderella ve Merrel, çocuk ve ergen sosyal becerilerinde beş boyut olduğunu belirtmişlerdir. Bu boyutlar;

- **Akranlarla ilişkili beceriler:** Arkadaşlarını takdir etme, ihtiyaç duyduğu zaman arkadaşlarından yardım isteme, arkadaşlarına yardım etme, arkadaşlarını oyuna davet etme, kolaylıkla arkadaşlık kurma, arkadaşlarıyla konuşma, tartışmalara katılma, gibi arkadaşlık ilişkilerini olumlu yönde etkileyen becerilerdir.
- **Kendini kontrol etme becerileri:** Kızgınlığını kontrol etme, kurallara uyma, problemler karşısında serinkanlı olma, başkalarıyla uzlaşma ve eleştirileri kabul etme gibi bireyin kendisini kabul etmesini sağlayan becerilerdir.
- **Akademik beceriler:** Bağımsız olarak çalışma verilen yönergeleri yerine getirme, boş zamanlarını uygun bir şekilde kullanma ve ihtiyaç duyulduğunda yardım isteme gibi bireylerin başarılı olmalarını sağlayan becerilerdir.
- **Uyum becerileri:** Yönergelere uyma, kurallara uyma, eşyalarını paylaşma, sorumluluklarını yerine getirme gibi başkalarının bireyden beklediklerini yerine getirme davranışları yer almaktadır.
- **Atılganlık becerileri:** Başkalarıyla konuşmak için girişimde bulunma, oyun oynamak için arkadaşlarını davet etme, yeni insanlara kendini tanıtmaya, duygularını ifade etme gibi beceriler yer almaktadır (Avcıoğlu, 2005).

Gresham ve Elliott (1990; Seven, 2006) tarafından geliştirilen “Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi” ölçeğinde beceriler beş alt kategoride incelenmektedir:

İşbirliği: Diğerlerine yardım etme, materyalleri paylaşma, yönergelere ve kurallara uyma becerilerini içerir.

Atılganlık: Başkalarına bilgi sorma, kendisini tanıtmaya ve diğerlerinin hareketlerine pozitif olarak hakkını arayıcı şekilde tepki verme gibi davranışları içerir.

Öz kontrol: Engel durumlarından ileri gelen, vurulduğunda ya da itildiğinde uygun tepki verme, akranlarıyla çatışmaya düştüğünde sınırlarını kontrol etme ve tartışmalarda uzlaşma gibi becerileri içeren becerilerdir.

Empati: Diğerlerine karşı ilgi ve sorumluluk duygusundan kaynaklanan davranışları içerir.

Sorumluluk: Çocuğun diğerlerinin isteklerini ve kurallar karşısında gösterdiği tepkilere işaret eden becerilerdir.

Akkök (1996), ise sosyal becerileri altı grupta incelemiştir:

- **İlk kazandırılacak beceriler:** Dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini ve başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, bir grubu katılma, yönerge verme ve yönergelere uyma, özür dileme ve ikna etme.
- **Grupla bir işi yürütme:** Grupla iş bölümüne uyma, sorumluluğu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma.
- **Duyulara yönelik beceriler:** Kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma, sevgiyi ve iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma ve kendini ödüllendirme.
- **Saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler:** İzin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma, alay etmeyle başa çıkma, kavgadan uzak durma.
- **Stres durumlarıyla başa çıkma:** Başarısız olan bir durumla başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utarılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma.
- **Plan yapma ve problem çözme:** Ne yapacağına karar verme, problemin nedenini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme ve bir işe yoğunlaşma.

Yukarıdaki sınıflamalar incelendiğinde, genel olarak bireyden beklenen sosyal beceri davranışlarının aynı olduğu fakat aynı davranışların farklı gruplarda sınıflandığı yada sınıflamalarda farklı esasların temel alındığı gözlenmektedir.

1.8.3. Sosyal Beceri Eksikliği ve Sosyal Becerinin Önemi

Toplumsal düzen, insanların sosyal becerileri sayesinde sağlanabileceğinden, bu becerilere sahip birey sayısının fazla olmasının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Toplumsal düzen bir yana, birey olarak insanın ruh sağlığı onun diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmasına bağlı olduğundan sosyal beceriler bireyin ruh sağlığı için büyük önem taşımaktadır (Kaya ve diğerleri, 2004). Zayıf sosyal becerilerin, psiko-sosyal problemlerin oluşmasına yol açıcı olduğu farklı yazarlarca vurgulanmaktadır (Sergin ve Flora,2000; Korkut, 2004). Sosyal beceriler çocuk ve gençlerdeki duygusal ve davranışsal sorunlar için en önemli ve en işlevsel davranışları içermektedir. çünkü yetişkinlikteki duygusal sorunların çoğunu, çocukluk ve ergenlik dönemindeki akran reddi yordayabilmektedir (Gresham, 1997; Korkut,2004).

Toplumsal değişme ile toplumsal sorunların artması, özel eğitime muhtaç çocukların toplumsal becerilerindeki eksiklerin toplumla kaynaşmalarını engellemesi de sosyal beceri konusuna önem kazandırmıştır. Bu nedenlerin dışında hızlı toplumsal değişmeden dolayı bireylerin kazanmaları gereken bilgi ve becerilerin artması ve annelerin iş hayatına atılması da bir arada yaşama ve sosyal becerilerin gelişimini etkilemektedir. Bu nedenlerden dolayı ilkökul döneminde sosyal beceri eğitiminin çocuklara verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. gelişim psikolojisinin bulgularına göre de birey özellikle ilkökul döneminde, başkalarının keşfi ile birlikte onlarla geçinme ve iyi ilişkiler kurma amacıyla sosyal becerilere ihtiyaç duymaktadır (Bacanlı, 2002).

Matson ve arkadaşlarına (2005) göre de, sosyal beceriler, bireyin davranışsal, duyuşsal ve çok farklı alanlardaki fonksiyonlarının en önemli bileşenidir. Bu beceri, bireyin karmaşık çevre ipuçlarına uyumu ve tepki vermesini sağlar ve bireyin stres yaşantılarıyla başa çıkmasına yardımcı olur ve kişiler arası çatışmalardan kaçınmasını

sağlar. Bununla birlikte sosyal beceri bireyin duygusal sağlığı ve psikolojik uyumu için gerekli olan sosyal etkileşimler ve ilişkiler kurmasını sağlayan bir sistemdir.

Sosyal beceri eğitimi, çocuklarda ve gençlerde kendilik değerinin, problem çözme becerilerinin, uyuşturucuya ve erken ve uygun olmayan cinselliğe hayır diyebilmenin artması gibi olumlu sonuçlarla ilişkilidir (Thompson ve arkadaşları 1995; Korkut, 2004). Öfkeyi, saldırganlığı, şiddeti, madde kullanımını ve sigara içmeyi önlemek için de sosyal beceri eğitimi etkili olarak kullanılabilir (Korkut,2004). Sosyal beceri eğitimlerinin strese karşı koruyucu etkisi olduğunu (Goets,2000; Korkut, 2004) kendilik değerinin artmasına ve depresyonun azalmasına yaradığını gösteren araştırma sonuçları vardır (Buş, 2000; Korkut, 2004).

Wenger ve Rutherford (1996; Korkut, 2004) okula gelen çocukların bu sosyal becerilere sahip olmadıklarından söz etmekte ve temel sosyal becerileri, dinleme, yönergeleri izleme, uygun soru sorma, materyalleri paylaşma, sırasını bekleme ve uygun biçimde yardım arama olarak özetlemektedirler. Bu beceriler sadece sağlıklı kişiler arası ilişkiler için değil, öğrenmenin gerçekleştiği akademik ortamlar için de gereklidir.

Kendini ayarlama da sosyal becerinin boyutlarından birisidir. Bireylerin karşılarındaki kişilerde oluşturdukları izlenimleri kontrol etmek ve düzeltmek için gösterdikleri davranışları ifade eden kendini ortaya koyma, sosyal etkileşimin en önemli öğelerinden birisidir. bireylerin düzenli ve tutarlı karşılıklı sosyal etkileşime girebilmeleri ve girdikleri etkileşimleri sürdürebilmeleri için, hem kendi kendilerini ortaya koyuşlarını düzenlemeleri, hem de karşılarındakilerin kendini ortaya koyuşunu doğru bir şekilde algılamaları gerekir. bu da bir beceridir. Kendini ayarlamanın temel özelliklerinden biri, kişinin davranışlarını içinde bulunduğu ortama veya seyircilerine göre değiştirebilme becerisidir (Bacanlı, 1997).

Çocukların sosyal becerileriyle ilişkilendirilebilecek bir diğer kavramda sosyal kabuldür. Dodge'a göre, sosyal kabul davranıştan, davranışın sosyal biliş süreçlerinden (sosyal bilgiyi alma ve işleme), sosyal biliş süreçleri ise durum ve kişinin duruma getirdiği bir bölümü bilinç dışı olan etmenlerden etkilenmektedir. Bilinç dışı etmenler arasında, çocuğun benlik tanımı ve değeri, geçmiş deneyimlerinden edindiği birikim ve

duygusal durumu bulunmaktadır. Bu etmenler de çocuğun sosyal durumlara yaklaşımını belirlemektedir (Hortaçsu, 2003).

Grupça kabul görmek veya reddedilmek özellikle ilkokul çağında önem kazanır. bu dönemde çocukların sosyal konumu belirir ve müdahale edilmezse oldukça kalıcı olabilir. Reddedilen ve çekingen çocukların gelecekte olumsuz sonuçlarla karşılaşabileceği göz önünde bulundurularak bu çocukların sosyal becerilerinde giderilebilecek eksiklikler üzerinde yoğunlaşmak ve sosyal yetiyi öğretebilmek gerekmektedir. Erwin, toplumsal konulardaki bilişsel düzeyin davranışları, davranışların ise sosyal kabulü etkilediğini savunur. Ayrıca insan ilişkilerinde önemli bir özellik olan duygu katılımının ve bir ölçüde bu özellikten kaynaklanan yardımsever ve olumlu yaklaşımın da sosyal kabulle ilişkisi bulunmaktadır (Hortaçsu, 2003).

Sosyal beceri eksikliği bir bireyin davranış repertuarında belirli sosyal davranışlarını olmamasına işaret eder. Bu, kişinin sosyal beceri davranışını gerçekleştireceği gerekli bilgilere sahip olmadığı anlamına gelir. Diğer taraftan sosyal beceri eksikliğine sahip biri, sorun yaşadığında sosyal beceri performansı gösterebilir fakat uygun sıklık ile belirli durumlarda gösterilmesi gereken uygun sosyal beceri davranışlarını gösteremez (King, 2000; Seven, 2006). Eliot ve Gresham sosyal beceri eksikliği için bir model önermişlerdir bu modele göre bu eksiklikler beş faktörün sonucu olabilir (Zinc ve Elias, 1993; Seven, 2006).

1. İpucu veya fırsat eksikliği veya prososyal davranış sergileme,
2. Sosyal becerileri engelliyici davranışları hazır bulma,
3. Bilgi eksikliği,
4. Prososyal davranış performansında yeterli uygulama ve dönütün alınmaması,
5. Davranış performansı için pekiştirme eksikliği.

Gresham ve Eliot (1984; Seven, 2006) sosyal beceri kusurlarını dört farklı tipe ayırmışlardır:

1. İlk tip, kazanım bozukluklarıdır. Davranışın beceriye dönüşmesini engelleyen kusurların neden olduğu öğrencilerin sosyal beceriyi sergileme performansı göstermemeleri durumudur.
2. İkinci tip, problemlili davranışların ön plana çıktığı kazanım bozukluklarıdır. Çocuk, sosyal becerileri kazanım konusunda kendisini duygusal olarak engellemiş hissettiğinde ortaya çıkar. Hiperaktif çocuklar, kaygılı çocuklar sosyal becerileri kazanmaya konsantre olamaz.
3. Üçüncü tip, performans bozukluklarıdır. çocukların uygun beceriyi öğrendikleri fakat davranışa dökmeyi seçmedikleri durumlarda ortaya çıkar.
4. dördüncü tip. davranışların engellediği performans bozukluklarıdır. Çocukların beceriyi öğrendikleri fakat problem davranışların o beceriyi uygulamayı engellediği durumlarda ortaya çıkar. bu problemlili davranışın sosyal beceriye baskın çıktığı durumlarda olur.

Sosyal becerilerdeki yetersizliğin sonuçları üzerinde yapılan araştırmalar düşük sosyal becerilerin çocuklukta yaşanan zorluklar ve ileri yaşlarda yaşana bilecek uyumsuzluklarla ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır(Rubin 1983; Çetin, Bilbay ve Kaymak). Akran ilişkileri zayıf ve yetersiz olan çocuklar Psikolojik, davranışsal, ve sosyal alanda yaşamlarının sonraki döneminde rahatsızlıklar yaşama eğilimindedirler. Bunlar arasında okul başarısızlığı, şiddeti psikopatoloji ve suça eğilim sayılabilir.

Herbert'e göre sosyal beceriler çocuğun sosyal ve psikolojik gelişiminin önemli unsurlarındandır. Sosyal becerilerden yoksun olan çocuklar karşılaştıkları problemleri çözmede sosyal beceriye sahip çocuklardan daha az seçeneğe sahiptirler ve bu nedenle çoğunlukla uygun olmayan davranış biçimleri kullanırlar. Sosyal beceri düzeyi yüksek çocuklar ise günlük kişiler arası problemleri çözmede daha fazla tekniğe sahip olduklarından sosyal ilişkilerinde daha başarılıdırlar (Erdoğan, 2003).

Sosyal becerilerdeki yetersizlik, evde, okulda, oyunda yaşamın her aşamasını etkileyecektir. Araştırmalar, zayıf sosyal becerilerin öğrenme eksiklikleri için başlıca etken olduğunu göstermektedir. Sosyal durumları yanlış okuma, diğerlerine duyarlı davranmama ve sosyal itilme acısını çekme öğrenme yetersizliği için önemli sosyal problem göstergeleridir (Bryan, 1991; Seven, 2006). Sosyal beceriler ile olumsuz bulgular arasındaki ilişkiyi araştırma amacıyla Ladd, az ve çok arkadaşı olan yuva çocuklarını karşılaştırmıştır. Sonuçlar, az arkadaşı olan çocuklara kıyasla, daha çok arkadaşı olan ve bunları sürdürebilen yuva çocuklarının okulun ilk birkaç ayında, okula yönelik daha olumlu tutumlar geliştirdiklerini göstermiştir. Aynı araştırmada, akranları tarafından reddedilen çocukların okul hakkında olumsuz algılama, okulu reddetme ve yıl boyunca devam eden akademik başarı düşüklüğü gibi riskli yaşantılara girdikleri ortaya çıkmıştır. Ergenlik öncesindeki çocukların akran ilişkilerini 7 yıl boyunca izleyen uzun dönemli bir başka çalışmada ise, akranlarına karşı saldırgan olan ve reddedilen çocukların, ergenlikte suça eğilimli olduklarını, sınıfta kalma ve da okulu bırakma gibi sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur (Kupersmidt ve Coie, 1990; Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2001).

Walker ve McConnell, okul hayatlarında sosyal açıdan yetersiz olan çocukların, ileride yaşanabilecek antisosyal davranış, asabiyet, okul uyumsuzluğu, akademik başarı problemleri gibi birtakım olumsuz sonuçlara dair risk taşıdıklarını belirtmiştir (Aysan ve Uzbaş, 2003). Sosyal becerilere etki eden risk faktörleri Thornberry (1994; Seven, 2006), tarafından üç grupta incelenmiştir:

Bireysel risk faktörleri: Bazı yeni doğanların özellikleri ve karakterleri, mizaçları ve bilişsel yetenekleri sonraki davranışları için risk faktörü olabilir. Merkezi sinir sistemi bozuklukları, düşük tolerans gücü, saldırgan davranışlara yatkınlık, yabancılaşma, bireysel risk faktörleridir.

Ailesel ve toplumsal risk faktörleri: Aile özellikleri ve sosyal faktörler risk faktörleri olabilir. Bunlar arasında ailenin düşük geliri nedeniyle beslenme yetersizlikleri, baskı, çocuğun yeterince kontrol edilememesi, çocukla aile arasındaki zayıf bağlanma durumu, çocukla toplum arasındaki zayıf bağlanma durumları gösterilebilir.

Okulla ilgili risk faktörleri: Bunlar arasında öğretmenle bağlanma sorunları, cezalandırma, üst üste başarısızlıklar ve okula olan zayıf uyum gösterilebilir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, izlenen işlem yolu, verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, 2006-2007 eğitim öğretim yılında, İstanbul ilinin iki farklı ilçesinde, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden öğrencilerin, internet kullanım durumlarına göre saldırganlık ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki farkı ortaya koymayı amaçlayan tarama modeli, bir nicel araştırmadır.

Araştırmada öğrencilerin “İnternet Kullanım Durumları Anketi”, Saldırganlık Ölçeği” ve “Sosyal Beceri Ölçeğine” verdikleri yanıtlar arasındaki farklılıkların saptanması ile sonuca gidilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilecek korelasyon katsayısı yalnızca fark düzeyini göstermektedir, aralarında doğrudan bir neden-sonuç ilişkisi olduğu söylenemez. Ancak bulunan farklar sınırlılığını bilmek kaydı ile, o yöndeki yorumlar için kullanılabilir (Karasar, 1998).

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

7-11 yaş arası çocukluk döneminin, başarılı olma veya aşağılık duygusu geliştirilmesi açısından kritik dönem olması (Erden ve Akman, 2000) ve sosyal becerilerinin artmasının yanında 9-12 yaş döneminin de “çevirim içi ortamı bilme dönemi” olarak adlandırılması, İstanbul ilinin Zeytinburnu ilçesinin sosyo-ekonomik bakımdan düşük ve kozmopolit bir yapıya sahip olması Şişli ilçesinin ise sosyo-ekonomik bakımdan daha iyi durumda olması gibi sebepler göz önünde bulundurularak, araştırmanın evreni 2006-2007 eğitim öğretim yılında İstanbul’un Zeytinburnu ve Şişli İlçelerindeki ilköğretim okullarının dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri olarak belirlenmesi uygun görülmüştür.

Çalışma evreninin büyüklüğü ve araştırma için gerekli verilerin toplanma gücü nedeniyle ile araştırmada, seçilen evrenden örneklem alınmıştır. Araştırma örnekleme, evrendeki objelerin benzeşik oluşu aynı nedenlerle değişim ve dağılım göstermeleri gibi ilkelerden yola çıkarak tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmişlerdir.

Araştırma örnekleminin %49.6'sını kız öğrenciler, %50.4'nü erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımı ise şu şekilde değişmektedir; %1.5'i 9 yaşında, %36.5'i 10 yaşında, %48.4ü 11 yaşında, %11.7'si 12 yaşında ve %1.9'u 12 yaşından daha büyüktür. Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %7.8'i okur-yazar, %43.6'sı ilkokul mezunu, %12.9'u ortaokul mezunu, %22.6'sı lise mezunu ve %3.4'ü üniversite mezunudur. Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının %3.9'u okur-yazar, %30.9'u ilkokul mezunu, %25.1'i ortaokul mezunu, %25.3'ü lise mezunu ve %8.0'i ise üniversite mezunudur. Örnekleme içindeki öğrencilerin %55.7'sinin evinde bilgisayar varken, % 44.3'nün evinde bilgisayar bulunmamaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin internet kullanım durumlarını ortaya koymak için araştırmacı tarafından geliştirilen "İnternet Kullanım Durumları Anketi", saldırganlık düzeylerini ortaya koymak için Şahin (2004) tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" ve öğrencilerin sosyal beceri durumlarını ölçmek için de Kocayürek(2000) tarafından hazırlanan "Sosyal Beceri Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçekler ile ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda verilmiştir.

2.3.1. İnternet Kullanım Durumları Anketi

Bu anket 13 maddeden oluşan öğrencilerin, internet kullanma süre, sıklık, interneti kullandıkları koşulları ve interneti algılama biçimlerini ölçmeyi planlayan bir ankettir. Ankette öğrencilerin internet kullanma seviyeleri, kullandıkları koşullara (ev, kafe, vb), süre ve sıklığa, internet konusunda etkileşimde buldukları insanlara, internetten nasıl ve hangi amaçlarla faydalandıklarına, internet kullanırken karşılaştıkları

olumsuzluk ve sorunlara, ailelerinin bu konuyla ilgili denetimlerinin ne boyutta olduğuna yönelik ayrı ayrı maddeler bulunmaktadır. Öğrencilerin bu sorulara verecekleri muhtemel yanıtlar dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenleri, bu yaş seviyesi çocuk velilerinin ve web tasarım şirketi çalışanlarının görüşlerine baş vurularak ve ilgili literatür incelenerek şıklar halinde sorunun altında verilmiştir. Anketten öğrencilerin internet kullanım durumları hakkında yeterli bilgi alınabileceği düşünülmüştür. İnternet kullanım durumları anketi bir ölçek şeklinde düzenlenmemiştir. Buradaki sorular birere ölçek maddesi olmayıp doğrudan birim (öğrenciler) hakkında bilgi toplamaya yöneliktir. Bu nedenle bu sorulara güvenilirlik analizi uygulanmamıştır. Anket hazırlanırken alınan uzman görüşlerinin anketi güvenilir kıldığı düşünülmüştür.

2.3.2 Saldırganlık Ölçeği

Bu ölçek daha önce Şahin'nin (2004) “ Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi” konulu tezde uygulanmıştır. İlköğretim düzeyindeki öğrencilerin saldırganlık düzeylerini ölçen bir araçtır. Olumlu, olumsuz ve nötr 29 maddeden oluşan bir ölçektir. Saldırganlık ölçeğinin geçerlilik düzeyi, yapı geçerliliği ve kapsam geçerliliği ile incelenmiştir. Yapı geçerliliği için faktör analizi, kapsam geçerliliği için uzman kanılarının alınmasına ek olarak, madde toplam korelasyon yöntemi kullanılmıştır. Şahin (2004) tarafından yapılan araştırmada ölçeğin güvenilirliği iç tutarlılık katsayısı ve kararlılık düzeyi saptanarak test edilmiştir. Cronbach Alpha katsayısı 0.77 olarak bulunmuştur (Şahin, 2004). Bu araştırmada uygulanan saldırganlık ölçeği için Cronbach Alpha katsayısı 0,763 olarak hesaplanmıştır. Bu, uygulanan saldırganlık ölçeğinin oldukça yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğunu gösterir.

2.3.3. Sosyal Beceri Ölçeği

İlköğretim düzeyindeki öğrencilerin bazı temel sosyal beceriler yönünden gelişimini ölçen bir araçtır. Göz teması kurma, merhaba-iyi günler dileme, dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, izin isteme, iltifat etme, gruba katılma, yardım isteme, özür dileme,

ikna etme, iş bölümüne uyma, grup sorumluluğunu yerine getirme ve kendini ödüllendirme gibi sosyal beceri davranışlarını ölçmektedir. 20 maddeden oluşan 4'lü likert tipi bir ölçektir. Cronbach Alpha katsayısı 0.75 olarak bulunmuştur (Kocayürek, 2000; Özabacı, 2006). Bu araştırmada kullanılan sosyal beceri ölçeği için Cronbach Alpha 0,881 olarak hesaplanmıştır. Bu uygulanan sosyal beceri ölçeğinin oldukça yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğunu gösteriri.

2.4. İzlenen İşlem Yolu

Araştırmaya ilişkin uygulamalar 2006-2007 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul Zeytinburnu Ziya Gökalp ile İstanbul Şişli Resneli Niyazi Bey İlköğretim Okulları'nın dördüncü ve beşinci sınıflarından oluşan örneklem grubuna ders saatleri içinde okul idaresinin ve sınıf öğretmenlerinin yardımı ile araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır.

Bütün uygulama sırasında, öğrencilere araştırmanın amacı hakkında gereken bilgi verilmiştir. Kendilerinden ne istenildiği, form ve ölçeklerin nasıl cevaplandırılacağı açıklanmıştır. Cevap kağıtlarında herhangi bir karışmaya neden olmamak için "Bireyi Tanıma Formu" "İnternet Kullanım Durumları Anketinin" üst kısmına basılmış her üç ölçek birbirine eklenmiş olarak verilmiştir. Öğrencilerin sorulara belli kaygılarla cevap vermelerini engellemek için isim-soyisim gibi bilgiler öğrencilerden istenmemiştir. Uygulamaların tamamı yaklaşık 1 ders saati sürmüştür.

Araştırmada veri toplama araçlarıyla elde edilen verilerin analizleri SPSS-14.0 kullanılarak yapılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmada ele alınan amaçlar doğrultusunda toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim durumları gibi kişisel bilgilerin yanı sıra, bilgisayar kullanım durumu, internete girdikleri ortam, internet kullanma süreleri, internet kullanma sıklıkları, interneti ne zaman kullandıkları, tercih ettikleri internet sitesi türleri, kullandıkları internet araçları, interneti algılayış biçimleri ve ebeveynlerinin internet konusunda getirdikleri sınırlamalar gibi konuyla ilgili değişkenlere göre saldırganlık ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki farklar istatistiksel olarak incelenmiştir.

3.1. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırma örnekleminde 204 kız öğrenci, 207 erkek öğrenci bulunmaktadır. Yani örneklemin %49.6'sı kız, %50.4'ü erkek öğrencidir. Kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde; kız öğrencilerin saldırganlık puanlarının erkek öğrencilerden daha düşük olduğu gözlenmiştir. Sosyal beceri ölçeğinde ise kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha yüksek puanlar almışlardır. Bununla ilgili olarak dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre saldırganlık ve sosyal beceri puanlarının karşılaştırılmasında ve anlamlı bir farklılığın olup olmadığının belirlenmesinde t testi kullanılmıştır, sonuçlar Tablo-2'de verilmiştir.

Tablo-2 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin t-Testi Sonuçları

	A.1S2: Cinsiyetiniz?	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	t	sd	P
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Kız	162	1.2610	.15957	.01254	-4.709	305.113	.004
	Erkek	166	1.3590	.21395	.01661			
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Kız	173	3.4295	.40466	.03077	.568	343.792	.002
	Erkek	184	3.4016	.51727	.03813			

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık ve sosyal beceri puanlarının farklılık gösterip göstermediği tablo-2'deki t-testi sonuçlarına dayanarak yorumlanmıştır. Buna göre saldırganlık ölçeği puanlarında erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Saldırganlık için [$p(0.004) < \alpha(0.05)$] olduğu gözükmektedir. Sosyal beceri ölçeği puanlarında ise kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Sosyal beceri açısından ise [$p(0.002) < \alpha(0.05)$] olduğundan bu ortalamalar arasındaki fark da anlamlıdır.

3.2. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Yaş Gruplarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırma örnekleminin yaş gruplarına göre dağılımının sayı ve yüzdeleri şu şekildedir. 9 yaş gurubunda 6 öğrenci bulunmakta, bunlar araştırma örnekleminin %1.5'ini oluşturmaktadırlar. 10 yaşında 150 öğrenci bulunmakta, bunlar araştırma örnekleminin %36.5'ini oluşturmaktadırlar. 11 yaşında 199 öğrenci bulunmakta, bunlar araştırma örnekleminin %48.4'dünü oluşturmaktadırlar. 12 yaş grubunda ise 48 öğrenci bulunmaktadır, bunlar araştırma örnekleminin %11.7'sini oluşturmaktadırlar. 12 yaşından büyük 8 öğrenci bulunmaktadır, bunlar araştırma örnekleminin %1.9'unu oluşturmaktadırlar. Öğrencilerin yaş gruplarına göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları Tablo -3 de gösterilmiştir.

Tablo -3 Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar

	Yaş Grupları	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	9	5	1.4138	.23260	.10402
	10	118	1.2770	.16796	.01546
	11	163	1.3376	.21113	.01654
	12	36	1.2749	.18106	.03018
	12'den büyük	6	1.3621	.19353	.07901
	Toplam	328	1.3106	.19505	.01077
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	9	5	2.9700	.39781	.17790
	10	126	3.3083	.48007	.04277
	11	175	3.4580	.45355	.03429
	12	43	3.5628	.40870	.06233
	12'den büyük	8	3.6438	.34686	.12263
	Toplam	357	3.4151	.46567	.02465

Yaş gruplarının saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını 9 yaşındakiler almışlardır, bunu sırasıyla 12 yaşından büyük olanlar, 11 yaşındakiler, 10 yaşındakiler ve 12 yaşındakiler izlemektedir. Sosyal beceri ölçeğinde ise en büyük puan ortalamasını 12 yaşından büyük olanlar alırken onu sırası ile 12 yaşındakiler, 11 yaşındakiler, 10 yaşındakiler ve 9 yaşındakiler izlemektedir. Yaş seviyesi arttıkça öğrencilerin aldıkları puanlarda da bir artış olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaş gruplarına göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puanlar arasındaki farkı inceleyen ANOVA sonuçları Tablo -4'de gösterilmiştir.

Tablo -4 Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark çıkan gruplar
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.367	4	.092	2.455	.046	10-11
	Grup İçi	12.073	323	.037			
	Toplam	12.440	327				
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	4.105	4	1.026	4.942	.001	9-11 9-12
	Grup İçi	73.093	352	.208			9-12'den b. 10-11
	Toplam	77.198	356				10-12 10-12'den b.

Yaş gruplarına göre saldırganlık ve sosyal beceri puanları arasındaki fark ANOVA sonuçlarına göre değerlendirildiğinde de şunlar görülmektedir. Yaş gruplarına göre saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur [$p(0.046) < \alpha(0.05)$]. Buna göre 11 yaşındaki öğrencilerin 10 yaşındaki öğrencilere göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar anlamlı olarak farklı ve fazladır. Yaş gruplarına göre sosyal beceri puanları arasındaki fark ise [$p(0.001) < \alpha(0.05)$] sonucunu vermekte bu da yaş seviyesine göre sosyal beceri puanlarının anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. 9 yaşındaki öğrencilerin 11,12 ve 12 yaşından büyük öğrencilerden anlamlı olarak daha düşük puanlar almışlardır. 10 yaşındaki öğrencilerde 11,12 ve 12 yaşından büyük öğrencilerden anlamlı olarak daha düşük puanlar almışlardır. Bundan öğrencilerin yaş seviyelerine göre sosyal beceri düzeylerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılabilir.

3.3. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Anne-Baba Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan toplam 411 öğrencinin ebeveynlerinin öğrenim durumu şu şekildedir. Öğrencilerin annelerinin %7.8'i (32) okur-yazar, %43.6'sı(179) ilkököl mezunu, %12.9'u (53) ortaokul mezunu, %22.6'sı (93) lise mezunu, %3.4'ü (14) üniversite mezunudur. Annelerinin eğitim durumuna göre çocukların almış olduğu saldırganlık ve sosyal beceri puanları Tablo- 5'de gösterilmiştir.

Tablo -5 Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar

	Annelerinin EğitimDrm.	N	Ortalama	Std. Sapma	Std Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1.Okur - yazar	28	1.3239	.20697	.03911
	2.İlkokul	138	1.3323	.21285	.01812
	3.Ortaokul	40	1.2336	.15152	.02396
	4.Lise	81	1.3108	.18144	.02016
	5.Üniversite	14	1.2734	.10859	.02902
	Toplam	301	1.3099	.19470	.01122
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1.Okur - yazar	29	3.2759	.45131	.08381
	2.İlkokul	155	3.4242	.50056	.04021
	3.Ortaokul	43	3.4384	.42912	.06544
	4.Lise	84	3.3810	.46942	.05122
	5.Üniversite	13	3.5654	.28313	.07852
	Toplam	324	3.4073	.47294	.02627

Öğrencilerin annelerinin mezun oldukları okullara göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını annesi ilkököl mezunu olanlar almıştır onu sırası ile annesi okur yazar olanlar, annesi lise mezunu olanlar, annesi üniversite mezunu olanlar ve annesi ortaokul mezunu olanlar izlemektedir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde şu sonuçlarla karşılaşmaktayız, sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını annesi üniversite

mezunu olan grup almıştır onu sırası ile annesi ortaokul mezunu olanlar, annesi ilkokul mezunu olanlar, annesi lise mezunu olanlar, annesi okur yazar olanlar izlemektedir. Anne eğitim durumuna göre çocukların saldırganlık ve sosyal beceri puanları arasındaki farkın ANOVA sonuçları Tablo -6'da gösterilmiştir.

Tablo -6 Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.326	4	.082	2.187	.071
	Grup İçi	11.046	296	.037		
	Toplam	11.372	300			
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.970	4	.242	1.085	.364
	Grup İçi	71.276	319	.223		
	Toplam	72.245	323			

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumları ile öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ANOVA sonuçlarına göre değerlendirildiğinde [$p(0.071) > \alpha(0.05)$] olduğu görülmektedir. Bu da öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumları ile öğrencilerin sosyal beceri puanları ANOVA sonuçlarına göre değerlendirildiğinde de [$p(0.364) > \alpha(0.05)$] sonucu ortaya çıkmakta, bu da annelerinin eğitim durumlarına göre öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Öğrencilerin babalarının %3.9'u (16) okur-yazar, %30.9'u (127) ilkokul mezunu, %25.1'i (103) ortaokul mezunu, %25.3'ü (104) lise mezunu, %8'i (33) üniversite mezunudur. Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puanlar Tablo -7'de verilmiştir.

Tablo -7 Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar

	Babalarının Eğitim Drm.	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1.Okur - yazar	16	1.2802	.15363	.03841
	2.İlkokul	94	1.3078	.18828	.01942
	3.Ortaokul	80	1.3216	.21606	.02416
	4.Lise	89	1.3096	.20046	.02125
	5.Üniversite	31	1.2770	.13978	.02511
	Toplam	310	1.3073	.19307	.01097
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1.Okur - yazar	15	3.1867	.37103	.09580
	2.İlkokul	116	3.4453	.46326	.04301
	3.Ortaokul	82	3.4226	.47701	.05268
	4.Lise	92	3.3967	.49441	.05155
	5.Üniversite	30	3.4333	.42107	.07688
	Toplam	335	3.4137	.46865	.02560

Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını babası ortaokul mezunu olanlar almışlardır onu sırası ile babası lise mezunu olanlar, babası ilkokul mezunu olanlar, babası okur yazar olanlar ve babası üniversite mezunu olanlar izlemişlerdir. Öğrencilerin babalarının eğitim durumu ile sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını babası ilkokul mezunu olanlar almışlardır onu sırası ile babası üniversite mezunu olanlar, babası ortaokul mezunu olanlar ve babası lise mezunu olanlar izlemektedir. Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre öğrencilerin saldırganlık ve sosyal beceri puanlarının farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçları Tablo- 8’de verilmiştir.

Tablo -8 Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.057	4	.014	.379	.823
	Grup İçi	11.461	305	.038		
	Toplam	11.518	309			
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.933	4	.233	1.063	.375
	Grup İçi	72.424	330	.219		
	Toplam	73.357	334			

Öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına göre saldırganlık puanlarına ilişkin ANOVA sonuçlarından, öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların anlamlı olarak farklılık göstermediği anlaşılmıştır [$p(0.823) > \alpha(0.05)$]. Bundan öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşmadığı sonucuna varılabilir. Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanların da anlamlı olarak farklılık göstermediği anlaşılmıştır [$p(0.375) > \alpha(0.05)$]. Bundan öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre sosyal beceri düzeylerinin farklılaşmadığı sonucuna varılabilir.

3.4.Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Bilgisayar ve İnterneti Kullanma Seviyelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin, bilgisayar ve interneti ne ölçüde kullandıklarına ilişkin veri toplamak amacıyla “Bilgisayar/ internet kullanımı konusunda kendinizi nasıl görüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtların sayıları ve yüzdelik dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan 411 öğrenciden 35’i kendini Bilgisayar ve internet kullanımı konusunda yetersiz görmektedir bu da araştırama örnekleminin %8.5’ini oluşturmaktadır. 76 öğrenci ise bilgisayar ve internet kullanımı konusunda kendisini orta düzeyde görmektedir bu da araştırma örnekleminin %18.5’ini oluşturmaktadır. 133 öğrenci ise internette bağlandıkları zaman yeni şeyler öğrendiklerini söylemişlerdir bu araştırma örnekleminin %32.4’ünü oluşturmaktadır. 163 öğrenci ise bilgisayar ve internet kullanımı konusunda kendilerinin iyi olduklarını düşünmektedirler bu da araştırma örnekleminin %39.7’sini oluşturmaktadır. Araştırma örnekleminin %1.0’ı yani 4 kişi bu soruya yanıt vermemiştir. Öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanımında kendilerini nasıl gördüklerine göre saldırganlık ve sosyal beceri düzeyleri anketlerinden aldıkları puanlar Tablo -9’da gösterilmiştir.

Tablo -9 Öğrencilerin Bilgisayar ve İnterneti Kullanma Seviyelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeyleri Anketlerinden Aldıkları Puanlar

	Bilgisayar Kullanma Seviyeleri	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1.Yetersiz	30	1.3862	.25588	.04672
	2.Orta	58	1.3389	.19347	.02540
	3.İnternete bağlanınca bazı yeni şeyler öğreniyorum	109	1.2996	.19595	.01877
	4.İyi	128	1.2923	.17599	.01556
	Toplam	325	1.3117	.19552	.01085
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1.Yetersiz	30	2.9117	.51757	.09449
	2.Orta	61	3.3418	.49499	.06338
	3.İnternete bağlanınca bazı yeni şeyler öğreniyorum	121	3.5054	.41752	.03796
	4.İyi	143	3.4720	.41362	.03459
	Toplam	355	3.4137	.46657	.02476

Araştırmaya katılan dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin bilgisayar ve internet kullanımı konusundaki yeterliliklerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını bilgisayar kullanımı konusunda kendisini yetersiz seviyede görenler almışlardır bunu sırası ile kendisini orta seviyede görenler, kendisini iyi görenler ve internete bağlandığı zaman yeni şeyler öğrendiğini düşünenler izlemiştir. Aynı konunun sosyal beceri düzeyleri açısından değerlendirilmesinde de şu sonuçlarla karşılaşmaktayız, sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını internete bağlandığında yeni şeyler öğrendiğini düşünen öğrenciler almışlardır onu sırası ile interneti iyi kullandığını düşünen öğrenciler, interneti orta seviyede kullandığını düşünen öğrenciler ve interneti yetersiz seviyede kullandığını düşünen öğrenciler almışlardır. Öğrencilerin bilgisayar ve interneti kullanma seviyelerine göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puanların farkını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo -10'da verilmiştir.

Tablo -10 Öğrencilerin Bilgisayar ve İnterneti Kullanma Seviyelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Anova Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Farklı Çıkan Gruplar
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.274	3	.091	2.417	.066	
	Grup İçi	12.112	321	.038			
	Toplam	12.386	324				
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	9.380	3	3.127	16.215	.001	1-2
	Grup İçi	67.681	351	.193			1-3 1-4
	Toplam	77.061	354				2-3

ANOVA sonuçları değerlendirildiğinde; bilgisayar ve internet kullanım durumlarına göre saldırganlık puanları arasındaki fark [$p(0.066) > \alpha(0.05)$] olduğu, bilgisayar ve internet kullanım durumlarına göre sosyal beceri puanları arasındaki fark [$p(0.000) < \alpha(0.05)$] olduğu gözlenmektedir. Yani bilgisayar ve internet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmazken, bilgisayar ve internet kullanım durumlarına göre sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur.

Öğrencilerin internet kullanım seviyelerine göre Sosyal beceri düzeylerine ilişkin sonuçlar incelendiğinde şu sonuçlar çıkarılmıştır. İnternet kullanımı konusunda kendini yetersiz gören öğrencilerin sosyal beceri puanları, internet kullanımı konusunda kendisini orta seviyede gören, internete bağlanınca yeni şeyler öğrendiğini belirten ve internet kullanımı konusunda kendisini iyi gören öğrencilere göre anlamlı olarak farklılık göstermektedir ve daha düşüktür. İnternet kullanımı konusunda kendisinin orta seviyede olduğunu belirten öğrenciler de internete bağlanınca yeni şeyler öğrendiğini belirten öğrencilere ve internet kullanımı konusunda kendisinin iyi olduğunu belirten öğrencilere göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar anlamlı olarak farklılık göstermektedir ve aldıkları puanlar daha düşüktür.

3.5. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin interneti kullandıkları ortama göre sayıları ve yüzdeleri şu şekilde değişmektedir, toplam 411 öğrenciden 209'u interneti evde kullandıklarını belirtmiştir, bu oran araştırma örnekleminin %50.9'unu oluşturmaktadır. 97 öğrenci interneti okulda kullandıklarını belirtmiştir, bu oran araştırma örnekleminin %23.6'sını oluşturmaktadır. 56 öğrenci interneti internet kafelerde kullandıklarını belirtmişlerdir, bu oran araştırma örnekleminin %13.6'sını oluşturmaktadır. 43 öğrenci ise interneti diğer yerlerde kullandıklarını belirtmişlerdir, bu oran araştırma örnekleminin %10.5'ini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 6 öğrenci ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır, bu ise araştırma örnekleminin %1.5'ini oluşturmaktadır. Öğrencilerin interneti kullandıkları ortama göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo -11'de gösterilmiştir.

Tablo -11 Öğrencilerin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Saldırganlık Puanları

	Öğrencilerin İnterneti Kullandıkları Ortamlar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1.Evde	174	1.2967	.18589	.01409
	2.Okulda	73	1.2759	.17078	.01999
	3.Internet kafadelerde	47	1.3734	.21741	.03171
	4.Diğer yerlerde	33	1.3730	.23363	.04067
	Toplam	327	1.3108	.19531	.01080

Öğrencilerin interneti kullandıkları ortama göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlara baktığımızda, interneti internet kafelerde kullanan öğrencilerin en yüksek puanı aldığını görüyoruz, bunu sırasıyla diğer yerlerde kullanan öğrenciler, evde kullanan öğrenciler ve okulda kullanan öğrenciler izlemektedir. Öğrencilerin internet kullandıkları ortama göre saldırganlık puanları arasındaki farkı inceleyen ANOVA sonuçları Tablo -12'de gösterilmiştir.

Tablo -12 Öğrencilerin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Saldırganlık Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Farklı Çıkan Gruplar
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.436	3	.145	3.913	.009	1-3
	Grup İçi	11.999	323	.037			1-4
							2-3
	Toplam	12.435	326				2-4

Öğrencilerin interneti kullandıkları ortama göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir. [$p(0.009) < \alpha(0.05)$].

Öğrencilerin internet kullandıkları ortama göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında evde ve okulda internet kullananların internet kafelerde ve diğer yerlerde internet kullananlara anlamlı olarak farklılık gösterdiği ve saldırganlık ölçeğinden daha düşük puanlar aldıkları görülmüştür. Öğrencilerin interneti kullandıkları ortama göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo -13'de gösterilmiştir.

Tablo -13 Öğrencilerin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnterneti Kullandıkları Ortam	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1.Evde	185	3.4568	.42907	.03155
	2.Okulda	86	3.4070	.49003	.05284
	3.Internet kafelerde	50	3.3960	.52468	.07420
	4.Diğer yerlerde	33	3.2455	.48660	.08471
	Toplam	354	3.4164	.46597	.02477

Öğrencilerin İnterneti kullandıkları ortama göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, sosyal beceri düzeyi en yüksek grubun evde internet kullanan grup olduğu gözükmemektedir, bunu sırası ile okulda kullananlar, internet kafede kullananlar ve diğer yerlerde kullananlar izlemektedir. Öğrencilerin interneti kullandıkları ortama göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanların farkını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo -14'deki gibidir.

Tablo -14 Öğrencilerin İnterneti Kullandıkları Ortama Göre Sosyal Beceri Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	1.294	3	.431	2.004	.113
	Grup İçi	75.351	350	.215		
	Toplam	76.645	353			

Öğrencilerin interneti kullandıkları ortama göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar ANOVA sonuçlarına göre karşılaştırıldığında arada istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$p(0.113) > \alpha(0.05)$].

3.6. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanma Sürelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin internet kullanım süreleri, sayıları ve örneklem içindeki yüzdeleri şu şekilde değişmektedir. 156 öğrenci 1 yıldan daha az süreyle internet kullanmaktadır, bunlar araştırma örnekleminin %38.0'nı

oluşturmaktadır. 112 öğrenci 1-2 yıldır internet kullanmaktadır, bunlar araştırma örnekleminin %27.3'nü oluşturmaktadır. 61 öğrenci 2-3 yıldır internet kullanmaktadır, bunlar araştırma örnekleminin %14.8'ni oluşturmaktadır. 72 öğrenci ise 3 yıldan fazla süredir internet kullanmaktadır, bunlar araştırma örnekleminin %17.5'ini oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 10 öğrenci bu soruya yanıt vermemiştir, bunlarda araştırma örnekleminin %2.4'ünü oluşturmaktadır. Öğrencilerin internet kullanım sürelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo -15'de gösterilmiştir.

Tablo -15 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnternet Kullanım Süreleri	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1. 1 yıldan az	116	1.3071	.19239	.01786
	2. 1 -2 yıl	93	1.3037	.19422	.02014
	3.2 - 3 yıl	52	1.3097	.17536	.02432
	4.3 yıldan fazla	61	1.3262	.22344	.02861
	Toplam	322	1.3101	.19584	.01091

Öğrencilerin interneti kullanma sürelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını interneti üç yıldan fazla kullanan grup almıştır, onu sırası ile interneti iki üç yıl süreyle kullanan grup, interneti bir yıldan az süreyle kullanan grup ve interneti bir iki yıldır kullanan grup izlemektedir. Öğrencilerin internet kullanım sürelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların farkını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo -16'da gösterilmiştir.

Tablo -16 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.021	3	.007	.178	.911
	Grup İçi	12.291	318	.039		
	Toplam	12.312	321			

Öğrencilerin internet kullanım sürelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ANOVA sonuçlarına göre değerlendirildiğinde aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$p(0.911) > \alpha(0.05)$]. Öğrencilerin internet

kullanım sürelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-17'de gösterilmiştir.

Tablo -17 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sürelerine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnternet Kullanım Süreleri	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1. 1 yıldan az	130	3.4292	.48143	.04222
	2. 1 -2 yıl	104	3.3611	.44857	.04399
	3. 2 - 3 yıl	52	3.3865	.48680	.06751
	4. 3 yıldan fazla	64	3.5289	.44022	.05503
	Toplam	350	3.4209	.46698	.02496

Öğrencilerin internet kullanım sürelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını interneti üç yıldan fazla süreyle kullanan grup almıştır. Bu grubu sırası ile interneti bir yıldan az süreyle kullanan grup, interneti iki üç yıl süreyle kullanan grup ve interneti bir iki yıl süreyle kullanan grup izlemektedir. Öğrencilerin internet kullanma sürelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının farkını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo -18'de gösterilmiştir.

Tablo-18 Öğrencilerin İnternet Kullanma Sürelerine Göre Sosyal Beceri Düzeylerini Gösteren ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p.
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	1.189	3	.396	1.831	.141
	Grup İçi	74.918	346	.217		
	Toplam	76.108	349			

Öğrencilerin internet kullanım sürelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki fark ANOVA sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı değildir [$p(0.141) > \alpha(0.05)$].

3.7. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin internet kullanım sıklıklarına ilişkin bulgulara “haftalık ortalama kaç saat internet kullanıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda bulunmuştur. Bu yanıtlar doğrultusunda araştırmaya katılan öğrencilerin haftalık %38.9’u (160) interneti 1 saatten az, %35.8’i (147) 1-2 saat, %13.1’i (54) 3-4 saat, %10.7’si 5 saatten fazla interneti kullandıkları saptanmıştır. Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo -19’da verilmiştir.

Tablo-19 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnternet Kullanım Sıklıkları	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1. 1 saatten az	124	1.2956	.18646	.01674
	2. 1 - 2 saat	116	1.3086	.19437	.01805
	3. 3 -4 saat	47	1.3280	.21545	.03143
	3. 5 saatten fazla	38	1.3394	.20791	.03373
	Toplam	325	1.3100	.19586	.01086

Öğrencilerin İnternet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, saldırganlık ölçeğinden en düşük puan ortalamasını bir saatten az kullanan öğrencilerin aldığı gözlenmiştir. Daha sonra sırası ile bir iki saat kullanan öğrenciler, üç dört saat kullanan öğrenciler ve beş saatten fazla kullanan öğrenciler gelmektedir. Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının farkını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo -20’de gösterilmiştir.

Tablo -20 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.074	3	.025	.640	.590
	Grup İçi	12.355	321	.038		
	Toplam	12.429	324			

Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ANOVA sonuçlarına değerlendirildiğinde ise [$p(0.590) > \alpha(0.05)$] olduğu görülmektedir. Bu da öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-21'de verilmiştir.

Tablo-21 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnternet Kullanım Sıklıkları	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1. 1 saatten az	139	3.3975	.47929	.04065
	2. 1 - 2 saat	129	3.4027	.45908	.04042
	3. 3 -4 saat	49	3.4531	.43594	.06228
	4. 5 saatten fazla	38	3.4816	.49421	.08017
	Toplam	355	3.4161	.46680	.02478

Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını alan grup haftalık 5 saatten fazla internet kullanan gruptur. Bunu sırası ile üç dört saat internet kullanan grup, bir iki saat internet kullanan grup ve bir saatten az internet kullanan grup izlemektedir. Öğrencilerin İnternet kullanım sıklıklarına göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının farkını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo -22'de verilmiştir.

Tablo -22 Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklıklarına Göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.301	3	.100	.459	.711
	Grup İçi	76.837	351	.219		
	Toplam	77.138	354			

Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının farkını inceleyen ANOVA sonuçlarına göre değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür $[(0.711) > \alpha(0.05)]$.

3.8. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Kullanma Zamanına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin interneti hangi zamanlarda kullandıklarına ilişkin bulgular “İnterneti daha çok ne zaman kullanıyorsunuz?” sorusu yöneltilerek toplanmıştır. Araştırma örnekleminin interneti kullandıkları zamanlar sayı ve yüzdelere göre şu şekilde değişmektedir. Araştırmaya katılan 411 öğrenciden 25’i interneti akşamları kullandıklarını belirtmişlerdir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %6.1’ini oluşturmaktadır. 162 öğrenci interneti boş zamanlarında kullandıklarını belirtmişlerdir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %39.4’nü oluşturmaktadır. 71 öğrenci interneti canı sıkıldıkça kullandığını belirtmiştir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %17.3’ünü oluşturmaktadır. 145 öğrenci ise interneti daha çok hafta sonları kullandıklarını belirtmiştir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %35.3’ünü oluşturmaktadır. Bu soruya yanıt vermeyen öğrencilerin sayısı 8’dir, Bu öğrencilerde araştırma örnekleminin %1.9’ünü oluşturmaktadırlar. Öğrencilerin internet kullanım zamanlarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-23’de gösterilmiştir.

Tablo-23 Öğrencilerin İnternet Kullanım Zamanlarına Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnterneti Kullanım Zamanları	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1. Akşamları	24	1.3649	.18830	.03844
	2.Boş zamanlarımda	131	1.2977	.18771	.01640
	3. Canım sıkıldıkça	54	1.3423	.22793	.03102
	4. Hafta sonları	115	1.2978	.18616	.01736
	Toplam	324	1.3101	.19488	.01083

Öğrencilerin interneti kullanma zamanlarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını interneti akşamları kullandığını söyleyen grup almıştır. Onları sırası ile interneti canı sıkıldıkça kullanan grup, interneti hafta sonları kullanan grup ve interneti boş

zamanlarında kullanan grup izlemektedir. Öğrencilerin internet kullanım zamanlarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların farkına ilişkin ANOVA sonuçları Tablo-24’de verilmiştir.

Tablo-24 Öğrencilerin İnternet Kullanım Zamanlarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.166	3	.055	1.461	.225
	Grup İçi	12.101	320	.038		
	Toplam	12.266	323			

Öğrencilerin internet kullanım zamanlarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ANOVA sonuçlarına göre karşılaştırıldığında arada anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir [$p(0.225) > \alpha(0.05)$]. Öğrencilerin internet kullandıkları zamana göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-25’de gösterilmiştir.

Tablo-25 Öğrencilerin İnternet Kullandıkları Zamana Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnternet Kullanım Zamanları	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1. Akşamları	23	3.4739	.37473	.07814
	2.Boş zamanlarımda	143	3.3346	.52646	.04402
	3. Canım sıkıldıkça	58	3.4250	.44537	.05848
	4. Hafta sonları	128	3.4898	.39700	.03509
	Toplam	352	3.4151	.46377	.02472

Öğrencilerin internet kullanma zamanlarına göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını alan grubun daha çok hafta sonları internet kullanan grup olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla akşamları internet kullanan grup ve canı sıkıldıkça internet kullanan grup takip etmektedir. Boş zamanlarında internet kullanan grubun ise diğerlerine nazaran daha az puan aldığı görülmektedir. Öğrencilerin internet kullanım zamana göre sosyal beceri

ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farklılaşmayı inceleyen ANOVA sonuçları Tablo-26’da verilmiştir.

Tablo-26 Öğrencilerin İnternet Kullanım Zamanlarına Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p.	Farklı Çıkan Gruplar
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	1.727	3	.576	2.715	.045	2-4
	Grup İçi	73.769	348	.212			
	Toplam	75.495	351				

Öğrencilerin internet kullandıkları zamana göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki fark ANOVA sonuçlarına göre incelendiğinde arada istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. [$p(0.045) < \alpha(0.05)$] şeklindedir.

İnternete girdikleri saate göre ayrılan öğrenci gruplarının sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları birbiri ile karşılaştırıldığında, genellikle boş zamanlarında interneti kullanan grubun, hafta sonları interneti kullanan gruptan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanların daha düşük olduğu görülmektedir.

3.9. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine daha çok hangi internet sitesini kullandıkları sorulmuştur. Araştırmaya katılan 411 öğrenciden 11’i haber sitelerini kullandığını belirtmiştir, bu araştırma örnekleminin %2.7’sini oluşturmaktadır. 154 öğrenci eğitim sitelerini kullandığını belirtmiştir, bu oran araştırma örnekleminin %37.5’ini oluşturmaktadır. 7 öğrenci sohbet sitelerini kullandığını belirtmiştir, bu oran araştırma örnekleminin %1.7’sini oluşturmaktadır. Eğlence ve oyun sitelerini

kullandığını söyleyen öğrenci sayısı 170'dir, bunlar araştırma örnekleminin %41.4'dünü oluşturmaktadır. 15 öğrenci arama motorlarını kullandığını belirtmiştir, bunların araştırma örneklerindeki oranı %3.6'dır. 53 öğrenci ise aklına hangi site gelirse kullandığını belirtmiştir, bunlar araştırma örnekleminin %12.9'unu oluşturmaktadır. Bu soruya yanıt vermeyen öğrenci sayısı 1'dir, bu öğrenci araştırma örnekleminin %0.2'sini oluşturmaktadır. Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-27'de verilmiştir.

Tablo-27 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	Kullandıkları Siteler	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1.Haber sitelerini	8	1.2759	.18977	.06709
	2.Eğitim sitelerini	120	1.2793	.18628	.01701
	3.Sohbet sitelerini	6	1.3046	.14370	.05867
	4. Eğlence - Oyun sitelerini	138	1.3358	.21299	.01813
	5. Arama motorlarını	14	1.2734	.12282	.03283
	6. Aklıma hangi site gelirse	42	1.3366	.17678	.02728
	Toplam	328	1.3106	.19505	.01077

Araştırmaya katılan öğrencilerin kullandıkları internet sitesine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde ölçekten en yüksek puanı “aklıma hangi site gelirse kullanıyorum” şeklinde yanıt veren öğrenciler almıştır. Bunu sırası ile eğlence ve oyun sitelerini tercih edenler, sohbet sitelerini tercih edenler, eğitim sitelerini tercih edenler, haber sitelerini tercih edenler ve arama motorları sitelerini tercih eden öğrenciler izlemektedir. Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının farkını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo-28'de verilmiştir.

Tablo-28 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.263	5	.053	1.391	.227
	Grup İçi	12.177	322	.038		
	Toplam	12.440	327			

Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ANOVA sonuçlarına göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı ortaya çıkmıştır. [$p(0.277) > \alpha(0.05)$]. Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-29’da gösterilmiştir.

Tablo-29 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	Kullandıkları Siteler	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1. Haber sitelerini	9	3.5833	.27726	.09242
	2. Eğitim sitelerini	143	3.4815	.45966	.03844
	3. Sohbet sitelerini	6	3.2667	.49160	.20069
	4. Eğlence - Oyun sitelerini	141	3.3514	.48159	.04056
	5. Arama motorlarını	15	3.4000	.44199	.11412
	6. Aklıma hangi site gelirse	43	3.3942	.45135	.06883
	Toplam	357	3.4151	.46567	.02465

Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, en yüksek puanı haber sitelerini tercih eden öğrencilerin aldıkları görülmektedir. Bunu sırası ile eğitim sitelerini tercih edenler, arama motorlarını tercih edenler, “aklıma hangi site gelirse kullanıyorum” diyenler, eğlence ve oyun sitelerini tercih edenler ve sohbet sitelerini tercih edenler izlemektedir. Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo-30’da verilmiştir.

Tablo-30 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Sitelerine Göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	1.611	5	.322	1.496	.190
	Grup İçi	75.587	351	.215		
	Toplam	77.198	356			

Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ANOVA sonuçlarına göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmediği ortaya çıkmıştır [$p(0.190) > \alpha(0.05)$].

3.10. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Kullandıkları İnternet Hizmetlerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin genellikle kullandıkları internet hizmetleri şu şekildedir. Araştırma örnekleminin %42.8'i (176) e-posta kullanmaktadır. %14.4'ü (59) chat hizmetlerinden yararlanmaktadır. %13.4'ü (55) görüntü ve ses paylaşım hizmetlerinden yararlanmaktadır. %27.5'i (113) internet hizmetlerinden yararlanmamaktadır. Araştırma örnekleminin %1.9'u (8) "genellikle hangi internet hizmetlerini kullanıyorsunuz?" sorusuna yanıt vermemiştir. Öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-31'de verilmiştir.

Tablo-31 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Hizmetine Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	Kullandıkları İnternet Hizmetleri	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1.E – posta kullanıyorum	136	1.2964	.18460	.01583
	2. Chat kullanıyorum	45	1.3556	.20305	.03027
	3. Görüntü ve müzik paylaşım sitelerini kullanıyorum	50	1.3414	.22350	.03161
	4. Kullanmıyorum	92	1.2984	.19028	.01984
	Toplam	323	1.3122	.19573	.01089

Öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlara göre chat hizmetlerinden yararlananların diğer hizmetlerden yararlananlara göre saldırganlık ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Chat hizmetinden faydalanan öğrencileri sırası ile görüntü ve ses paylaşım hizmetlerinden faydalananlar, herhangi bir internet hizmetinden faydalanmayanlar ve e-posta kullananlar izlemektedir. Öğrencilerin kullandıkları

internet hizmetine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo-32’de gösterilmiştir.

Tablo-32 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Hizmetine göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p.
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.179	3	.060	1.564	.198
	Grup İçi	12.157	319	.038		
	Toplam	12.335	322			

Öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ANOVA sonuçlarına göre incelendiğinde, farklı internet hizmeti kullanan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını görmektedir. [$p(0.198) > \alpha(0.05)$]. Öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-33’de verilmiştir.

Tablo-33 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Hizmetine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	Kullandıkları İnternet Hizmetleri	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1. E - posta kullanıyorum	152	3.4349	.44331	.03596
	2. Chat kullanıyorum	49	3.4500	.44791	.06399
	3. Görüntü ve müzik paylaşım sitelerini kullanıyorum	50	3.4880	.44568	.06303
	4. Kullanmıyorum	100	3.3220	.51229	.05123
	Toplam	351	3.4124	.46681	.02492

Öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlara göre sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan alan grup görüntü ve müzik paylaşım hizmetlerinden yararlanan gruptur. Bunu sırası ile chat hizmetlerinden yararlananlar, e-posta kullananlar, ve internet hizmetlerinden yararlanmayanlar izlemektedir. Öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkın incelendiği ANOVA sonuçları Tablo-34’de gösterilmiştir.

Tablo-34 Öğrencilerin Kullandıkları İnternet Hizmetine Göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	1.249	3	.416	1.926	.125
	Grup İçi	75.020	347	.216		
	Toplam	76.269	350			

Öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ANOVA sonuçlarına göre incelendiğinde değişik internet hizmetleri kullanan gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını görmektedir. [$p(0.125) > \alpha(0.05)$].

3.11. Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin interneti nasıl algıladıklarına ilişkin bulgular elde edebilmek için “İnterneti neye benzetiyorsunuz ?” sorusu yöneltilmiştir. Araştırma örnekleminin bu soruya verdikleri yanıtların dağılımı şu şekilde gerçekleşmektedir. Araştırmaya katılan 411 öğrenciden 63’ü interneti bilgi kaynağına benzettiklerini belirtmişlerdir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %15.3’ünü oluşturmaktadır. 43 öğrenci interneti oyun yeri olarak gördüklerini belirtmişlerdir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %10.5’ini oluşturmaktadırlar. 73 öğrenci interneti bir iletişim aracına benzettiğini belirtmiştir, bu öğrencilerin araştırma örneklemindeki yeri %17.8’dir. 15 öğrenci ise interneti bir çalışma ortamı olarak gördüklerini belirtmişlerdir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %3.6’sını oluşturmaktadırlar. 8 öğrenci interneti haber alma aracı olarak gördüğünü belirtmiştir, bu öğrenciler araştırama örnekleminin %1.9’unu oluşturmaktadır. Yalnız bir öğrenci interneti gezinti (sörf) aracı olarak algıladığını belirtmiştir, bu öğrenci araştırma örnekleminin %0.2’sini oluşturmaktadır. 6 öğrenci interneti yardım aracına benzetmiştir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %1.5’ini oluşturmaktadır. 71 öğrenci interneti yararları ve zararları olan bir araç olarak algıladıklarını belirtmişlerdir, bu öğrencilerin araştırma örneklemindeki oranı %17.3’dür. 130 öğrenci internetin her şey olduğunu belirtmiştir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %31.6’sını oluşturmaktadırlar.

Araştırmaya katılan öğrencilerden yalnız 1 tanesi bu soruyu boş bırakmıştır, bu öğrenci araştırma evreninin %0.2'sini oluşturmaktadır. Öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-35’de verilmiştir.

Tablo-35 Öğrencilerin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnterneti Algılayış Biçimi	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1. Bilgi kaynağı	52	1.3415	.19652	.02725
	2. Oyun yeri	39	1.4094	.25600	.04099
	3. İletişim aracı	55	1.2696	.13811	.01862
	4. Çalışma ortamı	8	1.2586	.19593	.06927
	5. Haber alma aracı	6	1.4080	.19799	.08083
	6. Gezinti sörf	1	1.1724	.	.
	7. Yardım aracı	5	1.3034	.16063	.07184
	8. Yaraları ve zararları olan bir araç	54	1.2950	.20859	.02839
	9. Her şey	107	1.2907	.17755	.01716
	Toplam	327	1.3113	.19488	.01078

Öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde şu sıralamaya varılmıştır. Öğrencilerden saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalaması alan grup interneti oyun yeri olarak algılayan gruptur. Bu grubu sırası ile interneti haber alma aracı olarak gören grup, interneti bilgi kaynağı olarak gören grup, interneti yardım aracı olarak gören grup, interneti yaraları ve zararları olan bir araç olarak gören grup, interneti her şey olarak algıladığını belirten grup, interneti iletişim aracı olarak gören grup, interneti bir çalışma ortamı olarak gören grup izlemektedir. Saldırganlık ölçeğinden en düşük puan interneti gezinti olarak algılayan grup almıştır. Ancak bu maddeyi işaretleyen öğrenci sayısı 1 olduğu için bu veri üzerinden bir yorum yapmak mümkün değildir. Öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo-36’da verilmiştir. İnterneti gezinti (sörf) olarak algılayan bir öğrenci bulunduğu için ANOVA’ ye dahil edilmemiştir.

Tablo-36 Öğrencilerin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark Çıkan Gruplar
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.657	7	.094	2.548	.014	2-3 2-4
	Grup İçi	11.705	318	.037			2-8
	Toplam	12.362	325				2-9

Öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının incelendiği ANOVA sonuçları gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç taşıdığını göstermektedir [$p(0.021) < \alpha(0.05)$] Bu da öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaştığını göstermektedir. Bu sonuçlara göre interneti oyun yeri olarak algılayan gruptaki öğrencilerin, interneti iletişim aracı, çalışma ortamı, yaraları ve zararları olan bir araç ve her şey olarak algılayan gruptaki öğrencilere göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklı ve yüksektir. Öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-37’de verilmiştir.

Tablo-37 Öğrencilerin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	İnterneti Algılayış Biçimi	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1. Bilgi kaynağı	54	3.2944	.54154	.07369
	2. Oyun yeri	39	3.2462	.55410	.08873
	3. İletişim aracı	64	3.3906	.45197	.05650
	4. Çalışma ortamı	10	3.5000	.42622	.13478
	5. Haber alma aracı	8	3.4375	.30443	.10763
	6. Gezinti sörf	1	2.9000	.	.
	7. Yardım aracı	5	3.4800	.47249	.21131
	8. Yaraları ve zararları olan bir araç	61	3.5295	.34933	.04473
	9. Her şey	114	3.4715	.45086	.04223
	Toplam	356	3.4139	.46575	.02468

Öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde şu sonuçlara varılmıştır. Sosyal beceri ölçeğinden en

yüksek puan ortalamasını alan grup interneti yararları ve zararları olan bir araç olarak algılayan gruptur. Bunu sırası ile interneti çalışma ortamı olarak algılayan grup, interneti yardım aracı olarak algılayan grup, interneti her şey olarak gördüğünü belirten grup, interneti haber alma aracı olarak gördüğünü belirten grup, interneti iletişim aracı olarak gördüğünü belirten grup, interneti bilgi kaynağı olarak gören grup izlemiştir daha sonra interneti gezinti olarak algılayan grup gelmektedir, ancak saldırganlık ölçeğinde olduğu gibi interneti gezinti olarak algılayan grupta 1 öğrenci bulunması sebebiyle bu maddeyi sıralamaya koymak doğru değildir. Sosyal beceri ölçeğinden en düşük puanı alan grup ise interneti oyun yeri olarak algıladığını belirten gruptur. Öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farklılaşmayı inceleyen ANOVA sonuçları Tablo-38’de verilmiştir. İnterneti gezinti (sörf) olarak algılayan bir öğrenci bulunduğu için ANOVA’ya dahil edilmemiştir.

Tablo-38 Öğrencilerin İnterneti Algılayış Biçimlerine Göre Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark Çıkan Gruplar
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	3.196	7	.457	2.154	.038	1-8 1-9
	Grup İçi	73.548	347	212			2-8 2-9
	Toplam	76.744	354				

Öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkı inceleyen ANOVA sonuçları gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç taşıdığını göstermektedir [$p(0.041) < \alpha(0.05)$]. Buda öğrencilerin interneti algılayış biçimine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaştığını göstermektedir. Bu sonuçlara göre interneti bilgi kaynağı ve oyun yeri olarak algılayan gruptaki öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları, interneti yararları ve zararları olan bir araç ve interneti her şey olarak algılayan gruptaki öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklı ve düşüktür.

3.12. Anne-Babaların İnternet Kullanımı Konusunda Koydukları Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin Bulgular

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine “İnternet kullanımı konusunda anne-babanızın koyduğu kurallar var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya öğrencilerin verdikleri yanıtların sayısal ve yüzdeler dağılımları şu şekilde değişmektedir. Araştırmaya katılan 411 öğrenciden 113’ü internet konusunda anne-babalarının süre kısıtlaması getirdiğini belirtmişlerdir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %27.5’ini oluşturmaktadırlar. 180 öğrenci anne-babalarının dersleri bittikten sonra internet kullanmasına izin verdiklerini belirtmişlerdir, bu Öğrenciler araştırma örnekleminin %43.8’ini oluşturmaktadırlar. 12 öğrenci anne-babalarının oyun sitelerine girmelerini yasakladıklarını belirtmişlerdir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %2.9’ünü oluşturmaktadırlar. 7 öğrenci anne-babalarının fazla chat yapmalarına izin vermediğini belirtmiştir, bu öğrencilerin araştırma örneklemindeki yüzdesi %1.7’dir.41 öğrenci anne-babalarının paralı sitelere girmelerini yasakladığını belirtmişlerdir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %10.0’ünü oluşturmaktadırlar. 48 öğrenci ise anne-babalarının internet kullanımı konusunda çocuklarına hiçbir kısıtlama getirmediğini belirtmişlerdir, bu öğrencilerin örneklem içindeki yüzdesi %11.7’dir. Araştırmaya katılan 10 öğrenci bu soruya yanıt vermemiştir, bu öğrenciler araştırma örnekleminin %2.4’ünü oluşturmaktadırlar. İnternet kullanımı konusunda anne-babalarının koyduğu sınırlamalara göre öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-39’da gösterilmiştir.

Tablo-39 İnternet Kullanımı Konusunda Anne-Babalarının Koyduğu Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	Anne-Babaların Koydukları Sınırlamalar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Saldırganlık Ölçeği Puanı	1. Süre kısıtlaması var	89	1.2937	.15794	.01674
	2. Derslerim bittikten sonra kullanmama izin veriyorlar	148	1.2929	.19157	.01575
	3. Oyun sitelerine girme diyorlar	11	1.4671	.24008	.07239
	4. Fazla chat yapma diyorlar	5	1.3172	.23055	.10310
	5. Paralı sitelere girme diyorlar	31	1.3771	.28210	.05067
	6. Hiç bir kısıtlamada bulunmuyorlar	39	1.3263	.16964	.02716
	Toplam	323	1.3115	.19583	.01090

Anne-babaların internet kullanımı konusunda getirdikleri sınırlamalar ile öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir. Saldırganlık ölçeğinden en yüksek puanı anne-babalarının oyun sitelerine girmeyi yasakladığı gruptaki öğrenciler almıştır. Bu öğrenci grubunu sırası ile şunlar izlemektedir. Anne-babalarının paralı sitelere girmelerini yasakladığı gruptaki öğrenciler, anne-babalarının internet kullanımı konusunda hiçbir kısıtlama koymadığı gruptaki öğrenciler, anne-babalarının chat yapma konusunda kısıtlama getirdiği gruptaki öğrenciler, anne-babalarının süre kısıtlaması getirdiği gruptaki öğrenciler ve anne-babalarının dersleri bittikten sonra internet kullanmalarına izin verdiği gruptaki öğrenciler. Anne-babalarının internet kullanımı konusunda koydukları sınırlamalara göre öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını inceleyen ANOVA sonuçları Tablo-40’da verilmiştir.

Tablo-40 Anne-Babalarının İnternet Kullanımı Konusunda Koydukları Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p.	Fark Çıkan Gruplar
Saldırganlık Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	.488	5	.098	2.608	.025	1-3 1-5
	Grup İçi	11.860	317	.037			2-3 3-6
	Toplam	12.348	322				

İnternet kullanımı konusunda anne-babaların koyduğu sınırlamalar göre öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşp farklılaşmadığını inceleyen ANOVA sonuçları gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir [$p(0.025) < \alpha(0.05)$].

Anne-babalarının internet kullanımı konusunda farklı kısıtlama türleri getirdiği öğrenci gruplarının saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları açısından birbirleri ile karşılaştırıldığında şu yargılara varılabilir. Öncelikle anne-babalarının internet kullanımı konusunda süre kısıtlaması getirdiği gruptaki öğrencilerin, anne-babaları tarafından oyun sitelerine ve paralı sitelere girmeleri yasaklanan gruptaki

çocuklara oranla istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde saldırganlık ölçeğinden daha düşük puanlar aldıkları görülmektedir. Dersleri bittikten sonra internete girmelerine izin verilen gruptaki öğrencilerin de anne-babaları tarafından oyun sitelerine ve paralı sitelere girmeleri yasaklanan gruptaki çocuklara oranla istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde saldırganlık ölçeğinden daha düşük puanlar aldıkları görülmektedir. Anne-babaları tarafından oyun sitelerine girmeleri yasaklanan gruptaki öğrencilerin, süre kısıtlaması olan ve dersleri bittikten sonra internete girmelerine izin verilen gruptaki öğrencilerin yanı sıra anne-babaları tarafından internet kullanımı konusunda hiçbir kısıtlama getirilmeyen gruptaki öğrencilere göre de istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde saldırganlık ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Anne-babalarının internet kullanımı konusunda getirdikleri sınırlamalara göre öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo-41’de verilmiştir.

Tablo-41 İnternet Kullanımı Konusunda Anne-Babalarının Koyduğu Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Sosyal Beceri Ölçeğinden Aldıkları Puanlar

	Anne-Babaların Getirdikleri Sınırlamalar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	1. Süre kısıtlaması var	102	3.5471	.43434	.04301
	2. Derslerim bittikten sonra kullanmama izin veriyorlar	155	3.3500	.45068	.03620
	3. Oyun sitelerine girme diyorlar	10	3.3200	.72003	.22769
	4. Fazla chat yapma diyorlar	6	3.4083	.47793	.19511
	5. Paralı sitelere girme diyorlar	39	3.2218	.50534	.08092
	6. Hiç bir kısıtlamada bulunmuyorlar	39	3.5410	.38863	.06223
	Toplam	351	3.4144	.46655	.02490

Anne-babaların internet kullanımı konusunda getirdikleri sınırlamalar ile öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir. Sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını anne-babalarının internet kullanımı konusunda süre sınırlaması koyduğu gruptaki öğrenciler almışlardır. Bu gruptaki öğrencileri sırası ile anne-babaları tarafından internet kullanımı konusunda hiçbir sınırlama getirilmeyen gruptaki öğrenciler, anne-babaları tarafından fazla chat yapmasına müsaade edilmeyen gruptaki öğrenciler, dersleri bittikten sonra internete

girmelerine izin verilen gruptaki öğrenciler, anne babaları tarafından paralı sitelere girmesi yasaklanan gruptaki öğrenciler ve anne-babaları tarafından oyun sitelerine girmesi yasaklanan gruptaki öğrenciler izlemektedir. Anne-babalarının internet kullanımı konusunda koydukları sınırlamalara göre öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farklılıkların incelendiği ANOVA sonuçları Tablo-42’de verilmiştir.

Tablo-42 Anne-Babalarının İnternet Kullanımı Konusunda Koydukları Sınırlamalara Göre Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p.	Fark Çıkan Gruplar
Sosyal Beceri Ölçeği Puanı	Gruplar Arası	4.599	5	.920	4.433	.001	1-2 1-5
	Grup İçi	71.586	345	.207			2-6 5-6
	Toplam	76.185	350				

İnternet kullanımı konusunda anne-babaların koyduğu sınırlamalar göre öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde [$p(0.001) < \alpha(0.05)$] olduğu görülmektedir. Bundan anne-babaların internet kullanımı konusunda çocuklarına koydukları sınırlamalara göre gruplandırılan çocukların sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanların istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği sonucu çıkartılabilir.

Anne-babalarının internet kullanımı konusunda farklı kısıtlama türleri getirdiği öğrenci grupları sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar açısından birbirleri ile karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılabilir. Anne-babalar tarafından internet kullanımı konusunda süre kısıtlaması getirilen gruptaki öğrencilerin, dersleri bittikten sonra internete girmelerine izin verilen gruptaki öğrencilere ve anne-babası tarafından paralı sitelere girmesi yasaklanan gruptaki öğrencilere göre sosyal beceri ölçeğinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Anne-babaları tarafından internet kullanımı konusunda hiçbir kısıtlama getirilmeyen

gruptaki öğrencilerin, dersleri bittikten sonra internete girmesine izin verilen gruptaki öğrencilere göre ve anne-babaları tarafından paralı sitelere girmeleri yasaklanan gruptaki öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde sosyal beceri ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıkları gözlenmektedir.

4.SONUÇLAR, YARGILAR VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar ve Yargılar

1. Araştırmanın ilk bölümünde öğrenciler cinsiyetlerine göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puanlar karşılaştırılmıştır.

İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması sonucunda, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde saldırganlık ölçeğinden daha yüksek puan ortalamaları aldıkları görülmüştür. Bundan erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla saldırgan davranışlar göstermeye daha fazla meyilli oldukları sonucu çıkarılmıştır.

İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri cinsiyetlerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar açısından karşılaştırıldığında ise kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre sosyal beceri düzeylerinin daha gelişmiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Araştırmanın ikinci bölümünde dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin yaş gruplarına göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puanlar incelenmiştir. İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin yaş gruplarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında, 11 yaşındaki öğrencilerin 10 yaşındaki öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak 9 yaş grubunu oluşturan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden en yüksek ortalamayı aldığı, 12 yaş grubundakilerin öğrencilerin ise saldırganlık ölçeğinden en düşük ortalamayı aldığı göz önünde bulundurulursa öğrencilerin yaş seviyesindeki artışa göre saldırganlık düzeyleri arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığını sonucu çıkartılabilir. Öğrencilerin yaş seviyesine göre saldırganlık düzeylerine ait “p” değeri 0.46 bulunmuştur, bu değer istatistiksel olarak anlamlı olmakla beraber 0.05 değerine oldukça yakındır. Bu sonuçlar göz önünde

bulundurulduğunda öğrencilerin yaş seviyelerine göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin ise yaş seviyelerindeki artış ile doğru orantılı bir şekilde arttığı saptanmıştır. Yaş grupları arttıkça öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının da arttığı görülmüştür. Öğrencilerin yaş seviyelerine göre sosyal beceri düzeylerine ilişkin “p” değeri 0.002 olarak bulunmuştur, bu değer oldukça düşüktür. Araştırma bulgularında 12 yaşından büyük, 12 yaş, 11 yaş grubunu oluşturan öğrencilerin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde 10 ve 9 yaş grubunu oluşturan öğrencilerden sosyal beceri ölçeği puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre yaş seviyesi arttıkça sosyal beceri düzeyinin de geliştiği söylenebilir.

3. Araştırmanın üçüncü bölümünde ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin anne-babalarının eğitim durumuna göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları incelenmiştir. Annelerinin eğitim durumlarına göre öğrencilerin saldırganlık ve sosyal beceri düzeylerine ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını anneleri üniversite mezunu olan gruptaki öğrenciler alırken, anneleri sadece okur yazar olan gruptaki öğrencilere en düşük puan ortalamasını almışlardır. İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin babalarının eğitim durumuna göre de saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını göstermektedir.

Anne-babaların eğitim düzeylerinin öğrencilerin saldırganlık ve sosyal beceri düzeylerini istatistiksel olarak anlamlı derecede etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

4. Araştırmanın dördüncü bölümünde öğrencilerin interneti kullanma seviyelerine göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

İnternet kullanımı konusunda kendisinin iyi olduğunu veya internet kullanımı giderek geliştirdiğini düşünen gruptaki öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden, internet

kullanımı konusunda yetersiz veya orta düzeyde olduğunu düşünen öğrencilerden daha yüksek puan ortalamaları almalarına rağmen internet kullanım düzeyine göre saldırganlık ölçeğinden alınan puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden, internet kullanım düzeyleri yetersiz olan öğrenci grubunun sosyal beceri ölçeğinden aldığı puan ortalaması, internet kullanım düzeyleri orta, gelişen ve iyi olan öğrenci gruplarının aldığı puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve daha düşük olduğu görülmüştür. İnternet kullanım düzeyi orta olan öğrenci grubunun ise gelişen ve iyi düzeyde olan öğrenci gruplarına göre sosyal beceri düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. İnternet kullanımı konusunda kendini geliştiren öğrencilerin orta ve yetersiz düzeyde olan öğrencilere oranla sosyal beceri düzeyleri daha gelişmiştir. İnternet kullanımı konusunda iyi düzeyde olan öğrenciler sadece yetersiz düzeydeki öğrencilerden istatistiksel olarak sosyal beceri düzeyi açısından daha gelişmiştir. Bu bulgulara göre internet kullanım düzeyindeki gelişmenin öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini olumlu yönde etkilediği sonucu çıkarılmıştır. Bundan öğrencilerin çeşitli teknik ve bilimsel konulardaki gelişmelerinin, sosyal beceri düzeylerindeki gelişmelerini de olumlu yönde etkilediği düşünülebilir. Hakkı Kurufallı'nın (2005) lise öğrencileri üzerinde, bilgisayar aktivitelerinin etkisi konusunda yaptığı araştırmada, bilgisayar oyunlarının öğrencilerin eğitimlerindeki başarı düzeylerini, yaratıcılıklarını geliştirdiği, bilgi alışverişine olanak sağladığı ve iletişim kurmada faydalı olduğu için olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5. Araştırmanın beşinci bölümünde ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin interneti kullandıkları ortama göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden, interneti internet kafelerde ve diğer yerlerde kullanan öğrencilerin, evde ve okulda kullanan öğrencilere kıyasla saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve daha yüksek olduğu saptanmıştır . Buna göre interneti internet kafeler

gibi denetimsiz ortamlarda kullanan öğrencilerin saldırgan davranışlar göstermeye daha meyilli oldukları saptanmıştır. Bu bulgu, Bilgili'nin (2005) 13-15 yaş arası öğrenciler üzerinde yaptığı araştırma sonucundaki bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin bilgisayar oyunu oynadıkları mekan dikkate alındığında, evde bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin saldırganlık bunalımının internet kafede bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin saldırganlık bunalımından daha yüksek olduğu yönündeki bulgusuyla çelişmektedir. Ancak bu çelişkinin sebeplerinden birisi araştırma örneklemini oluşturan yaş grupları arasındaki farklılık olabilir, bu da ayrı bir araştırma konusudur.

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin interneti kullandıkları ortama göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bundan öğrencilerin interneti kullandıkları ortamdan sosyal beceri düzeylerinin etkilenmediği sonucu çıkartılabilir.

6. Araştırmanın altıncı bölümünde ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin interneti kullanma sürelerine göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını interneti 3 yıldan fazla süreyle en fazla kullanan gruptaki öğrenciler almıştır. Ancak öğrencilerin internet kullanım sürelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bundan öğrencilerin saldırgan davranış gösterme eğilimlerinin, internet kullanma sürelerinden etkilenmediği sonucu çıkartılabilir.

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin internet kullanım sürelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Bundan öğrencilerin internet kullanım sürelerinin sosyal beceri düzeylerini etkilemediği sonucu çıkartılabilir.

7. Araştırmanın yedinci bölümünde ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ve sosyal beceri

ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları, internet kullanım sıklığı arttıkça öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanları da arttığını görülmüştür. Ancak bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç değildir, yani öğrencilerin saldırgan davranışlar gösterme eğilimleri internet kullanım sıklığına göre farklılaşmamaktadır. Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar, internet kullanım sıklığı arttıkça sosyal beceri düzeyinin de geliştiğini göstermiştir. Ancak bu sonuç da istatistiksel olarak anlamlı değildir. Buna göre internet kullanım sıklığının çocuklarda saldırganlık ve sosyal beceri düzeyini etkilediğine yönelik bir sonuca ulaşamamıştır.

8. Araştırmanın sekizinci bölümünde ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin interneti kullandıkları zamana göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin interneti kullandıkları zamana göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bundan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin internet kullandıkları zamandan etkilenmediği sonucu çıkartılabilir.

Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri arasında sosyal beceri ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını hafta sonu internet kullanan grup alırken; en düşük puan ortalamasını boş zamanlarında internet kullanan grup almıştır. Bu bulgular ANOVA sonuçlarına göre değerlendirildiğinde hafta sonu internet kullanan grubun, boş zamanlarında internet kullanan gruptan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı ve sosyal beceri düzeylerinin daha gelişmiş olduğu görülmektedir.

Bu bulgulara göre, öğrencilerin bütün boş zamanlarını internet kullanarak değerlendirmelerinin, sosyal becerileri düzeylerini olumsuz etkilediği sonucu çıkarılmıştır. Toksöz'ün (1999) yaptığı aktarımda Hollanda'da ilköğretim yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada video oyunlarının çocukların diğer boş zaman faaliyetlerinden vazgeçmesi ve sosyal bütünleşme ve okul başarısının düşmesi pahasına tercih edildiğini ortaya çıkarmıştır

9. Araştırmanın dokuzuncu bölümünde ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri arasında saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını aklına hangi site gelirse kullana ve eğlence-oyun sitelerini kullanan gruptaki öğrenciler alırken en düşük puan ortalamasını eğitim ve haber sitelerini tercih eden öğrenciler almışlardır. Bu bulgular; Graybill, Krisch ve Esselman'ın (1985; Çetinkaya, 1991) saldırgan içerikli video oyunu oynayan çocukların daha saldırgan olduğu yönündeki bulgularıyla, Ancak bu bulgular ANOVA sonuçlarına göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, sosyal beceri ölçeğinden yüksek puan ortalamalarını eğitim ve haber sitelerini tercih eden gruptaki öğrenciler alırken, düşük puan ortalamalarını aklına hangi site gelirse kullanan ve eğlence-oyun sitelerini kullanan gruptaki öğrenciler almışlardır. Van Schie ve Wiegman'ın (1997; Toksöz,1999) 10-14 yaş çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmada çok oyun oynayanların arkadaşları tarafından daha az pro-sosyal değerlendirildiğini ortaya çıkarmışlardır. Bu bulgular ANOVA sonuçlarına göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

10. Araştırmanın onuncu bölümünde ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin kullandıkları internet araçlarına göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. ANOVA sonuçlarına göre öğrencilerin aldıkları saldırganlık ölçeği puanları kullandıkları internet araçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bundan öğrencilerin kullandıkları internet araçlarının saldırganlık düzeylerini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları da kullandıkları internet araçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Bundan öğrencilerin kullandıkları internet araçlarının sosyal beceri düzeylerini de etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

11. Araştırmanın on birinci bölümünde öğrencilerin interneti algılayış biçimine göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir.

ANOVA sonuçlarına göre öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir ANOVA sonuçlarına göre p değeri (0.014) olarak bulunmuştur. İnterneti bir oyun yeri olarak algılayan gruptaki öğrencilerin, interneti iletişim aracı, çalışma ortamı, yararları ve zararları olan bir araç ve her şey olarak gören gruptaki öğrencilere göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları anlamlı olarak farklılaşmaktadır ve daha yüksektir. Bu bulguya dayanarak interneti sürekli oyun amaçlı kullanan öğrencilerin diğer öğrencilere göre saldırgan davranışlar gösterme eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve bu öğrencilerin şiddet içerikli oyunları tercih ettikleri sonucuna ulaşılabilir. Bu sonuç Bayraktar'ın (2001) internette oynanan oyun türlerinin çoğunlukla şiddet içerikli olduğu ve bu oyunların hem anti-sosyal saldırganlığı hem de kendine dönük saldırganlığı arttırdığı yönündeki bulgularla örtüşmektedir.

ANOVA sonuçları, öğrencilerin interneti algılayış biçimlerine göre sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının da istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. ANOVA sonuçlarına göre p değeri (0.038) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre interneti yararları ve zararları olan bir araç ve her şey olarak algılayan öğrencilerin, interneti sadece bilgi kaynağı ve oyun yeri olarak algılayan öğrencilerden sosyal beceri ölçeği puan ortalamaları istatistiksel olarak farklı ve yüksektir. Bu bulgudan interneti daha fazla yönüyle kullanan ve bu yönlerin yararları olduğu gibi zararlarının da bulunabileceğini kavramış öğrencilerin, interneti sadece bir bilgi edinme aracı olduğunu düşünen yada interneti sadece oyun yönünü keşfetmiş öğrencilere göre sosyal beceri düzeylerinin daha gelişmiş olduğu, dolayısıyla bir takım teknolojik gelişmeleri takip etmenin bunlara ilgi duymanın sosyal beceriyi geliştirdiği sonucuna ulaşılabilir. Bunun yanında internetin sadece oyun yeri olarak algılanmasının interneti diğer işlevlerinin kullanılmamasının öğrencilerde sosyal beceriyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna da ulaşılabilir. Bu sonuç Hollanda'da ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma sonuçlarına ile de örtüşmektedir. Bu araştırmaya

göre video oyunlarının çocukların diğer boş zaman faaliyetlerinden vazgeçmesi ve sosyal bütünleşme ve okul başarısının düşmesi pahasına tercih edildiğini ortaya çıkarmıştır Toksöz (1999).

12. Araştırmanın on ikinci bölümünde İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin anne-babalarının internet kullanımı konusunda koydukları sınırlamalara göre saldırganlık ve sosyal beceri ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

ANOVA sonuçlarına göre ulaşılan bulgulardan; anne-babası tarafından oyun sitelerine girmeleri yasaklanan grupta olanlar, süre kısıtlaması olanlardan, dersleri bittikten sonra internete girmelerine izin verilenlerden ve hiçbir kısıtlamada bulunulmayan öğrencilerden saldırganlık ölçeğinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklı sonuçlar almışlardır ve saldırganlık eğilimlerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Anne-babaları tarafından paralı sitelere girmesi yasaklanan öğrencilerinde süre kısıtlaması olan ve dersleri bittikten sonra internete girmesine müsaade edilen öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklı sonuçlar almışlardır ve saldırgan davranışlar gösterme eğilimlerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Anne-babaları tarafından oyun sitelerine ve paralı sitelere girmesi yasaklanan öğrencilerin, diğer kısıtlama getirilen öğrencilere oranla saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar istatistiksel olarak farklı ve fazladır; bu saptamadan yola çıkarak internette oyun oynamaya meyilli öğrencilerin diğer öğrencilere göre saldırgan davranışlar gösterme eğilimlerinin daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

Anne-babası tarafından süre kısıtlaması getirilen öğrencilerin, dersleri bittikten sonra internete girmesine müsaade edilen öğrencilere ve paralı sitelere girmesi yasaklanan öğrencilere göre sosyal beceri ölçeğinden daha yüksek puan ortalamaları almış oldukları ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnternet kullanımı konusunda ebeveynleri tarafından hiçbir kısıtlama getirilmeyen öğrencilerinde, dersleri bittikten sonra internete girmesine müsaade edilen ve paralı

sitelere girmesi yasaklanan öğrencilere göre sosyal beceri ölçeğinden daha yüksek puanlar almışlardır. Bu farklılıkta istatistiksel olarak anlamlıdır.

Bu bölümle ilgili ulaşılan bulgulara göre; öğrencilere internet kullanımı ile ilgili getirilen kısıtlamaların sosyal beceri düzeylerine etkisi konusunda mantıksal bir sonuca ulaşamamıştır.

İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerin İnternet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeylerine ilişkin genel olarak ulaşılan yargılar sonucunda; internet kullanımında süre, sıklık ve kullanım zamanı gibi değişkenlerin yanı sıra öğrencilerin internet konusundaki yeterlilikleri, kullandıkları internet siteleri ve araçları gibi değişkenlerin de öğrencilerin saldırgan davranışları üzerinde bir etkisi olmadığı saptanmıştır. İnternet kullanımı konusunda; denetimsiz ortamlarda internet kullanan öğrencilerin, okul ve evde internet kullanan öğrencilere oranla daha saldırgan olduklarının yanı sıra interneti bir oyun aracı olarak gören öğrencilerin de diğer öğrencilere kıyasla daha saldırgan oldukları saptanmıştır. Ebeveynlerin internet kullanımı konusunda getirdikleri katı kısıtlamalarda öğrencilerdeki saldırganlık düzeyini arttıran bir diğer değişkendir.

İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin internet kullanım durumlarına göre sosyal beceri düzeylerine ilişkin genel olarak ulaşılan yargılar sonucunda; öğrencilerin interneti kullandıkları ortamın, internet kullanım süre ve sıklığının, öğrencilerin kullandıkları internet site ile araçlarının ve anne-babaların internet konusunda getirdikleri sınırlamaların, sosyal beceri düzeyleri üzerinde bir etkisi olmadığı anlaşılmıştır. Kız öğrencilerin sosyal becerilerinin erkeklere göre daha gelişmiş olduğu, yaş seviyesi arttıkça sosyal becerilerin de geliştiği, internet kullanımı konusunda iyi seviyede olduğunu düşünen öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin diğerlerine göre daha gelişmiş olduğu, öğrencilerin bütün boş zamanlarını internet kullanarak geçirmelerinin sosyal becerilerini olumsuz etkilediği, ulaşılan diğer bulgulardır.

4.2. Öneriler

Araştırma bulgularının ışığında öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin artışı etkileyen en temel nedenlerden birisi denetimsiz ortamlarda internet kullanımı, bir diğeri de öğrencilerin interneti sadece oyun amaçlı kullanmaya çalışması ve oyun seçiminin de bilinçsiz ve denetimsiz yapılmasıdır. Bu bulgular doğrultusunda

1. Öğrencilerin denetimsiz ortamlarda internet kullanmaları yerine, ev ve okul ortamı gibi anne-babaları ve öğretmenleri tarafından kontrol edilebilecekleri ve yönlendirilebilecekleri ortamlarda internet kullanmaya yönlendirilmesi daha doğru olacaktır.

2. Okuldaki boş zamanlarda öğrencilerin internete girebilecekleri ortamların oluşturulması .Bilgisayar laboratuvarlarını teneffüs saatlerinde öğrencinin kullanımına açık bırakmak ve burada öğrencilerin başında onları yönlendirecek bir öğretmeni de bulundurmak.

3. Gerek okul ortamında gerekse evde öğrencileri yapıcı ve eğitici oyunlarla tanıştırmak ve bu oyunları oynamaya yönlendirmektir. Böylelikle öğrenciler hem oyun ihtiyacını karşılayacak hem de saldırgan içerikli öğelerden uzak tutulmuş olacaklardır.

4. Okulda sağlanan internet etkinliklerinin gerek ders içi gerekse ders saati dışında olsun özgür ve eğlenceli bir şekilde yapılması son derece önemlidir.

5. Anne ve babaların bu konudaki eksikliklerin giderilmesi ancak okul-aile işbirliği ile sağlanabilir. Veliler ile yapılacak görüşmeler, okul rehberlik servisi tarafından hazırlanabilecek “Bilinçli internet kullanımı” üzerine anne-babalara yönelik eğitici seminerler, “internetdeki zararlı öğeler ve bu öğelerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri” gibi konularda yapılabilecek okul bünyesindeki anne-baba eğitimleri bu eksikliklerin giderilmesine katkı sağlayacaktır.

6. İnternet kullanım düzeyindeki gelişmenin o öğrencilerin sosyal beceri düzeyini de olumlu etkilediği ortaya çıkarılmıştır. Buna göre yapılabilecek en doğru şey öğrencilerin internet kullanım düzeylerinin doğru yönde gelişmesine yardımcı olmaya çalışmaktır.

7. Okulda verilecek internet araştırma ödevleri, kompozisyon yazma, davetiye hazırlama, öykü yazıp öyküsüne resimli kapak tasarlama, buluş ve tasarı yapma türünden ödevler hem çocuğun yaratıcılığını geliştirecek hem de öğrencinin internetin ve bilgisayarın uçsuz bucaksız ve eğlenceli dünyasını keşfetmesini sağlayacaktır. Bu sayede öğrencilerin interneti kullanım düzeyleri olumlu yönde geliştirilmiş olacaktır. Bu olumlu gelişme öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine de olumlu yansıtacaktır.

8. Öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini geliştirmeye yönelik olarak yapılabilecek en doğru şey; boş zamanının hepsini bilgisayar başında geçirmesi yerine öğrencileri spor, tiyatro, resim kursu vb. ilgi duyduğu bir konuda akranları ile bir arada olabileceği sosyal ortamlarda bulunmasına olanak sağlamak olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akgül, M. Cumhuriyet. (7.04.2002). *İnternet Sanayi Devriminden Daha Önemlidir*, (Söyleşi:Leyla Tavşanoğlu). Sayı.12.
- Akkök, F. (1996). *İlköğretimde Sosyal Beceri Geliştirilmesi. Ana-Baba El Kitabı*. Ankara: M.E.B Yayınları.
- Aktaş, V. (2001). *Çocuklarda Saldırganlık ile Olumsuz Niyet yüklenme Eğilimleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alantar, M. (1996). *Video Oyunu Oynayan ve Oynamayan Ergenlerin Bazı Kişilik Özellikleri ve Serbest Zaman Değerlendirme Etkinliklerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ardalı, C. ve Erten, Y. (1999) *Psikoanalizden Dinamik Psikoterapilere*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Arı, M. ve Bayhan, P. (1999). *Okul Öncesi Dönemde Bilgisayar Destekli Eğitim*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle Sosyal Beceri Öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Aysan, F. Uzbaş, A. (2004). İlköğretim dördüncü ve Beşinci Sınıfta Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı. 8, s. 91-107.

- Bacanlı, H. (1999a). *Sosyal Beceri Eğitimi. İlköğretimde Rehberlik*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (1999b). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (1997). *Sosyal İlişkilerde Benlik Kendini Ayarlamının Psikolojisi*. İstanbul: M.E.B Yayınları.
- Bacanlı, H. (2002) *Sosyal Beceri Eğitim. İlköğretimde Rehberlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım .
- Bandura, A. (1973). *Aggression A. Social Learning Analysis*. NJ: Prentice- Hall Englewood Cliffs Printed,
- Başar, F. (1996). *Üvey Ebeveyne Sahip Olan ve Olmayan 10-11 Yaş Grubundaki Çocukların Saldırganlık Eğilimleri ve Kendilerini Algılama Biçimlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, F. (2001). *İnternet Kullanımının Ergen Gelişimindeki Rolü*. Yayımlanmış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berkmen, M. L. ve diğerleri. (2001). Öğretmenlerin Meslek İçinde Gelişimlerinde İnternetin Rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Sayı.1-2, s.259-276*.
- Bilgili, A. (2005). *Bilgisayar Oyunu Oynayan ve Oynamayan İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Depresyon ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bilgin, N. (1998). *Düşmanlık ve Saldırganlık. Sosyal Psikoloji*. İzmir Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi .

- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (Çeviren: İ. D. E. Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Calvery, S. L. Tan, S. L. (1994). Impact of Virtual Reality on Young Adults Psychological Arousal and Aggressive Thoughts <interaction Versus Observation. *Journal of Applied Developmental Psychology*, Sayı. 15, s. 125-139.
- Chou, K. L. (1997). The Matson Evaluation of Social Skills With Yangsters Reliability and Validity of A Chinese Translation. *Personality and Individual Differences*, Sayı. 22, s. 123-125.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranış*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çetin, F. Bilbay, A.A. Kaymak, D. (2001). *Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Çetinkaya, H. (1991). *Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dökmen, Ü. (1998). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Egan, G. (1975). *Psikolojik Danışmaya Giriş* (Çeviren: F. Akkoyun). A Division of Wadsworth Publishing Company.
- Erden, M. Akman, Y. (2000). *Gelişim Öğrenme-Öğretme Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdoğan, F. (2003). Matson Çocuklarda Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinin (MESSY) Türkçe'ye Uyarlanması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt3, Sayı.2.

- Eron, L. D. (1994). *Aggressic Behavior Current Pespedives*. Hoesmann, L. R. (drl), New York: Plenum Pres,
- Esgin, A. (2001). Sanal Dünya, Çocuk ve Aile. *Çoluk Çocuk*, Sayı.9.
- Fromm, E. (1995). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Görmez, K. ve diğerleri. (1998) *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Gençtan, E. (1994) *İnsan Olmak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Hatunoğlu, A. (1994). *Ana-Baba Tutumları ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiler*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklarda İlişkiler*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1991). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Takışık Web Ofset Tesisleri.
- Karagülle, İ. ve Pala, Z. (2000). *Yeni Başlayanlar İçin Bilgisayar*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayım Dağıtım.
- Kaya, A ve diğerleri. (2004). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* Alim, K. (drl). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kelly, J. A. (1982). *Social Skills Training A Practical Guide For Intervention*. New York: Springer Publishing Company.

Koçdağ, N. (2001). Teknolojinin Kullanımı. *Çocuk Çocuk*, Sayı.9.

Korkut; F. (2004). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köksal, F. (1991). *Denetim Odağı ve Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkiler*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kurufallı, H. (2005). *Bilgisayar Oyunlarının Eğitim Aktivitelerine Etkisi*. Gaziantep Üniversitesi Bilişim Kongresi.

Masalıcı, A. D. (2001). *Aile İçi Etkileşimlerle Çocuğun Saldırganlık ve Uygu Davranışlarının Karşılaştırılması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Matson, J.L. ve diğerleri. (2005). An Evaluation of Social and Adaptive Skills in Adults With Bipolar Disorder and Severe. Profound Intellectual Disability. *Research in Developmental Disabilities*.

Nebi, s. (2001). "İnternet Kullanımının Toplumsal Katılım ve İlişkiler Üzerindeki Etkileri ve İnternet Bağımlılığı" Bilişim Toplumuna Giderken... Psikoloji, Sosyoloji, Hukukta Etkileri Sempozyumu. *Ankara Türkiye Bilişim Derneği Yayınları*, Sayı.14. s.29-32.

Odabaşı, F. (2002). *İnternet ve Çocuk*. İstanbul: Kapital Medya.

Özabacı, N. (2006). Çocukların Sosyal Becerileri ile Ebeveynlerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 16, Sayı.1, s.163-179.

- Palut, B. (2003). *Sosyal Gelişim ve Arkadaşlık İlişkileri. Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Seven, S. (2006). *Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, H. (2006). Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt 3, Sayı. 26
- Toksöz, M. R. (1999). *Yeni Bir Medya Türü Olarak Etkileşimli Bilgisayar Oyunları*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tura, S. M. (2000) *Günümüzde Psikoterapi*. İstanbul: Metris Yayınları.
- Tuna, M. ve Özsoy, U. (2001). “İnternet ve Üniversiteler” Bilişim Toplumuna Giderken... Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkileri Sempozyumu. *Ankara Türkiye Bilişim Derneği Yayınları*. Sayı.14, s.157-164.
- Tuncer, N. (2002). Polisi Olmayan Şehir. *Çoluk Çocuk*, Sayı.13.
- Uzamaz, F. (2000). Ergenlerde Sosyal Beceriler ve Değerlendirme Yöntemleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 6, Sayı.6.
- WWW Doküman: URL: <http://www.internetgezgini.tubitak.gov.tr/trtKonusma.doc>.
Akkoyunlu, B. (9.07.2001). *İntenet ve Çocuklarımız*.
- WWW Doküman: <http://www.microsoft.com/turkiye/athome/security/children/parentsguide.aspx>. (Açıklama: 13.06.2007 siteyi ziyaret tarihi).

WWW Doküman: [http:// www.pcgvenlik.com/ makaleler/ ebeveynler/ internet ve çocuk istismarı. html](http://www.pcgvenlik.com/makaleler/ebeveynler/internet-ve-cocuk-istismari.html). (Açıklama: 08.06.2007 sayfayı ziyaret tarihi).

WWW Doküman: [http:// www. thehealthnews.org/ tr/ news/ 05/ 12/ 4](http://www.thehealthnews.org/tr/news/05/12/4).
(Açıklama: 15.05.07. siteyi ziyaret tarihi).

WWW Doküman: [http:// www. yeniaysa. de/ bizimaile/ ?page= article_wiew&article_id475](http://www.yeniaysa.de/bizimaile/?page=article_wiew&article_id475). (Açıklama: 05.05.2007 site ziyaret tarihi).

Young; L. M. (2000). *İnternetin Temel Kullanım Kılavuzu*. (Çeviren:M.E.Arı ve diğerleri). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Yüksel, G. (2004). *Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Zülal, A. (2001) Şiddet. *Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı.399, Tübitak Yayınları.

EK-1**SEVGİLİ ÖĞRENCİLER;**

Bu çalışma bir tez çalışması kapsamında yapılan bir araştırmadır. Araştırmamız için internet kullanımı, saldırganlık düzeyi, sosyal beceri ile bilgi edinmek için sizlerin deneyimlerinizden yararlanmak istemekteyiz. Lütfen soruları okuyup sizce önemli olan seçeneği (X) işareti koyarak ya da karalayarak işaretleyiniz. Hiçbir soruyu cevaplamadan geçmeyiniz. Adınızı yazmanız kesinlikle istenmemektedir. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Okulunuzun adı:

Sınıfınız:

Cinsiyetiniz: A)Kız B)Erkek

Yaşınız: A) 9 B) 10 C)11 D) 12 E) 12 den büyük

Annenizin mezun olduğu okul: A) Okur- yazar B) İlkokul C) Ortaokul D) Lise E) Üniversite

Babanızın mezun olduğu okul: A) Okur- yazar B) İlkokul C) Ortaokul D) Lise E) Üniversite

İNTERNET KULLANIM DURUMLARI ANKETİ

1.Evinizde Bilgisayar var mı? A) Evet B) Hayır

2.Okulunuz da Bilgisayar laboratuvarı var mı? A) Evet B) Hayır

3. Bilgisayar /İnternet kullanımı konusunda kendinizi nasıl görüyorsunuz?
a)Yetersiz. c) İnternete bağlanınca bazı yeni şeyler öğreniyorum
b)Orta d) İyi.

4. Bilgisayar/İnterneti hangi ortamda kullanıyorsunuz?
a) Evde b) Okulda c) İnternet kafelerde d) Diğer yerlerde

5.Kaç yıldır internet kullanıyorsunuz?
a)1 yıldan az. b) 1-2 yıl c) 2-3 yıl d) 3 yıldan fazla.

6.Haftalık ortalama kaç saat internet kullanıyorsunuz?
a) 1 saatten az. b) 1-2 saat c) 3-4 saat d) 5 saatten fazla.

7.İnterneti daha çok ne zaman kullanıyorsunuz?
a)Akşamları b) Boş zamanlarımda c) Canım sıkıldıkça d) Hafta sonları

8.İnternet kullanmayı nasıl öğrendiniz?

- a) Evde ailemden b) Kendi kendime c) Okulda bilgisayar dersinde
d) Arkadaşlarımdan

9. Genelde hangi internet sitelerini kullanıyorsunuz?

- a) Haber sitelerini
b) Eğitim sitelerini
c) Sohbet sitelerini
d) Eğlence-oyun sitelerini
e) Arama motorlarını
f) Aklıma hangi site gelirse

10. Genelde hangi internet hizmetlerini kullanıyorsunuz?

- a) E-posta kullanıyorum
b) Chat kullanıyorum
c) Görüntü ve müzik paylaşım hizmetlerini kullanıyorum
d) Kullanmıyorum

11. İnterneti neye benzetiyorsunuz? (Birden fazla şıkkı işaretleye bilirsiniz)

- a) Bilgi kaynağı
b) Oyun yeri
c) İletişim aracı
d) Çalışma ortamı
e) Haber alma aracı
f) Gezinti- sörf
g) Yardım aracı
ğ) Yararları ve zararları olan bir araç
h) Her şey

12. İnternet kullanımı konusunda anne- babanızın koyduğu kurallar var mı?

- a) Süre kısıtlaması var
b) Derslerim bittikten sonra kullanmama izin veriyorlar
c) Oyun sitelerine girme diyorlar
d) Fazla chat yapma diyorlar
e) Paralı sitelere girme diyorlar
f) Hiçbir kısıtlamada bulunmuyorlar

13. İnternette olumsuz içerikli sitelerle karşılaşıyor musunuz?

- a) Şiddet içeren görüntü veya oyunlarla karşılaşıyorum
b) Cinsellik içeren görüntü veya oyunlarla karşılaşıyorum
c) Kötü söz (küfür) içeren görüntü veya seslerle karşılaşıyorum
d) Hayır karşılaşıyorum

14. İnternet kullanırken hangi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?

- a) Bilgisayarın kilitlemesi
- b) İnternete erişimin kesilmesi
- c) Anlamadığım dil veya terimlerle karşılaşmak
- d) Adres bulamamak

15. Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?

- a) Kendim çözüyorum
- b) Evdekilerden yardım alıyorum
- c) Arkadaşıma danışıyorum
- d) Öğretmenime danışıyorum

EK-2
Saldırganlık Ölçeği

MADDELER	Hep yaparım	Arasına yaparım	Hiç yapmam
1. Kedilere köpeklere oyun olsun diye taş atarım.	()	()	()
2. Bazen bilebile arkadaşımın canını acıtırırım.	()	()	()
3. İsteddiğim şeyler yapılmadığında elime ne geçerse vurup kırarım.	()	()	()
4. Biri, elimden bana ait bir şeyi aldığında ona vururum.	()	()	()
5. Kardeşim ya da arkadaşım ile benden daha çok ilgilenildiğinde onun canını yakarım.	()	()	()
6. Eğitici kolların herhangi birinde görev almak hoşuma gider.	()	()	()
7. Arkadaşlarım beni oyunlarına almayacak olurlarsa bende onların oyunlarını bozarım.	()	()	()
8. Arkadaşlarıma bağırdığım ve vurduğum zaman isteklerimi elde edebiliyorum.	()	()	()
9. Zaman zaman çok ders çalışmaktan sıkılırım.	()	()	()
10. Benim söylediklerimi yapmadıklarında arkadaşlarımla canını yakmaktan çekinmem.	()	()	()
11. Benim düşüncelerime isteklerime karşı gelenlere vururum.	()	()	()
12. Başkalarını kızdırmaktan hoşlanırım.	()	()	()
13. Çok kızdığım da kafamı bir yerlere vurmaya ya da elimi ısırma gibi canımı acıtacak hareketler yaparım.	()	()	()
14. Arkadaşlarıma ya da okulun eşyalarına zarar verdiğim için disiplin kuruluna gönderildiğim oldu.	()	()	()
15. Beden eğitimi dersini çok severim.	()	()	()
16. Söylediğim sözlerle arkadaşlarımla kızdırmak hoşuma gider .	()	()	()
17. Çok kızdığım da arkadaşlarımla, kardeşimi ısırma saçlarını çekme gibi canlarını acıtacak şeyler yaparım.	()	()	()
18. Kardeşimin ya da arkadaşlarımla oyuncaklarını sadece onlar oynamasın diye bozarım.	()	()	()
19. Oyun oynarken hep benim istediğim olsun isterim.	()	()	()
20. Bazen kavgaya girmek için bahane ararım.	()	()	()
21. Herhangi bir nedenle olmadan da başka birine vururum.	()	()	()
22. Hakkımı korumak için şiddete başvurmak gerekirse çekinmem.	()	()	()
23. Kızgın olduğum zaman kapıları çarparım.	()	()	()
24. Arkadaşlarımla kovalamaca oynamaktan hoşlanırım.	()	()	()
25. Bana zarar vermeye çalışan birine mutlaka bende zarar vermeye çalışırım.	()	()	()
26. Bir arkadaşım bana yardım ettiğinde teşekkür etmeyi unutmam.	()	()	()
27. Kızıp sinirlendiğimde sopa ya da yumrukla beni kızdırana vurur ya da taş atarım.	()	()	()
28. Hiçbir arkadaşımın elinden oyuncak ya da eşyasını zorla almam.	()	()	()
29. Bir sebep olmadan da başkalarına kötü sözler söylerim.	()	()	()

EK-3

SOSYAL BECERİ ÖLÇEĞİ	HİÇ	BAZEN	GENELLİKLE UYGUN	TAMAMEN UYGUN
1.Grup içinde konuşmak istediğimde, izin alırım.				
2.Grup içinde rahatlıkla konuşurum.				
3.Sınıfta yeni gelen bir arkadaşın yanına gidip onunla tanışırım.				
4.Hoşlandığım insanlarla yakınlık kurarım.				
5.Arkadaşlarıma beğendiğim özelliklerini söylerim.				
6.Arkadaşlarımdan hatalı yönlerini kendilerine söyler ve uyarırım.				
7.Gerektiğinde teşekkür etmeyi ihmal etmem.				
8. Ortamdan ayrılırken iyi günler demeyi unutmam.				
9.Grup içinde bir takım görevler alırım.				
10. Kırdığım ve üzdüğüm kişilerin gönlünü alırım.				
11.Derste anlamadığım yerleri öğretmenime sorarım.				
12. Doğru bildiğim konuları her yerde savunurum.				
13.Gördüğüm aksaklıkları ilgili kişilere bildiririm.				
14.Grup içinde yapılacak faaliyetlere ilişkin önerilerde bulunurum.				
15. Problemlerimi kendim halledemediğimde yardım isterim.				
16. İlgi duyduğum sosyal faaliyetlere katılırım.				
17. Birbirlerini tanımayan arkadaşlarımla tanıştırırım.				
18.Anlatılanları dikkatle dinlerim.				
19.Sınavdan iyi not alan arkadaşlarımla tebrik ederim.				
20.Derslerimi bitirince eğlenecek bir şeyler bulurum.				

